

RIK
ZEEUWEN

DE RECREATIEVE GEBRUIKER
CENTRAAL IN DE STADSRANDZONE

EEN MANIER OM EEN KOPPELING TE MAKEN TUSSEN
BEHOEFTE VAN GEBRUIKERS EN
DE KWALITEIT VAN EEN GEBIED

De gebruiker

Soms rommelig

Spannend

Altijd verrassend

Asperges halen bij de boer

Schaatsen in de winter

Hardlopen, geestelijk voer

De IJssel, de wetering

Prachtige landgoederen

Een verdwaalde autosloperij

Heerlijk zwemmen

Ergens wat drinken

Ik kom er graag

De stadsrand is van mij

Rik Zeeuwen

Foto voorkant: strand IJburg, Amsterdam (eigen foto)

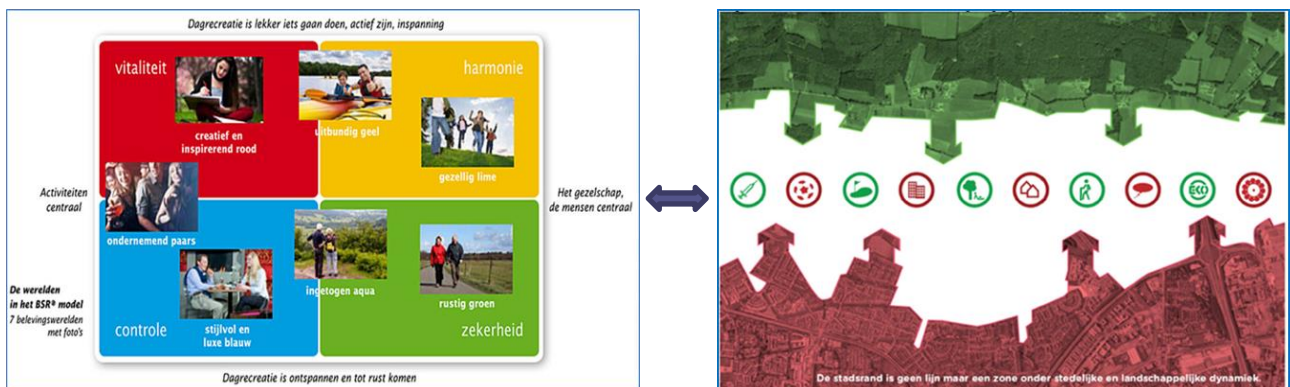
Foto achterkant: landgoed Nieuw Rande, Deventer (eigen foto)

Illustratie leefstijlen op volgende pagina is overgenomen van website Recroninnovatiecampagne.nl (Het onderzoek van gastvrij Nederland)

Illustratie stadsrandzone op volgende pagina is overgenomen uit *Overijssel is een contrast* van Atelier Overijssel (Atelier Overijssel, 2010)

De recreatieve gebruiker centraal in de stadsrandzone

Een manier om een koppeling te maken tussen behoeften van gebruikers en de kwaliteit van een gebied

Masterproef ten behoeve van Master of Urban & Area Development

Schalkhaar, augustus 2015

Rik Zeeuwen

Hoofddocent Ruimtelijke Ontwikkeling, Saxion

h.j.p.zeeuwen@saxion.nl

06-23699215

Begeleider: dr. Theo de Bruijn

Beoordelaar: dr. ir. Piet Deenen

Voorwoord

Het is twee jaar geleden dat ik ben begonnen aan de opleiding Master of Urban & Area Development (MUAD). De opleiding bestaat uit 6 masterclasses van elk een kwartaal en wordt afgesloten met een masterproef.

De lesdagen van de MUAD zijn in Utrecht. Ik heb de afgelopen twee jaar met veel plezier van Deventer naar Utrecht gereisd. Het is heerlijk om één dag per week ondergedompeld te worden in nieuwe kennis en praktijkverhalen. Ik had het getroffen met een leuke groep medestudenten. Zij waren nooit te beroerd om alles te bediscussiëren. Dit maakte de lessen verfrissend en geestelijk uitdagend. Onderdeel van elke masterclass is de projectweek. De projectweek was het neusje van de zalm. Ik heb me elke keer weer verbaasd dat het met elkaar lukte om in een paar dagen een mooi product op te leveren.

Als milieukundige ben ik in de ruimtelijke ordening en planologie gerold. Bijna 17 jaar geleden ben ik begonnen als onderwijsassistent bij de opleiding Ruimtelijke Ordening en Planologie in Deventer. Vandaaruit ben ik doorgegroeid naar docentschap. Door onder andere te werken in het ROP onderwijs heb ik veel geleerd op het gebied van ruimtelijke ordening. Daardoor ben ik een soort autodidactische planoloog. Om een stevigere theoretische basis te ontwikkelen op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling wilde ik nog een opleiding volgen. De MUAD is voor mij de perfecte opleiding gebleken: wetenschappelijk niveau met veel praktijkinbreng.

In het kader van het afronden van de MUAD is dit mijn masterproef. Het afgelopen half jaar heb ik aan deze scriptie gewerkt. Het denken vanuit de afnemer/ gebruiker heb ik altijd belangrijk en interessant gevonden. Afstuderen op een onderwerp waar je passie ligt helpt om de masterproef te kunnen volbrengen. Het helpt ook dat de professionals die ik sprak enthousiast waren over het onderwerp. Vrijwel iedereen die ik heb benaderd wilde medewerking verlenen aan het onderzoek. Dit geeft energie!

Vooraf dacht ik dat ik tijdens de afstudeerperiode regelmatig, heerlijk relaxed, in de tuin zou zitten om aan mijn onderzoek te werken. Gelukkig was het niet zo'n mooi weer. Een masterproef schrijven is hard werken. De dagen vlogen voorbij met weinig tijd voor dingen ernaast. Ondanks de tijdsdruk heb ik de afstudeerperiode als zeer positief ervaren. Het is mooi om een periode de tijd te hebben om je te verdiepen in een fascinerend onderwerp. Dit wordt afkicken zo meteen.

Ik ben blij dat ik door Saxion in de gelegenheid ben gesteld om deze opleiding te volgen. Ik kijk terug op een mooie periode. Ik wil iedereen bedanken die me geholpen heeft bij het onderzoek. Zonder deze steun en input was het niet gelukt. Daarom eindig ik dit rapport met een dankwoord aan iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan dit rapport.

Augustus 2015, Schalkhaar

Rik Zeeuwen

Samenvatting

In de ruimtelijke ordening is een ontwikkeling gaande van ontwikkelingsplanologie naar uitnodigingsplanologie. Het schrijven van visies met eindplaatjes is niet meer van deze tijd. De gemeente stimuleert en faciliteert initiatieven van derden. De overheid legt als het ware de rode loper uit voor partijen die goede ideeën hebben voor ontwikkeling en die het ook kunnen financieren en uitvoeren. Het is daarmee het zoeken naar een andere vorm van regie, die flexibeler en minder regelzuchtig is. De gemeente bepaalt niet vooraf welke ontwikkeling op welke plek gewenst is maar vraagt de markt om met goede ideeën te komen.

Als niet vooraf is vastgelegd wat gewenst is, hoe bepaalt een gemeente dan of zij vanuit ruimtelijke ordening medewerking aan de ontwikkeling wil geven? Hoe weegt de gemeente af? In het bestemmingsplan is juridisch vastgelegd welke functie, op welke plaats, onder welke voorwaarden toegestaan is. Indien een initiatief niet past binnen het bestemmingsplan dan kan de gemeente besluiten medewerking te verlenen aan een bestemmingsplanwijziging. Om te bepalen of medewerking gewenst is wordt gekeken naar ruimtelijk beleid. Om zo veel mogelijk ruimte te bieden aan de initiatiefnemer is het zaak om zo weinig mogelijk in ruimtelijk beleid vast te leggen. Dit kan op gespannen voet staan met het borgen van de ruimtelijke kwaliteit.

In dit onderzoek is er voor gekozen om de focus te leggen op recreatief gebruik van de stadsrandzone. De stadsrandzone is tot nu toe in ruimtelijk beleid onderbelicht en in de stadsrandzone is vooral behoefte aan ruimte voor recreatie. In dit onderzoek gaat het daarom om het stimuleren van recreatieve ontwikkelingen in de stadsrandzone. Maar hoe wordt voorkomen dat de stadsrandzone een recreatieve rommelzone wordt?

Voor het stimuleren van initiatieven is het belangrijk dat de twee werelden van gemeente en initiatiefnemer dicht bij elkaar komen. In de klassieke situatie denken gemeenten vooral in gebieden en functies terwijl ondernemers/ initiatiefnemers denken in de wensen van klanten/ gebruikers. Voor een gemeente zou het niet uit moeten maken welke recreatieve functie er uiteindelijk op een plek komt zolang de ruimtelijke kwaliteit gewaarborgd blijft en het niet conflicteert met andere functies in het gebied. Voor de ondernemer is het belangrijk dat de recreatieve ontwikkeling aansluit bij de wensen van de gebruiker.

Dit is een exploratief ontwerpend onderzoek. In dit onderzoek wordt gekeken of het mogelijk is om in het ruimtelijk afwegingskader een koppeling te maken tussen de kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone en de behoeften van de recreatieve gebruiker. Hierbij worden de ontwikkelingen rond de nieuwe omgevingswet meegenomen. In dit onderzoek staat onderstaande hoofdonderzoeksvraag centraal.

Hoe kan in het ruimtelijk afwegingskader een koppeling worden gemaakt tussen de kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone en de behoeften van de recreatieve gebruiker?

Het gaat in dit onderzoek om een gemeentelijk ruimtelijk afwegingskader in de zin van de huidige Wro en de toekomstige Omgevingswet. Het gaat daarbij om een beleidsmatig instrument voor het vastleggen van ruimtelijk beleid (Wro: structuurvisie; Omgevingswet: Omgevingsvisie) en een uitvoeringsinstrument (Wro: bestemmingsplan; Omgevingswet: Omgevingsplan). De uitvoeringsinstrumenten zijn juridisch bindend voor partijen en burgers en hier kunnen door externen rechten aan worden ontleend (zie H3).

Door beter zicht te hebben op de wensen van de verschillende gebruikers kan er een bewustere keuze worden gemaakt voor recreatieve ontwikkelingen. De gebruiker is diegene die de ruimtelijke kwaliteit zal waarderen als deze past bij zijn behoeften. In dit onderzoek is er voor gekozen om de behoeften van de recreatieve gebruiker in kaart te brengen aan de hand van leefstijlen. Er zijn verschillende methodes om leefstijlen in kaart te brengen. Aan de hand van literatuurstudie is voor het BSR-model van het bureau SmartAgent gekozen. Voor de recreatieve sector wordt in dit model gewerkt met 7 leefstijlen: Creatief en inspirerend Rood, Uitbundig Geel, Gezellig Lime, Rustig Groen, Ingetogen Aqua, Stijlvol en luxe Blauw en Ondernemend Paars (zie H4).

Aan de hand van literatuuronderzoek zijn kwaliteiten van gebieden in de stadsrandzone gekoppeld aan de mate waarin recreatieve functies mogelijk zijn. Dit levert drie categorieën op voor recreatieve ontwikkelingsmogelijkheden in de stadsrandzone: Cat I - Recreatief medegebruik; Cat II - Kleine toeristisch-recreatieve ontwikkelingen mogelijk; Cat III - Grotere toeristische-recreatieve ontwikkelingen mogelijk (zie H5).

Door de leefstijlen aan de gebiedscategorieën te koppelen ontstaat er een beeld van mogelijke recreatieve functies per leefstijl per gebiedscategorie (zie H6).

Met experts op het gebied van leefstijlen en experts op het gebied van ruimtelijke kwaliteit is verder verkend hoe en of een koppeling tussen gebiedscategorieën en leefstijlen is in te zetten in een ruimtelijk afwegingskader (zie H6). Daarnaast zijn ervaringsdeskundigen gevraagd naar de ervaringen met het koppelen van leefstijlen aan ruimtelijk beleid (zie H7). Experts op het gebied van uitnodigingsplanologie en de nieuwe Omgevingswet zijn gevraagd in hoeverre een koppeling van leefstijlen aan gebieden in de stadsrandzone als afwegingskader kan dienen voor nieuwe initiatieven, rekening houdend met de nieuwe Omgevingswet (zie H8).

Aan de hand van een leefstijlinventarisatie van de eigen bevolking, huidig recreatief aanbod en keuzes in de wenselijke profilering van gebieden kan bepaald worden hoe bepaalde gebieden gepositioneerd kunnen worden. Van daaruit kan worden bepaald aan welk type voorzieningen behoefte is, passend bij de wenselijke leefstijl en welke recreatieve druk een gebied aankan (zie H6). De ervaring is dat de leefstijlbenadering een belangrijke rol kan spelen in het beargumenteren waar welke recreatieve voorzieningen wenselijk zijn. Het denken in leefstijlen helpt een betere balans van recreatieve activiteiten voor verschillende doelgroepen te krijgen (zie H7).

Dit alles wil niet zeggen dat daarmee leefstijlen vastgelegd dienen te worden in een formeel ruimtelijk afwegingskader. Een leefstijlbenadering geeft mogelijkheden om een goede onderbouwing te leveren voor ruimtelijke keuzes. Volgens de experts neigt het vastleggen van leefstijlen naar discriminatie. Uiteindelijk gaat het om de ruimtelijke vertaling. Als afgeleide zouden wellicht wel 'ruimtelijke sferen' van een gebied vastgelegd kunnen worden. Deze zouden gekoppeld kunnen worden aan gebiedscategorieën. Dit kan in ruimtelijk beleid. Het vastleggen van sferen en gebiedscategorieën in ruimtelijk beleid kan wel op gespannen voet staan met uitnodigingsplanologie. Een gemeente kan er voor kiezen om dit alleen vast te leggen voor zogenaamde 'speerpuntgebieden'. Over het vastleggen van sferen in een juridisch bindend bestemmingsplan of omgevingsplan zijn de meningen van de experts verdeeld (zie H8).

Uit de bevindingen van de workshop en interviews is een stappenplan gedestilleerd (zie pag. 81). Het stappenplan kan helpen om gemeente en initiatiefnemer bij elkaar te brengen. Door de stappen te doorlopen wordt beter nagedacht welke recreatieve functie op een bepaalde plek in de stadsrandzone gewenst is. Met het doorlopen van de stappen kunnen de afwegingen gezamenlijk gemaakt worden en van daaruit rollen de argumenten voor het wel of niet toelaten van een nieuw recreatief initiatief, zonder de resultaten vooraf vastgelegd te hebben. Het initiatief wordt pas juridisch vastgelegd in een bestemmingsplan of omgevingsplan als tot ontwikkeling wordt overgegaan. Hiermee wordt voorkomen dat vooraf dingen vastgelegd worden zonder uitzicht op ontwikkeling.

Dit onderzoek heeft aangetoond dat er mogelijkheden zijn om een koppeling te maken tussen de wensen van gebruikers en de kwaliteit van gebieden. De modellen en het stappenplan helpen vooral om gezamenlijk met partners de ambitie te bepalen. Het beter nadenken over de recreatieve gebruiker kan de initiatiefnemer en de gemeente dichter bij elkaar brengen. De leefstijlbenadering kan meegenomen worden als denkwijze in de afwegingen die voor het toelaten van een nieuw initiatief gemaakt moeten worden. Het stappenplan kan als werkwijze in een omgevingsvisie worden opgenomen. Op deze manier wordt het denken vanuit de gebruiker geborgd.

Met de modellen en het stappenplan is nog geen praktijkervaring opgedaan. Om de modellen te testen is het aan te bevelen om, als vingeroefening, verschillende scenario's voor recreatieve ontwikkelingen in een gebied te maken. De verschillende scenario's worden gemaakt aan de hand van keuzes voor verschillende leefstijlen. Het stappenplan kan getest worden op een concrete casus. Het is aan te bevelen om in een pilot met het stappenplan te werken en, vanuit de ervaringen bij de pilot, het stappenplan te verfijnen.

Met de resultaten van dit exploratief onderzoek ligt er een basis om de wensen van de recreatieve gebruiker meer centraal te stellen bij recreatieve ontwikkelingen in de stadsrandzone.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	4
Inhoudsopgave	7
H1. Waar is de gebruiker?	9
1.1 Inleiding.....	9
1.2 Van ontwikkelingsplanologie naar uitnodigingsplanologie	9
1.3 Is denken vanuit de gebruiker de sleutel?.....	11
1.4 Conclusie.....	13
H2. Keuzes in dit onderzoek en methodische verantwoording.....	14
2.1 Inleiding.....	14
2.2 Doel van het onderzoek	14
2.3 Afbakening	14
2.4 Hoofdonderzoeksvraag	16
2.5 Deelvragen	17
2.6 Methodische verantwoording	18
2.7 Schematische weergave onderzoek en leeswijzer	23
H3 Een ruimtelijk afwegingskader	24
3.1 Inleiding.....	24
3.2 Waarom een ruimtelijk afwegingskader?	24
3.3 De huidige wet- en regelgeving betreffende de fysieke leefomgeving	24
3.4 Het ruimtelijk afwegingskader gezien vanuit de Wro.....	25
3.5 De nieuwe Omgevingswet.....	26
3.6 Conclusie.....	26
H4. De recreatieve gebruiker	28
4.1 Inleiding.....	28
4.2 Leefstijlen.....	28
4.3 Hoe werkt het BSR-model	29
4.4 Het BSR-model van SmartAgent toegepast op de recreatieve sector	31
4.5 Conclusie.....	34
H5. Recreatieve gebiedscategorieën in de stadsrandzone.....	35
5.1 Inleiding.....	35
5.2 Wat is ruimtelijke kwaliteit?	35
5.3 Wat is een stadsrandzone?	36
5.4 Opgave in de stadsrandzone	37
5.5 Kenmerkende functies in de stadsrandzone	39
5.6 De focus op recreatie	41
5.7 Criteria voor het indelen van gebieden in de stadsrandzone.....	43
5.8 Conclusie.....	44

H6.	Een denkmodel als basis voor een ruimtelijk afwegingskader	46
6.1	Inleiding.....	46
6.2	Denkmodel koppeling leefstijlen aan gebieden	46
6.3	Hoe het model in te zetten	48
6.4	Stappenplan.....	52
6.5	Conclusie.....	52
H7.	Ervaringen met de inzet van leefstijlen.....	54
7.1	Inleiding.....	54
7.2	Gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man, Weert.....	54
7.3	Landelijke Striip (Brainport Park), Eindhoven.....	58
7.4	Structuurvisie Toerisme en recreatie, gemeente Mook en Middelaar.....	60
7.5	Internationale ervaringen.....	64
7.6	Conclusies.....	65
H8.	In hoeverre kan het denkmodel als afwegingskader dienen voor nieuwe initiatieven?.....	67
8.1	Inleiding.....	67
8.2	Het denkmodel als afwegingskader voor nieuwe initiatieven?	67
8.3	Conclusie.....	72
H9.	Conclusies en aanbevelingen	74
9.1	Inleiding.....	74
9.2	Conclusies.....	74
9.3	Aanbevelingen	81
H10.	Kritische beschouwing	84
10.1	Inleiding.....	84
10.2	De keuze voor exploratief ontwerpend onderzoek.....	84
10.3	Kanttekeningen bij de keuze voor de verschillende stappen in het onderzoek.	85
10.4	Conclusie.....	87
Nawoord		89
Dankwoord		90
Bronnenlijst.....		91
Openbare bronnen		91
Interviews/gesprekken		94
Deelnemers workshop 26 mei 2015		94
Bijlage 1: Moodboards 7 recreatieve leefstijlen.....		95
Bijlage 2: Welke informatie over leefstijlen is beschikbaar.....		99
Bijlage 3: Inventarisatie van indelingen van gebieden in de stadsrandzone		101

H1. Waar is de gebruiker?

1.1 Inleiding

Er is veel gaande in de Ruimtelijke Ordening. We zitten op het keerpunt van de zogenaamde ontwikkelingsplanologie naar uitnodigingsplanologie. Er komt naar alle waarschijnlijkheid een nieuwe Omgevingswet in 2018. Het initiatief komt meer bij de markt te liggen. Dit vraagt een andere opstelling vanuit de gemeente. Spreken markt en gemeenten dezelfde taal? Hoe zorgt de gemeente voor een passende kwaliteitsborging die voldoende ruimte biedt aan de markt? In dit hoofdstuk worden bovenstaande punten verder toegelicht en wordt een denkrichting neergezet die mogelijk een oplossingsrichting is voor deze vragen. Het hoofdstuk eindigt daarom met een samenvatting van de probleemanalyse en welke vragen dit oproept.

1.2 Van ontwikkelingsplanologie naar uitnodigingsplanologie

Ontwikkelingsplanologie

In de ruimtelijke ordening is een ontwikkeling gaande van ontwikkelingsplanologie naar uitnodigingsplanologie. Bij ontwikkelingsplanologie bepaalt de gemeente voor een groot deel waar welke ontwikkelingen mogelijk zijn. Middels bestemmingsplannen is vastgelegd welke functies op welke plekken zijn toegestaan. Een gemeente is daarmee sterk sturend in de ontwikkelingsmogelijkheden die geïnteresseerde initiatiefnemers hebben. Nieuwe ideeën of nieuwe inzichten worden vertaald in beleid. De ruimtelijke plannen voor de toekomst worden vastgelegd in structuurvisies. Dit vertaalt zich in wenselijke toekomstbeelden, zogenaamde eindplaatjes. Als een nieuw initiatief zich aandient, dat niet past binnen het bestemmingsplan, wordt door de gemeente onder andere gekeken naar de structuurvisie om te bepalen of zij aan een bestemmingsplanwijziging wil meewerken. De structuurvisie is daarmee een afwegingskader voor nieuwe initiatieven. De meeste structuurvisies gaan onder andere in op kwaliteiten van gebieden, structuren en wenselijke functies voor deelgebieden.

Uitnodigingsplanologie

Het schrijven van visies met eindplaatjes is 'uit'. De participatiemaatschappij is het nieuwe credo. De gemeente stimuleert en faciliteert daarmee initiatieven van derden. De overheid legt als het ware de rode loper uit voor partijen die goede ideeën hebben voor ontwikkeling en die het ook kunnen financieren en uitvoeren.

Dit past binnen een tijd waarin de overheid zich terugtrekt. De gemeente heeft minder geld en moet daardoor scherpe keuzes maken waar geïnvesteerd wordt. Als particulieren of 'de markt' een bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van de ruimte is dit mooi meegenomen.

Als het gaat om uitnodigingsplanologie dan beschrijft Peter de Rooy, codirecteur van Nederland boven water, het begrip uitnodigingsplanologie als volgt: 'Hierbij bepalen overheden op hoofdlijnen waar ruimtelijk wel of geen veranderingen gewenst zijn met het oog op langetermijnprognoses en te beschermen waarden. Maar binnen kaders op hoofdlijnen stellen overheden zich uitnodigend en faciliterend op tegenover initiatiefnemers, zowel privaat als particulier' (Rooy, 2012, pp. 15-16).

Kaders op hoofdlijnen wil zeggen dat niet alles vooraf vastgelegd wordt. Het is daarmee het zoeken naar een andere vorm van regie. Een vorm die flexibeler en minder regelzuchtig is. Wel dient voorkomen te worden dat verschillende functies in gebieden elkaar in de weg gaan zitten. De uitdaging is om functies toe te voegen die elkaar versterken.

Kansen onderbenut

Jan Jaap Thijs van Bureau Ruimte & Vrije Tijd adviseert recreatiebedrijven en gemeenten op het gebied van recreatie. Hij wordt vaak betrokken bij een ruimtelijke ontwikkeling met een link naar recreatie. Vanuit zijn optiek wordt bij de afweging voor een nieuw initiatief gekeken naar het gebied en te weinig naar doelgroepen/gebruikers. Tijdens een telefonisch gesprek gaf dhr. Thijs een voorbeeld vanuit een gemeente in het midden van Nederland waar een initiatief voor boomhutten niet van de grond kwam. Dit kwam zijn inziens omdat het beoordelingskader vanuit RO onvoldoende handvaten gaf om het initiatief goed te kunnen keuren. Gemeenten zijn erg voorzichtig vanwege mogelijke precedentwerking. Een gefundeerde onderbouwing vanuit doelgroepen heeft uiteindelijk de doorslag gegeven om het initiatief wel toe te laten (Thijs, persoonlijke mededeling, 5 februari 2015). Dit was een ad-hoc situatie. De heer Thijs geeft aan dat het RO kader te beperkt is, te weinig rekening houdt met recreatieve doelgroepen en daardoor worden kansen gemist. Dit wordt beaamd door Rob te Wierik van Stichting IJssellandschap. Zijn ervaring is dat het juridische kader leidend is. Zijn stelling is dat als er een minder strikt juridisch kader wordt gehanteerd, er een interessanter gesprek mogelijk is. Hij geeft aan dat de kansen van bijvoorbeeld de stadsrandzone onderbenut zijn. Een goede onderbouwing buiten het juridisch kader zou het gesprek op een ander spoor brengen (Wierik, persoonlijke mededeling, 11 februari 2015).

Kwaliteitsborging bij uitnodigingsplanologie

Indien de gemeentelijke overheid veel meer vrijheid wil bieden aan de samenleving en initiatiefnemers, werkt het niet als alle functies en bijkomende regels gedetailleerd zijn vastgelegd in bestemmingsplannen. Stel dat een gemeente bepaald dat er op een bepaalde plek de functie restaurant is toegestaan maar een ondernemer ziet vanuit de markt kansen voor een restaurant met overnachtingsmogelijkheden, dan kan dit vaak niet volgens het bestemmingsplan. Uitnodigingsplanologie werkt niet als vooraf precies bepaald is welke functie de ondernemer wel en niet mag uitvoeren. Laat de markt daarbij de markt. De gemeente moet niet op de stoel van de ondernemer gaan zitten. Wel is het aan de gemeente om te bekijken of een bepaald gebied vanuit natuurwaarden de recreatieve druk aankan, de functie niet storend werkt op andere functies in het gebied en hoe het geregeld is met de ontsluiting.

De zoektocht is hoe de gemeente de kwaliteit van een gebied kan borgen en daarnaast ruimte geeft aan initiatiefnemers. Hoe wordt voorkomen dat er functies in een gebied komen die elkaar in de weg zitten of die negatief uitwerken op bijvoorbeeld natuurwaarden? Hoe zorgt de gemeente er voor dat door de combinatie van verschillende initiatieven $1 + 1$ niet 1,5 maar 3 wordt?

De nieuwe omgevingswet wordt in 2018 verwacht. In de trendbrief *Gebiedsontwikkeling en Omgevingswet* van het innovatieprogramma Nederland Boven Water van januari 2015 staat beschreven dat het op het verleden gebaseerde omgevingsrecht het op de toekomst gerichte recht van initiatief in de weg zit. Dit komt door de vele procedures en de verschillende bestuurslagen die vaak betrokken zijn (gemeente, provincie, waterschap). De nieuwe omgevingswet beoogt een trendbreuk van het publieke maakbaarheidsdenken. Het proces om straks te komen naar een omgevingsvisie vraagt een andere benadering. In de trendbrief wordt verwezen naar een benadering volgens de 8P's. Hierbij wordt verwezen naar het cahier over meerwaardecreatie van het innovatieplatform NederlandBovenWater uit 2012 (NederlandBovenWater, 2015). Twee

van de 8 P's gaan over personen. De eerste is personen als initiatiefnemers en de andere is personen als gebruikers. De gebruikers zijn de personen die de tastbare ruimtelijke resultaten ervaren. In het cahier wordt een oproep gedaan om zich meer te verdiepen in de gebruikers. Dit alles met het doel om via uitnodigingsplanologie meerwaarde te creëren voor publiek, privaat en particuliere gebruiker. (Rooy, 2012). In het document *Ruimte voor verandering* van Vereniging van Nederlandse Gemeenten wordt beschreven hoe VNG aankijkt tegen de invoering van de Omgevingswet. Daarin staat aangegeven dat binnen de omgevingswet meer lokale beleidsruimte komt. Gemeenten krijgen daarmee de mogelijkheid om in te kunnen spelen op de wensen en behoeften van burgers en bedrijven (Vereniging Nederlandse Gemeenten, 2015, p. 7). Zij zien daarbij een veranderopgave voor de ambtenaren. In het document wordt aangegeven dat de ambtenaar over de volgende vaardigheid moet beschikken: 'Is visie gedreven vanuit behoeften van de samenleving....., heeft oog voor verschillende gebieden in de eigen gemeente (gebiedsgericht), is in staat te werken vanuit variëteit en diversiteit i.p.v. strakke regels' (Vereniging Nederlandse Gemeenten, 2015, p. 11). Deze andere manier van denken vraagt een andere werkwijze. Hoe kunnen de regels, kwaliteit van gebieden en behoeften van de samenleving bij elkaar gebracht worden tot een evenwichtig geheel?

1.3 Is denken vanuit de gebruiker de sleutel?

Gemeenschappelijke taal

In de klassieke situatie denken gemeenten vooral in gebieden en functies terwijl ondernemers/ initiatiefnemers denken in de wensen van klanten/ gebruikers. Kunnen deze twee werelden beter bij elkaar worden gebracht zodat uitnodigingsplanologie gaat werken? Een gemeenschappelijke 'taal' is voorwaarde om de dialoog op het juiste niveau te kunnen voeren. Maar juist in het huidige afwegingskader is de gebruiker volledig buiten beeld!

Proceskunst: jongleren met acht P's

Personen: initiatiefnemers.

Particulier en privaat en in afnemende mate publiek.

Principes: gedeelde waarden.

Publiek op bestuurlijk en politiek niveau in dialoog met samenleving en in verbinding met hoger schaalniveau.

Panorama: stip op de horizon.

Publiek op bestuurlijk en politiek niveau in dialoog met samenleving en in verbinding met hoger schaalniveau.

Programma: ontwerp op hoofdlijnen.

Publieke bestuurders in coproductie met particulier en privaat en in verbinding met omringende regio's.

Pakketten: deelprogramma's.

Publieke bestuurders in coproductie met particulier en privaat.

Projecten: eenheden in tijd en/of ruimte.

Accent op particulier en/of privaat.

Producten: objecten en materialen.

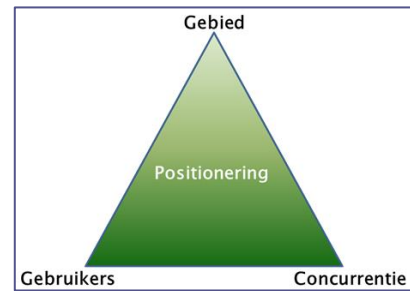
Accent op particulier en/of privaat.

Personen: gebruikers.

Accent op particulier en/of privaat.

Figuur 1: Proceskunst: jongleren met 8p's.
Overgenomen uit cahier meerwaardecreatie (Rooy, 2012, p. 17)

De vraag is hoe een koppeling kan worden gemaakt tussen het denken in gebieden en gebruikers. Bij gebiedsmarketing wordt dit volop gedaan. Volgens Gert Jan Hospers is deze vorm van marketing een langetermijnproces dat bestaat uit verschillende, met elkaar samenhangende activiteiten gericht op het aantrekken en behouden van specifieke doelgroepen voor een bepaald gebied (Hospers, 2011, p. 13). In de theorie van gebiedsmarketing wordt middels de positioneringsdriehoek de combinatie gemaakt tussen gebied, gebruiker en concurrentie (Buhrs & Wingerden, 2008). Het gebied kan gezien worden als de kwaliteiten van een gebied zoals de gemeente deze gewend is om in kaart te brengen en de gebruikers zijn de verschillende doelgroepen waarop een ondernemer zich kan richten. Concurrentie kan worden gezien als de positionering van het ene gebied met een bepaald type gebruiker ten opzichte van een ander gebied met een ander type gebruiker. Deze manier van denken kan bijdragen aan de variëteit en diversiteit van gebieden. Dit sluit aan bij de veranderopgave voor de ambtenaren zoals door VNG is voorgesteld. De ambtenaren worden in het kader van de invoering van de nieuwe Omgevingswet geacht te werken vanuit variëteit en diversiteit in plaats van strakke regels (Vereniging Nederlandse Gemeenten, 2015).

Figuur 2: Positioneringsdriehoek.
Eigen illustratie op basis van (Buhrs & Wingerden, 2008)

Wie is de gebruiker?

In de huidige planologische wereld zijn de gebruikers nauwelijks in beeld. Doelgroepindelingen gaan vaak niet verder dan socio-demografisch kenmerken zoals leeftijd, geslacht, huishoudenssamenstelling en inkomen. Het wordt interessanter als doelgroepen worden ingedeeld aan de hand van zogenaamde psychografische kenmerken. Het gaat er dan om wat de behoeften en motieven achter iemands voorkeur zijn. Om de achterliggende waarden en motieven van houding en gedrag van mensen te begrijpen wordt de beleving in beeld gebracht. Is er een indeling die vanuit psychografische kenmerken beter zicht geeft op verschillende typen gebruikers en hun wensen en behoeften?

Sturen op sfeer en beleving

De gebruiker is diegene die de ruimtelijke kwaliteit zal waarderen als deze past bij zijn behoeften. Door beter zicht te hebben op de wensen van de verschillende doelgroepen kan er een bewustere keuze worden gemaakt voor ruimtelijke ontwikkeling. Er wordt dan niet gestuurd op functies maar op sfeer en beleving. Het is belangrijk om te bepalen waarop het ene gebied zich onderscheidt van het andere. Natuurlijk moet worden gekeken wat een gebied aankan als het gaat om bijvoorbeeld natuurwaarden of cultuurhistorische waarden. Welke functie er dan bijkomt maakt eigenlijk niet uit als deze maar niet botst met bijvoorbeeld de bescherming van natuurwaarden of de uitvoering van de landbouwfunctie.

Wat is de reden om bij het stimuleren van initiatieven vooraf functies gedetailleerd vast te willen leggen in een structuurplan of een bestemmingsplan? De kans is groot dat een initiatiefnemer met een idee voor ontwikkeling komt waar vooraf niet aan gedacht is. Bij een initiatief is het belangrijker om te kijken of verschillende functies elkaar niet in de weg zitten of nog liever of ze elkaar versterken. Daarbij is het wenselijk dat bij nieuwe

initiatieven wordt nagedacht over de te bedienen doelgroep en welke beleving hier bij past.

1.4 Conclusie

Hieronder volgt een samenvatting van de analyse en welke vragen dit oproept voor dit onderzoek.

Analyse

- De gemeente wil in de trend van uitnodigingsplanologie meer ruimte bieden aan initiatiefnemers. De gemeente en initiatiefnemers spreken vaak niet dezelfde taal. De gemeenten denken vooral in functies en initiatiefnemers denken in doelgroepen/gebruikers.
- Er blijven momenteel kansen liggen doordat het op het verleden gebaseerde omgevingsrecht het op de toekomst gerichte recht van initiatief in de weg zit. Het is momenteel nog geen feestelijke uitnodiging.
- Vanuit onder andere het programma NederLand Boven Water wordt er gepleit om in de nieuwe Omgevingswet meerwaarde te creëren voor publiek, privaat en particuliere gebruiker
- De gebruikers zijn de personen die de tastbare ruimtelijke resultaten ervaren. In het huidige afwegingskader is de gebruiker volledig buiten beeld.
- De theorie van gebiedsmarketing geeft handvaten om de brug te slaan tussen de kwaliteiten van gebieden en de behoeften van gebruikers.

Vragen die dit oproept voor dit onderzoek

- Kunnen verschillende gebieden ten opzichte van elkaar dusdanig gepositioneerd worden dat er meer variëteit en diversiteit ontstaat?
- Is het mogelijk om een ruimtelijk afwegingskader te maken dat meer ruimte biedt aan de initiatiefnemer, met minder regelzucht en toch de ruimtelijke kwaliteit kan waarborgen?
- Hoe kan de gebruiker een centrale rol hebben in het ruimtelijk afwegingskader?
- Is er een indeling die vanuit psychografische kenmerken beter zicht geeft op verschillende typen gebruikers en hun wensen en behoeften?
- Is er een afwegingskader te bedenken dat minder stuurt op functies maar meer op beleving, zodat nieuwe initiatieven beter aansluiten op de behoefte van de gebruiker?
- Welke mogelijkheden biedt de nieuwe omgevingswet voor een vernieuwend afwegingskader?

In het volgend hoofdstuk staat beschreven wat in dit onderzoek wel en niet onderzocht is en welke methodische keuzes zijn gemaakt.

H2. Keuzes in dit onderzoek en methodische verantwoording

2.1 Inleiding

Vanuit de analyse van hoofdstuk 1 zijn verschillende onderzoeksvragen te destilleren. Vanuit het doel dat het onderzoek wil bereiken in paragraaf 2, wordt in paragraaf 3 het onderzoek verder afgebakend. Vanuit deze afbakening volgt in paragraaf 4 de hoofdonderzoeksvraag met een korte uitleg van de belangrijkste begrippen. In paragraaf 5 staan de deelvragen. In paragraaf 6 staat de methodische verantwoording beschreven en gaat in op de gehanteerde methoden bij het beantwoorden van de deelvragen. Het hoofdstuk eindigt met een schema dat de koppeling maakt tussen de deelvragen en de verschillende hoofdstukken in het rapport. Dit schema fungeert tevens als leeswijzer.

2.2 Doel van het onderzoek

De verschuiving van ontwikkelingsplanologie naar uitnodigingsplanologie maakt dat er geen ‘dichtgetimmerde’ visies meer worden gemaakt. Dit is een trendbreuk met het maakbaarheidsdenken. Er komt meer ruimte voor de initiatiefnemer.

In de klassieke situatie denken gemeenten in gebieden en functies terwijl ondernemers/ initiatiefnemers denken in de wensen van klanten/ gebruikers. De gebruiker speelt op dit moment geen rol in het ruimtelijk afwegingskader. Door deze twee gezichtspunten te combineren kan een gemeenschappelijke taal worden ontwikkeld die er voor zorgt dat de gemeente uitnodigend is richting de initiatiefnemer en de initiatiefnemer beter begrijpt waar de gemeente op stuurt.

Dit past in de lijn van uitnodigingsplanologie waarbij het de kunst is om meerwaarde te creëren voor publiek, privaat en particuliere gebruikers (Rooy, 2012).

Het koppelen van verschillende typen gebruikers aan verschillende gebieden en daarmee een dimensie toevoegen aan het afwegingskader dat de gemeente hanteert is tot nu toe niet of nauwelijks gebeurd.

Het doel is om een ruimtelijk afwegingskader te ontwikkelen dat de gebruikers van gebieden centraal stelt, daarmee meer ruimte biedt aan initiatiefnemers en de ruimtelijke kwaliteit behoudt of versterkt.

2.3 Afbakening

Toepassingsgebied is de stadsrandzone

In dit onderzoek is er voor gekozen om de focus te leggen op de stadsrandzone. Hier liggen een aantal interessante opgaven. In het rapport *Verstedelijking in de stadsrandzone* van het Planbureau voor de Leefomgeving staat beschreven dat de verstedelijkingsdruk in de stadsrandzone hoog is. Uit onderzoeksgegevens blijkt onder andere dat in de periode 1996 en 2003 het recreatiegebruik in de stadsrandzone fors is toegenomen. Per vierkante kilometer bijna zesenhalf keer zoveel als in het buitengebied terwijl in de stad het oppervlak voor recreatie afnam (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, p. 9). Uit het zelfde rapport blijkt dat, ondanks de ruimtelijke dynamiek, de stadsrandzone in beleid onderbelicht is. De stadsrandzone is nauwelijks object geweest van integrale planning.

Volgens Caffin & Dahlström was in beleidsvorming de scheiding tussen stad en land lange tijd het uitgangspunt (Caffin & Dahlström, 2005 geciteerd in Kuypers 2010). Een harde scheiding tussen stad en land is ook zichtbaar in het beleidsinstrumentarium. Stedelijk beleid richt zich op het bedwingen van de stedelijke dynamiek, bundeling en verdichting. Het landelijk beleid heeft de focus op de agrarische dynamiek (Hidding, 2006 geciteerd in Kuypers 2010, p 24). Volgens het Nirov moeten gemeenten en provincie samen een inventarisatie van landschappelijke kenmerken en kwaliteiten opmaken om van daaruit te werken aan identiteit en richting geven aan de ontwikkeling van het gebied (Nirov, 2008 geciteerd in Kuypers 2010, p 25).

Voor de toekomst verwacht het Planbureau voor de Leefomgeving dat de druk op de stadsrandzone tot 2040 groot zal zijn. In de Randstad is de druk het grootst. Er zal vooral behoefte zijn aan ruimte voor recreatie (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, p. 9).

Recreatieve gebruiker

Zoals hierboven is beschreven is de druk op de stadsrandzone hoog. Er zijn vele gebruikers van de stadsrandzone te onderscheiden. In de toekomst is er vooral behoefte aan ruimte voor recreatie. In dit onderzoek gaat het om de recreatieve gebruiker. Het kan dan gaan om zowel dagrecreatie als verblijfsrecreatie. Het gaat om gebruikers uit de eigen stad of regio die de stadsrandzone gebruiken voor manieren van ontspanning of gebruikers die de stadsrandzone gebruiken als onderdeel van een vakantie. Daarmee ligt de focus in dit onderzoek op recreatieve ontwikkelingen.

Gemeentelijk niveau

In dit onderzoek staat het gemeentelijk afwegingskader centraal. Het gaat om initiatieven op gemeentelijk niveau. Als een initiatiefnemer goedkeuring wil krijgen voor een ruimtelijke ontwikkeling dan is de gemeente in eerste aanleg de aangewezen instantie. Gemeenten stellen het bestemmingsplan of, met de nieuwe Omgevingswet, het omgevingsplan vast. Deze plannen hebben een externe werking en zijn daarmee juridisch bindend. Als een plan niet past binnen het geldende juridisch kader (bestemmingplan/omgevingsplan) moet de gemeente afwegen of medewerking wordt verleend aan het juridisch mogelijk maken van de voorgestane ontwikkeling. Dit gebeurt onder andere aan de hand van ruimtelijk beleid.

Een ruimtelijk afwegingskader

Voor de huidige situatie wordt in dit onderzoek een ruimtelijk afwegingskader in de zin van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) bedoeld. Naast het ruimtelijk afwegingskader zijn er veel meer zaken die gewogen moeten worden voordat een ontwikkeling tot uitvoering kan komen. Denk hier bij aan geldende wet en regelgeving zoals de Natuurbeschermingswet, Wet Milieuhinder of de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) (Wal, 2014). In dit onderzoek wordt gekeken naar twee instrumenten voortkomend uit de huidige Wro, namelijk structuurvisie en bestemmingsplan.

In 2018 wordt de nieuwe omgevingswet verwacht. De Wro gaat samen met andere wetten op in de nieuwe Omgevingswet (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2014). In de nieuwe Omgevingswet wordt de structuurvisie vervangen door de omgevingsvisie en het bestemmingsplan door het omgevingsplan. In dit onderzoek wordt bij het ontwikkelen van een ruimtelijk afwegingskader gekeken hoe dit past binnen de omgevingsvisie en het omgevingsplan in de zin van de nieuwe Omgevingswet.

Dit onderzoek is gericht op hoe een ruimtelijk afwegingskader er uit kan zien passend bij de Wro en de nieuwe Omgevingswet. Hoe een afwegingskader tot stand kan komen is ook een interessant onderwerp voor onderzoek. In het kader van uitnodigingsplanologie is het goed denkbaar dat naast de gemeente verschillende actoren een prominente rol spelen in het opstellen van een afwegingskader. Hierbij kan gedacht worden aan partijen als bijvoorbeeld het MKB, Recron, VVV, natuur- en landschapsbeheerders en LTO. In dit onderzoek wordt geen aandacht besteedt aan de procesarchitectuur. In dit onderzoek is er voor gekozen om allereerst te kijken of een ander type afwegingskader inhoudelijk kans van slagen heeft.

2.4 Hoofdonderzoeksvraag

De analyse uit hoofdstuk 1 en de afbakening zoals hierboven beschreven heeft geresulteerd in een hoofdonderzoeksvraag. Deze luidt:

Hoe kan in het ruimtelijk afwegingskader een koppeling worden gemaakt tussen de kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone en de behoeften van de recreatieve gebruiker?

Hieronder staan de belangrijkste begrippen uit de hoofdonderzoeksvraag kort toegelicht. Deze begrippen zijn onderdeel van onderzoek. In de volgende paragraaf staan de verschillende deelvragen die in dit onderzoek beantwoord worden. Bij de beschrijving per begrip wordt de koppeling gelegd met de deelvraag waarmee het begrip verder uitgediept wordt.

Ruimtelijk afwegingskader

Hoe kan de gemeente het doelgroepgericht denken meenemen in de keuze om al dan niet welwillend tegenover een initiatief, met recreatief karakter, te staan en daarmee mee te werken aan het juridisch mogelijk maken van de ontwikkeling. Uitgangspunt is de verschuiving van ontwikkelingsplanologie naar uitnodigingsplanologie. Een afwegingskader dat uitnodigend werkt richting initiatiefnemers. De context waarbinnen dit gebeurt is de huidige Wro en de nieuwe Omgevingswet die in 2018 verwacht wordt (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2014). In de huidige Wro gaat hierbij om een ruimtelijk afwegingskader als onderdeel van de structuurvisie en het bestemmingsplan. Voor de nieuwe Omgevingswet gaat het hierbij om de omgevingsvisie en het omgevingsplan. De term ruimtelijk afwegingskader wordt verder uitgediept middels deelvraag 1.

Behoeften van recreatieve gebruiker

Recreatieve gebruikers kunnen op verschillende manieren in beeld worden gebracht en worden ingedeeld. Zoals in hoofdstuk 1 is aangegeven gaan doelgroepindelingen vaak niet verder dan socio-demografisch kenmerken zoals leeftijd, geslacht, huishoudenssamenstelling, etniciteit en inkomen. Het beleven en ervaren heeft in deze doelgroepsegmentatie geen rol. Deze indelingen zeggen onvoldoende over de behoefte van de recreatieve gebruiker. Een indeling op basis van psychografische kenmerken gaat wel in op de behoeften van gebruikers. Het gaat er dan om wat de behoeften en motieven achter iemands voorkeur zijn. De manier om op basis van psychografische kenmerken de

achterliggende waarden en motieven van houding en gedrag van mensen te begrijpen is het denken in leefstijlen (Buhrs & Wingerden, 2008). Binnen dit onderzoek is er daarom voor gekozen om de recreatieve gebruiker in te delen aan de hand van leefstijlen.

De definitie van leefstijl is een consistente set preferenties (attitudes) en gedrag op leefgebieden zoals werk, gezin, consumptie, vrije tijd en wonen (Pinkster & Kempen, 2002, p. 45). Recreatieve gebruikers kunnen ingedeeld worden in verschillende leefstijlen die verschillende behoeften voor bepaalde manieren van recreëren hebben. Dit kan zowel dagrecreatie als verblijfsrecreatie zijn. Het verder uitdiepen van wat in dit onderzoek wordt verstaan onder recreatieve gebruikers volgens de leefstijlbenadering gebeurt aan de hand van het beantwoorden van deelvraag 2.

Kwaliteit

In dit rapport gaat het om ruimtelijke kwaliteit. In dit onderzoek wordt de beschrijving voor ruimtelijke kwaliteit gehanteerd zoals verwoord in het rapport *Ruimtelijke kwaliteit in gebiedsontwikkeling* van Habiforum: 'Ruimtelijke kwaliteit is de resultante van een proces van benoemen en wegen van de wensen van gebruikers en randvoorwaarden die het fysieke systeem stelt' (Janssen-Jansen, Klijn, & Opdam, 2009, p. 29). Deze definitie maakt daarmee een koppeling tussen gebruikers en gebieden. Daarmee sluit het aan bij de hoofdonderzoeksvraag waarbij gezocht wordt naar een ruimtelijk afwegingskader dat een koppeling maakt tussen de kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone en de behoeften van de recreatieve gebruiker. De term ruimtelijke kwaliteit wordt verder uitgediept met het beantwoorden van deelvraag 3.

Gebieden in de stadsrandzone

Stadsrandzones zijn het toepassingsgebied. Onder een stadsrandzone wordt kortweg verstaan de overgangszone tussen stad en platteland (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, p. 30). In de stadsrandzone komen uiteenlopende functies voor. Aangezien de focus ligt op recreatief gebruik van de stadsrandzone wordt de stadsrandzone benaderd met de bril van recreatieve mogelijkheden. Het gaat daarmee niet om initiatieven of locaties voor bijvoorbeeld autosloperijen of vuilnisbelten. Welke gebieden, vanuit recreatieve ontwikkelingsmogelijkheden gezien, in de stadsrandzone zijn te onderscheiden komt aan bod met het beantwoorden van deelvraag 3.

2.5 Deelvragen

Bovenstaande hoofdonderzoeksvraag is uitgesplitst in zes deelvragen. Deze staan hieronder beschreven. In paragraaf 2.7 staat in het schema aangegeven in welk hoofdstuk de verschillende deelvragen beantwoord gaan worden.

1. Wat wordt verstaan onder een ruimtelijk afwegingskader?
2. Welke recreatieve gebruikers zijn te onderscheiden op basis van leefstijlen?
3. Wat zijn criteria, op basis van ruimtelijke kwaliteit, waarop gebieden in de stadsrandzone te onderscheiden zijn?
4. Op welke manier kan een koppeling gemaakt worden tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone?
5. Wat werkt wel en wat werkt niet bij het inzetten van leefstijlen in een formeel ruimtelijk afwegingskader?
6. In hoeverre kan de koppeling van leefstijlen aan gebieden in de stadsrandzone als afwegingskader dienen voor nieuwe initiatieven, rekening houdend met de ontwikkelingen rond de nieuwe Omgevingswet?

2.6 Methodische verantwoording

Exploratief en ontwerpnd onderzoek

In het boek *Een onderzoek voorbereiden* zijn zeven onderzoeksfuncties beschreven: beschrijven, vergelijken, definiëren, evalueren, verklaren en ontwerpen (Oost & Markenhof, 2013). In dit onderzoek staat de onderzoeksfunctie ontwerpen centraal. Met de hoofdonderzoeksvraag wordt een methodiek uitgewerkt dat er toe moet leiden dat er een effectiever afwegingskader voor nieuwe initiatieven ontstaat. Dit onderzoek wil bereiken dat een situatie wordt verbeterd. De ontwerpnde strategie heeft als doel een nieuwe methode te ontwikkelen passend bij nieuwe ontwikkelingen zoals uitnodigingsplanologie en de nieuwe Omgevingswet.

Het onderzoek heeft vooral een exploratief karakter. Door koppelingen te maken die tot nu toe nauwelijks zijn gemaakt wordt een onbekend terrein betreden (Baarda, Goede, & Teunissen, 2009). De stappen in de onderzoeksmethodiek zijn er op gericht om vanuit de theorie een conceptuele methode te ontwerpen voor een ruimtelijk afwegingskader dat een koppeling maakt tussen de kwaliteit van gebieden en de behoeften van recreatieve gebruikers. Vervolgens wordt met behulp van professionals het model aangevuld, aangescherpt en verfijnd.

Daarmee is dit onderzoek een kwalitatief onderzoek. Er wordt naast literatuuronderzoek vooral een beroep gedaan op de inzichten van professionals. Het gaat om professionals met kennis en ervaring op de volgende gebieden: stadsrandzones, ruimtelijke kwaliteit, recreatieve leefstijlen, inzet van leefstijlen gekoppeld aan ruimtelijke afwegingskaders en de nieuwe Omgevingswet.

Het onderzoek bestaat uit een zestal deelvragen. Dit zijn de verschillende stappen in het onderzoek. De eerste drie deelvragen zijn de basis voor modelontwikkeling in deelvraag 4. Middels deelvraag 5 wordt in de huidige praktijk verkend wat wel en niet werkt bij het inzetten van leefstijlen in een formeel afwegingskader. Deelvraag 6 gaat over de mogelijkheden van het model binnen de context van uitnodigingsplanologie en de nieuwe omgevingswet. Samen vormen deze stappen de ingrediënten voor het beantwoorden van de hoofdonderzoeksvraag. Hieronder staan de deelvragen met daarbij beschreven welke stappen zijn gezet om tot een antwoord op de deelvraag te komen.

Deelvraag 1: Wat wordt verstaan onder een ruimtelijk afwegingskader?

Middels literatuuronderzoek is uitgediept wat in dit onderzoek wordt verstaan onder een ruimtelijk afwegingskader. Voor de huidige situatie zoals vastgelegd in de Wro is gebruik gemaakt van studieboeken. Om inzicht te hebben in wat gaat veranderen met de nieuwe Omgevingswet is vooral gebruik gemaakt van artikelen in vakbladen en websites van onder andere het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Deelvraag 1 staat centraal in hoofdstuk 3.

Deelvraag 2: Welke recreatieve doelgroepen voor de stadsrandzone zijn te onderscheiden op basis van leefstijlen?

In deze stap zijn middels literatuuronderzoek de verschillende typen recreatieve gebruikers van stadsranden beschreven. Dit is gedaan aan de hand van leefstijlen. Er is gezocht naar verschillende methoden die leefstijlen in kaart brengen. Er zijn vier

methodes gevonden die ontwikkeld zijn door vier verschillende onderzoeksbureaus. Uit onderzoek van het onderzoeksinstituut OTB blijkt dat het BSR model van SmartAgent Company de meest toegepaste leefstijlmethode is in het ruimtelijk domein (Ouweland, Doff, & Adriaanse, 2011). Dit BSR-model is voor de recreatiesector vertaald in de Recreantenatlas van Recron (Recron/onderzoeksbureau SmartAgent-MRN) (Recron). Daarmee is een leefstijlbenaderingsmethode beschikbaar die specifiek is afgestemd op de recreatieve gebruiker. De resultaten zijn beschreven in hoofdstuk 4.

Deelvraag 3: Wat zijn criteria, op basis van ruimtelijke kwaliteit, waarop gebieden in de stadsrandzone te onderscheiden zijn.

Deze onderzoeksvraag is beantwoord met behulp van literatuuronderzoek. Allereerst is gezocht naar een beschrijving van de term ruimtelijke kwaliteit. Voor het beschrijven van de term stadsrandzone is achtereenvolgens gezocht naar de definitie, de opgave en de kenmerkende functies in de stadsrandzone. Vervolgens is gekeken welke gebieden in de stadsrandzone zijn te onderscheiden. Hieruit zijn criteria voor het indelen van gebieden in de stadsrandzone gedestilleerd.

Voor de definitie van ruimtelijke kwaliteit is onder andere gebruik gemaakt van een wetenschappelijk rapport van Habiforum. Voor de definitie stadsrandzone is onder andere gebruik gemaakt van een rapport van het Planbureau voor de leefomgeving, Omgevingsvisie van de provincie Overijssel, een artikel van het Kenniscentrum Leefomgeving en een master thesis van de Universiteit van Utrecht. Voor een indeling van gebieden in de stadsrandzone zijn verschillende indelingen gevonden. De rapporten waar al een koppeling was gemaakt tussen leefstijlen en gebieden zijn een belangrijke inspiratie geweest voor de uiteindelijke indeling die is gemaakt. Het onderzoek heeft, aan de hand van een matrix, drie gebiedscategorieën opgeleverd die te onderscheiden zijn in de stadsrandzone. Deze indeling is tijdens een workshop op dinsdag 26 mei 2015 besproken met experts op het gebied van leefstijlen, ruimtelijke kwaliteit en stadsrandzones. De resultaten van deelvraag 3 zijn beschreven in hoofdstuk 5.

Deelvraag 4: Op welke manier kan een koppeling worden gemaakt tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone

Er is een schematische koppeling gemaakt (ontwerpend) tussen gebiedscategorieën en leefstijlen op basis van de bevindingen uit de tweede en derde deelvraag en aan de hand van praktijkvoorbeelden. Dit heeft een schematische koppeling opgeleverd. Dit schema is vervolgens besproken met experts tijdens een workshop op 26 mei 2015 met als doel het model aan te vullen en te verrijken. Dit was een vruchtbare middag die veel inzichten heeft opgeleverd. Er is vooral over de toepassingsmogelijkheden van de methodiek gesproken en er is besproken hoe een leefstijlbenadering is in te zetten als onderdeel van een stappenplan. Van de workshop is een geluidsopname gemaakt, vervolgens uitgeschreven en geanalyseerd. De resultaten zijn verwerkt in hoofdstuk 6.

De experts zijn geselecteerd op basis van expertise op het gebied van stadsranden, ruimtelijke kwaliteit en leefstijlen. Voor experts op het gebied van leefstijlen is gezocht naar mensen met ervaring met het BSR-model en de toepassing in het ruimtelijk (recreatief) domein. Deze mensen zijn naar voren gekomen in het onderzoek en waren als personen vooraf niet bekend bij de onderzoeker. De experts op het gebied van ruimtelijke kwaliteit en stadsrandzones waren bekend bij de onderzoeker. Hierbij is vooral gekeken naar diversiteit (onderwijs, gemeente, provinciaal, particulier).

Leefstijlen:

- André Doffer van Smart Agent is gevraagd omdat het BSR leefstijlenmodel is ontwikkeld door Smart Agent en hij expert is op het gebied van leefstijlen.
- Annemiek Riefel van Marketing Oost is gevraagd omdat zij recreatiebedrijven adviseert op basis van de recreantenatlas. De recreantenatlas is ontwikkeld op basis van de leefstijlbenadering.
- Gerben Kok van Brainport Park Eindhoven is gevraagd als ervaringsdeskundige met het beleidsmatig werken met leefstijlen in de stadsrandzone.
- Bert Janssen werkt als themadocent Leisure en leefstijlen en heeft ervaring met het werken met leefstijlen in de recreatiesector.

Ruimtelijke kwaliteit en stadsranden

- Bart Buijs is verbonden aan Atelier Overijssel. Dit is een werkplaats voor ruimtelijke kwaliteit.
- Judith van Elderen werkt bij Het Oversticht. Het Oversticht zet zich in voor ruimtelijke kwaliteit en ruimtelijk erfgoed.
- Boudewijn Rip is van de gemeente Enschede. Enschede heeft het vooruitstrevende rapport Buitenkans gemaakt. Daarmee lopen ze voorop met uitnodigingsplanologie in de stadsrandzone.
- Marlies Spreen is van de gemeente Deventer en als landschapsarchitect deskundige in het omgaan met initiatieven in de stadsrandzone gerelateerd aan ruimtelijke kwaliteit.
- Rob te Wierik is vanuit Stichting IJssellandschap bezig met projecten en bijbehorende verdienmodellen voor nieuwe initiatieven in de stadsrandzone. Zij maken daarbij continu de koppeling met ruimtelijke kwaliteit.
- Theo de Bruijn is als lector Duurzame leefomgeving verbonden aan hogeschool Saxion. Hij is onder andere gespecialiseerd in stadsrandzones.

Deelvraag 5: Wat werkt wel en wat werkt niet bij het inzetten van leefstijlen in een formeel ruimtelijk afwegingskader?

Er is gezocht naar voorbeelden van ruimtelijk beleid voor de stadsrandzone waar een koppeling is gemaakt met leefstijlen. Via browsen is een artikel gevonden met als titel 'Gemeenten geïnspireerd door recreantenatlas' (Gemeenten geïnspireerd door recreantenatlas, 2011). Op basis van dit artikel is Peter Bergmans van Grontmij benaderd. Hij heeft de voorbeelden aangedragen van gemeentelijke beleidsdocumenten waar leefstijlen gekoppeld zijn aan gebieden in de stadsrandzone.

Jan Jaap Thijs van het Bureau Ruimte & Vrije Tijd is gastdocent bij MUAD. Hij is benaderd en kwam met het voorbeeld van Landelijke Strijp in Eindhoven. Verder is er contact opgenomen met André Doffer van Smart Agent en Martin Maas van Recron. Via Martin Maas zijn alle regiomanagers van Recron benaderd met de vraag of zij goede voorbeelden kennen. Hierop hebben vijf regiomanagers gereageerd. De regiomanagers kenden geen voorbeelden waarbij de koppeling werd gemaakt met gemeentelijk RO beleid.

Uiteindelijk zijn er drie gemeentelijke documenten naar boven gekomen waar de koppeling is gemaakt tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone op gemeentelijk niveau. Deze drie producten zijn alle drie nader onderzocht:

- Landelijke Strijp (Brainport Park) van gemeente Eindhoven: Plan voor de inrichting van gebieden is gebaseerd op de leefstijlen van bewoners en gebruikers van aangrenzende gebieden.

- Gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man van gemeente Weert: Hier gaat het om vastgesteld beleid dat als input heeft gediend voor de gemeentelijke structuurvisie.
- Structuurvisie Toerisme en recreatie van gemeente Mook en Middelaar: Het enige RO beleidskader dat als structuurvisie een formele status heeft in de Wro.

(Oud-) medewerkers van de betreffende gemeenten zijn vragen voorgelegd. Deze gingen onder andere over wat in de huidige situatie werkt, wat beter kan en hoe zij denken dat leefstijlen een rol kunnen spelen bij een ruimtelijk afwegingskader. De gesprekken zijn opgenomen en vervolgens uitgeschreven en geanalyseerd. De resultaten per casus staan beschreven in afzonderlijke paragrafen in hoofdstuk 7. Deze paragrafen zijn ter goedkeuring voorgelegd aan betreffende geïnterviewde personen.

Naast voorbeelden in Nederland is gezocht naar internationale voorbeelden in de literatuur. Er zijn geen voorbeelden gevonden waarbij leefstijlen zijn gekoppeld aan gebieden in de stadsrandzone. Wel is er een interessant internationaal project over stadsranden gevonden waar in het kader van dit onderzoek lessen uit te trekken zijn. Dit past bij het exploratieve karakter van dit onderzoek. Het gaat om het project SURF. SURF staat voor Sustainable Urban Fringes en was onderdeel van een Interreg IVB North Sea Region programma. Hier hebben 13 partners uit vijf landen aan deel genomen.

Deelvraag 6: In hoeverre kan de koppeling van leefstijlen aan gebieden in de stadsrandzone als afwegingskader dienen voor nieuwe initiatieven, rekening houdend met de ontwikkelingen rond de nieuwe Omgevingswet.

Het model en stappenplan voortgekomen uit vraag 4 zijn besproken met experts op het gebied van uitnodigingsplanologie en de nieuwe Omgevingswet. Vanuit het exploratieve karakter van het onderzoek zijn personen, met bewust verschillende invalshoeken, gevraagd om mee te denken op welke manier een leefstijlbenadering onderdeel kan zijn van een ruimtelijk afwegingskader in de stadsrandzone. Door de verschillende invalshoeken is de kans op diversiteit aan antwoorden het grootst. Dit past bij het exploratieve karakter. Hiervoor zijn drie personen gesproken. Een deskundige/onderzoeker, iemand van de gemeente en iemand van de provincie¹:

- John van den Hof van Saxion. Hij is lector Gebiedsontwikkeling en Recht en heeft zich verdiept in de nieuwe Omgevingswet die momenteel in ontwikkeling is.
- Rick Keim van de gemeente Deventer. Hij heeft het bestemmingsplan Havenkwartier in Deventer gemaakt. Dit is een landelijk voorbeeld waarbij in het bestemmingsplan veel ruimte wordt geboden aan nieuwe initiatieven. In het bestemmingsplan is er een sfeer opgenomen als toetsingskader.
- Janneke Wessels van de provincie Overijssel. Zij is projectleider voor de vernieuwing van de provinciale Omgevingsvisie. De huidige omgevingsvisie van de provincie werkt vanuit de gedachte van uitnodigingsplanologie. Als kwaliteiten worden toegevoegd kan er veel. De provinciale Omgevingsvisie is een afwegingskader voor gemeentelijk beleid.

Van de gesprekken zijn geluidsopnames gemaakt en de gesprekken zijn vervolgens uitgeschreven. De resultaten zijn verwerkt in hoofdstuk 8. Dit hoofdstuk is ter goedkeuring voorgelegd aan deze drie personen.

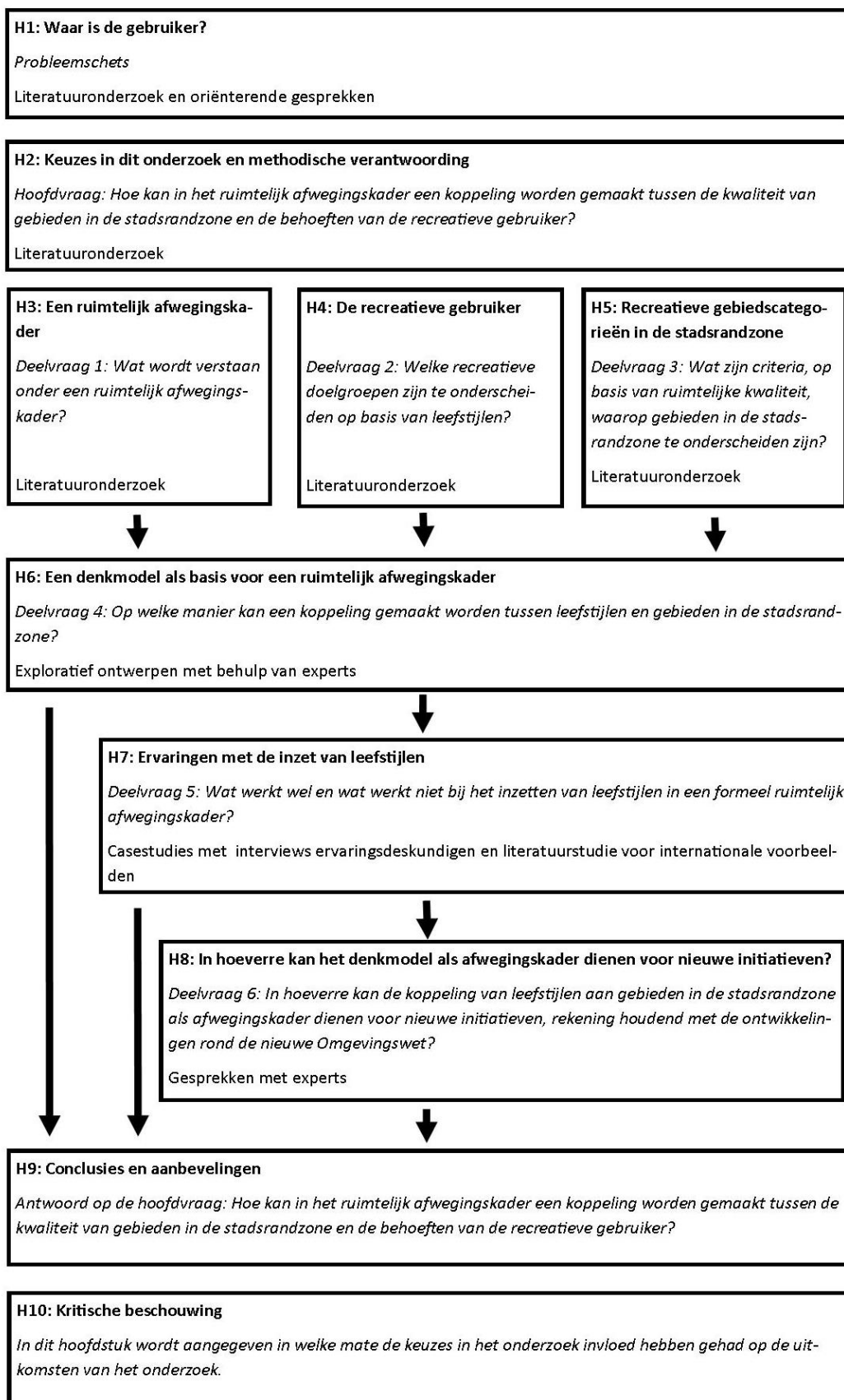
¹ Naast iemand van gemeente en provincie was het de bedoeling om iemand van het ministerie I&M te spreken. Er zijn verschillende mensen bij het ministerie I&M benaderd voor een interview. Zij hebben aangegeven dat, in de periode dat de gesprekken zijn gepland, het wetsteam volledig in beslag wordt genomen door de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel Omgevingswet.

Hoofdonderzoeksvraag: Hoe kan in het ruimtelijk afwegingskader een koppeling worden gemaakt tussen de kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone en de behoeften van de recreatieve gebruiker?

Op basis van de resultaten van de deelvragen is de hoofdonderzoeksvraag beantwoord. De beantwoording van de deelvragen en de hoofdonderzoeksvraag staat centraal in hoofdstuk 9. In hoofdstuk 10 is een kritische reflectie op dit onderzoek opgenomen.

2.7 Schematische weergave onderzoek en leeswijzer

Hieronder staat een schema waarin alle onderzoeksvragen zijn opgenomen en is inzichtelijk hoe de verbanden tussen de verschillende onderzoeksvragen zijn. Daarbij is een koppeling gemaakt tussen de onderzoeksvragen en de hoofdstukken in het rapport. Daarmee fungeert het schema als leeswijzer.

H3 Een ruimtelijk afwegingskader

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt deelvraag 1 beantwoord: Wat wordt verstaan onder een ruimtelijk afwegingskader? In de volgende paragraaf staat beschreven waarom een ruimtelijk afwegingskader belangrijk is. Paragraaf 3.3 gaat in op de bredere context van de wet en regelgeving voor de fysieke leefomgeving. Daarna volgt het ruimtelijk afwegingskader gezien vanuit de huidige Wro en vervolgens wordt in paragraaf 3.5 gekeken naar het ruimtelijk afwegingskader in het kader van de nieuwe Omgevingswet. Het hoofdstuk eindigt met de conclusie. Daarin wordt antwoord gegeven op deelvraag 1.

3.2 Waarom een ruimtelijk afwegingskader?

Zoals in hoofdstuk 2 al is aangegeven verwacht het Planbureau voor de Leefomgeving dat de druk op de stadsrandzone tot 2040 groot zal zijn. Uit onderzoek blijkt dat er vooral behoefte zal zijn aan ruimte voor recreatie (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, p. 9). Daarbij komt dat voor onder andere landgoederen en VAB's (vrijkomende agrarische bebouwing) functies gezocht worden (zie paragraaf 5.3).

Doordat in het verleden de stadsrandzone nauwelijks object is geweest van integrale planning laat de ruimtelijke kwaliteit soms te wensen over. Het zijn soms rommelzones met functies die de stad uitgedreven zijn en in de stadsrandzone een plaats vonden. Dit probleem loste zich in het verleden vanzelf op aangezien de stad oprukte en de zogenaamde rommelzone werd getransformeerd naar stedelijk functies zoals woonwijken en bedrijventerreinen (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009).

Hoe wordt voorkomen dat door nieuwe recreatieve ontwikkelingen in de stadsrandzone het gebied wederom een (recreatieve) rommelzone wordt. Het Nirov geeft een mogelijke oplossingsrichting voor het aanpakken van de opgave in de stadsrandzone. Hun advies is om een inventarisatie van landschappelijke kenmerken en kwaliteiten op te maken om van daaruit te werken aan een identiteit en het richting geven aan de ontwikkeling van het gebied (Nirov, 2008 geciteerd in Kuyper, 2010, p 25). De identiteit is niet een objectief gegeven. Het is een vorm van beleving, van ervaring, van hoe mensen de voorzieningen ervaren (Dijk-Bettenhaussen, 2011, p. 70)

Maar hoe bepaalt een gemeente of een initiatief bijdraagt aan de versterking van het gebied? Dat het initiatief bijdraagt aan het versterken van de identiteit? Hoe wordt afgewogen dat een initiatief bijdraagt aan een positieve beleving bij recreatieve gebruikers van de stadsrandzone en dat voorkomen wordt dat de stadsrandzone een recreatieve rommelzone wordt? Om deze afweging te kunnen maken is een ruimtelijk afwegingskader nodig.

3.3 De huidige wet- en regelgeving betreffende de fysieke leefomgeving

Voor de huidige situatie gaat het in dit onderzoek om een ruimtelijke afweging in het kader van de Wet ruimtelijke ordening (Wro). Deze wet is niet de enige wet voor de fysieke leefomgeving. De verzamelnaam voor alle wet- en regelgeving voor de fysieke leefomgeving is het omgevingsrecht. Naast wet- en regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening betreft het wet en regelgeving op het gebied van milieu, bouwen, water, natuurbescherming en algemeen bestuur. Het gaat hierbij onder andere om de volgende wetten: Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), Woningwet (WW), Flora en Faunawet (Ffw), Natuurbeschermingswet 1998 (Nbw), Wet luchtkwaliteit en de Waterwet. Dit is op dit moment geen samenhangend stelsel. De veelheid aan wet en

regelgeving weerspiegeld de verschillende sectorale en facetbelangen. Bij een initiatief moet door de overheid vele aspecten afgewogen worden (Nozeman, 2010). Dit kan betekenen dat vanuit ruimtelijk beleid een initiatief gewenst is en dat het initiatief toch niet door kan gaan vanwege andere wet- en regelgeving binnen het omgevingsrecht.

3.4 Het ruimtelijk afwegingskader gezien vanuit de Wro

In dit onderzoek wordt voor de huidige situatie enkel naar de Wro gekeken. De Wro kent in opzet een strikte scheiding tussen beleid en uitvoering. Op gemeentelijk niveau geeft de structuurvisie invulling aan beleid. Het bestemmingsplan en het projectbesluit aan de uitvoering.

Structuurvisie

De structuurvisie heeft geen externe werking. Dit betekent dat door derden geen rechten aan de structuurvisie kunnen worden ontleend. Dit is voorbehouden aan de uitvoeringsinstrumenten zoals het bestemmingsplan. De structuurvisie bindt vooral de gemeente. Het geeft richting aan het te voeren beleid.

Op grond van artikel 2.1 lid 1 van de Wro is de gemeenteraad verplicht tot het vaststellen van één of meer structuurvisies 'ten behoeve van een goede ruimtelijke ordening' voor het gehele gemeentelijke grondgebied. In de structuurvisie staan de hoofdzaken voor het door de gemeente te voeren ruimtelijk beleid. Naast een algemene structuurvisie zijn er structuurvisies die specifiek zijn gericht op een bepaald thema zoals recreatiebeleid.

De structuurvisies hebben een indicatieve betekenis. Hoewel een structuurvisie niet bindend is, speelt de structuurvisie een rol bij de vaststelling van een bestemmingsplan. Als de wijziging op het bestemmingsplan overeenkomt met wat in een structuurvisie is bepaald dan kan voor de onderbouwing worden verwezen naar de structuurvisie (Buuren, Gier, Nijmeijer, & Robbe, 2014).

Bestemmingsplan

Het bestemmingsplan (Hoofdstuk 3 van de Wro) functioneert als toetsingskader met een externe werking. Dit betekent dat het bestemmingsplan juridisch bindend is. Hier kunnen door externen, zoals particulieren en partijen, rechten aan worden ontleend. Indien een initiatiefnemer met een initiatief komt dat past binnen het bestemmingsplan is er akkoord vanuit het ruimtelijk afwegingskader. Indien de beoogde ontwikkeling niet past binnen het bestemmingsplan zal de gemeente afwegen of zij aan een bestemmingsplanwijziging medewerking willen verlenen. De afweging kan worden gemaakt op basis van vastgesteld beleid in een structuurvisie. (Nozeman, 2010) (Wal, 2014)

Projectbesluit

Verder is in de Wro het projectbesluit (art 3.10 Wro) opgenomen. Hierdoor is het mogelijk om ten behoeve van een project af te wijken van een vigerend bestemmingsplan. Het projectbesluit moet binnen een jaar worden gevolgd door een herziening van het bestemmingsplan. Volgens Nozeman zijn ten aanzien van het projectbesluit enige reserves op hun plaats. De procedure tot vaststelling van een projectbesluit is net zo lang als die van een bestemmingsplan. Vanwege een aantal redenen (dubbel werk en eventuele sancties indien het projectbesluit niet binnen een jaar is vertaald in een bestemmingsplan) kiezen gemeenten eerder voor de herziening van een bestemmingsplan dan voor een projectbesluit (Nozeman, 2010). Aangezien een

projectbesluit alsnog moet worden gevolgd door een herziening van het bestemmingsplan wordt het projectbesluit in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

3.5 De nieuwe Omgevingswet

De nieuwe Omgevingswet wordt in 2018 verwacht. Bij de Omgevingswet gaat het officieel om 'Regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving (Omgevingswet)'. In het wetsvoorstel staat het volgende beschreven: 'Alzo Wij in overweging genomen hebben dat het wenselijk is om, mede gelet op internationaalrechtelijke verplichtingen en artikel 21 van de Grondwet, met het oog op duurzame ontwikkeling, samenhangende, doelmatige en vereenvoudigde regels te stellen over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving' (Wetsvoorstel 33962). Het doel van de wet is om één wet te maken die alle regels op het gebied van de leefomgeving vereenvoudigt en bundelt.

Welke wetten gaan op in de Omgevingswet?

Volgens een factsheet van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2014) gaat het om een stelselherziening. Het wetsvoorstel vervangt 26 wetten, 120 Algemene Maatregelen van Bestuur en 120 Ministeriele Regelingen. Daarvoor in de plaats moet 1 wet komen, 4 Algemene Maatregelen van Bestuur en circa 10 Ministeriele regelingen. Het wetsvoorstel vervangt onder andere de Wet ruimtelijke ordening, Wet algemene bepalingen omgevingswet, Crisis en herstelwet, Tracéwet, Wet inzake de luchtverontreiniging en Wet geurhinder en veehouderij en vervangt onder andere grote delen van de Monumentenwet 1988, Wet milieubeheer en de Woningwet. Daarnaast gaan van de volgende wetten één of enkele bepalingen over naar de Omgevingswet. Denk hierbij aan Wet bodembescherming, Wet geluidhinder, Wet natuurbescherming, Wet voorkeursrecht gemeente en de Wet inrichting landelijk gebied.

Ruimtelijk afwegingskader en de nieuwe Omgevingswet

In de vorige paragrafen is het huidige ruimtelijke afwegingskader geschetst. In het huidige ruimtelijk afwegingskader vanuit de Wro zijn de structuurvisie en het bestemmingsplan twee belangrijke instrumenten. De structuurvisie geeft invulling aan beleid. Het bestemmingsplan aan de uitvoering. Het bestemmingsplan heeft daarmee een externe werking. Het bestemmingsplan is juridisch bindend. Hier kunnen door externen, zoals particulieren en partijen rechten aan worden ontleend.

Alle regels over de leefomgeving worden, middels de nieuwe Omgevingswet, bijeen gebracht in één gebiedsdekkende regeling. Op gemeentelijk niveau wordt de structuurvisie vervangen door de omgevingsvisie en het bestemmingsplan door het omgevingsplan. De omgevingsvisie en het omgevingsplan zullen door de gebiedsdekkende regeling een integralere uitwerking hebben dan hun voorgangers. In dit onderzoek gaat het om een ruimtelijke afweging als onderdeel van de integrale afweging. Ook in de nieuwe Omgevingswet kan het zijn dat een ontwikkeling ruimtelijk gewenst is maar vanuit andere regelgeving binnen de Omgevingswet de ontwikkeling geen doorgang kan vinden.

3.6 Conclusie

In dit hoofdstuk stond de volgende vraag centraal: Wat wordt verstaan onder een ruimtelijk afwegingskader? Het gaat daarbij om een gemeentelijk ruimtelijk afwegingskader in de zin van de huidige Wro en de toekomstige Omgevingswet. In dit onderzoek gaat het bij een ruimtelijk afwegingskader in beide wetten om twee

instrumenten waarbij dit is vastgelegd. Het gaat daarbij om een beleidsmatig instrument en een uitvoeringsinstrument. Dit laatste instrument is juridisch bindend voor partijen en burgers en hier kunnen door externen rechten aan worden ontleend. In onderstaande figuur is schematisch weergegeven wat in dit onderzoek onder een ruimtelijk afwegingskader wordt verstaan.

Gemeentelijk ruimtelijk afwegingskader		
	Beleid	Uitvoering
Instrument huidige Wro	Structuurvisie	Bestemmingsplan
Instrument toekomstige Omgevingswet	Omgevingsvisie	Omgevingsplan
Voor wie is het bindend?	Alleen gemeente	Alle partijen
Kunnen externen hier rechten aan ontleen?	Nee	Ja

Figuur 3: Gemeentelijk ruimtelijk afwegingskader zoals gehanteerd in dit onderzoek

H4. De recreatieve gebruiker

4.1 Inleiding

Binnen dit onderzoek wordt gesproken over de recreatieve gebruiker. In dit hoofdstuk staat deelvraag 2 centraal: 'Welke recreatieve gebruikers zijn te onderscheiden op basis van leefstijlen?' Allereerst wordt uitgelegd wat onder leefstijlen verstaan wordt en welk model het meest geschikt is om de recreatieve gebruiker te duiden. In de daaropvolgende paragraaf wordt uitgelegd hoe het leefstijlmodel werkt. In paragraaf 4.4 staan de te onderscheiden recreatieve leefstijlen beschreven. Het hoofdstuk eindigt met de conclusie waarbij deelvraag 2 beantwoord wordt.

4.2 Leefstijlen

Opkomst van de belevingseconomie

Pine en Gilmore schreven in 1999 hun beroemd geworden boek *The Experience Economy*. In dit boek beschreven zij een nieuw tijdperk dat aanbrak. Het tijdperk van beleveniseconomie. Hierin staan de wensen en behoeften van de hedendaagse consument centraal. Het gaat om beleven en ervaren (Doffer, 2010). Volgens Albert Boswijk, directeur European Center for Experience Economy is een belevenis een gebeurtenis waarbij een persoon actief en emotioneel betrokken is en die waarde en betekenis heeft voor het individu (Lier, Heijblom, & Waijers, 2009, pp. 11-12). Als de gebruiker emotioneel geraakt wordt doordat alles klopt (juiste tijd, juiste toon en juiste plaats), wordt waarde gecreëerd (Lier, Heijblom, & Waijers, 2009, pp. 10-11). Maar wie is de gebruiker? Op welke manier kan inzicht worden verkregen in het gebruikersperspectief? Is er een methode om de mens en zijn behoeften centraal te stellen en dat gericht is op het leren kennen, begrijpen en verklaren van het gedrag van mensen?

Opkomst van leefstijlen in het ruimtelijk domein

Rond de milleniumwisseling komt het werken met leefstijlen in het ruimtelijk domein in opkomst. In 2002 komt het vakblad S&RO met een special over leefstijlen (S&RO, 2002). Vanuit het onderzoeksinstituut OTB van de Technische Universiteit Delft zijn sinds 2009 verschillende onderzoeken gedaan naar leefstijlen in het woondomein (Ouwehand, Doff, & Adriaanse, 2011, p. 3). Dit heeft geresulteerd in een aantal wetenschappelijke publicaties over leefstijlen (Ouwehand, Doff, & Adriaanse, 2011) (Doff, Ouwehand, & Adriaanse, 2012) (Bosch, Sleutjes, & Ouwehand, 2012).

Het werken met leefstijlen sluit aan op de gedachte van de Experience Economy. Bij leefstijlen wordt naast de socio-demografische kenmerken uitgegaan van de psychografische kenmerken. Waarden, normen en drijfveren vormen daarbij onderwerp van studie (Buhrs & Wingerden, 2008, p. 43). De behoeften van de mens staan hierbij centraal.

Sinds de economische crisis van 2008 worden partijen gedwongen na te denken over wat consumenten/ gebruikers willen. Voorheen verkochten woonproducten vrij makkelijk. Nu verkopen producten alleen als het product aansluit bij de specifieke wensen van de doelgroep. Om de doelgroepen beter te doorgronden is het denken vanuit leefstijlen een middel.

In het onderzoek *Voorkeur voor een leefstijl* van Onderzoeksinstituut OTB van de technische Universiteit Delft worden 4 methoden beschreven. Al deze methoden zijn ontwikkeld en op de markt gebracht door private onderzoeksbureaus. Zij ontvangen opdrachten van woningcorporaties, ontwikkelaars, gemeenten en andere overheden (Ouwehand, Doff, & Adriaanse, 2011, p. 3). In het onderzoek worden de volgende vier methoden beschreven: 1. BSR-model van The SmartAgent Company, 2. Mentality model van Motivaction, 3. Mosaic van Experian en 4. het WIN model van TNS NIPO. Het WIN model is slechts zeer beperkt toegepast. Het Mosaic model was in 2011 vrij nieuw en deels nog in de ontwikkelfase. Motivaction heeft de specifieke segmentatie voor het woondomein vrijwel verlaten en maakt alleen nog gebruik van een algemeen model. Het BSR model van SmartAgent Company is de meest toegepaste leefstijlmethode. Zij zijn duidelijk en veelvuldig aanwezig in de markt. In het onderzoek *Voorkeur voor een leefstijl* staat het als volgt verwoord: 'In veel publicaties lijkt het of er geen andere modellen zijn.' (Ouwehand, Doff, & Adriaanse, 2011, p. 92). Doordat de markt dit model heeft omarmd is er veel informatie beschikbaar over het BSR-model. Om een koppeling te kunnen maken tussen de behoeften van recreatieve gebruikers en gebieden in de stadsrandzone is het belangrijk dat er voldoende informatie over de gebruikers beschikbaar is. Daarom is in dit onderzoek gekozen voor het werken met het BSR-model.

Recreatieve gebruiker

Dit onderzoek richt zich op de recreatieve gebruiker van de stadsrandzone. Het BSR-model is door SmartAgent samen met RECRON vertaald naar onder andere *De Recreantenatlas* (Recron, The SmartAgent Company, Gastvrij Nederland, 2008) en het *Gastenboek verblijfsrecreatie* (Recron, SmartAgent, NBTC-NIPO Research, 2014). Daarin worden zeven recreatieve leefstijlen beschreven. Volgens dhr. Maasen van Recron werken momenteel 10 van de 12 provincies met *De Recreantenatlas* (Maasen, persoonlijke mededeling, 12 maart 2015). Doordat het BSR-model veelvuldig wordt toegepast en dat het model een toepassing heeft op specifiek de recreatieve gebruiker, maakt deze indeling in leefstijlen het meest geschikt voor dit onderzoek.

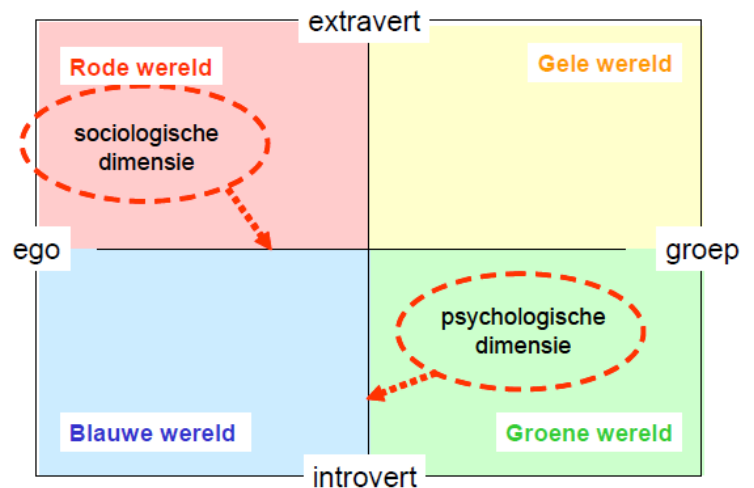
4.3 Hoe werkt het BSR-model

Het BSR-model staat voor Brand Strategy Research model van Smart Agent. In het onderzoekstraject wordt onderzocht waarom mensen de dingen doen die ze doen. Waarom hebben mensen een voorkeur voor bepaalde vormen van recreatie? Wat zijn de behoeften en motieven achter de voorkeur. Om de achterliggende waarden en motieven van houding en gedrag van mensen te begrijpen wordt de beleving in beeld gebracht. Hiermee wordt het geheel aan waarden, behoeften, motieven, emoties en angsten bedoeld. Het doel is om mensen te leren kennen en begrijpen. Als er inzicht is in de achterliggende behoeften en verwachtingen kan het product, dienst, communicatie en beleid er op afgestemd worden (Doffer, 2010, pp. 8,9,13).

Het BSR-model is gebaseerd op sociaal-psychologische theorieën van onder andere Adler. Het model bestaat uit twee gedragsbepalende dimensies (Doffer, 2010, p. 11). Deze worden afgezet langs twee assen.

De sociologische dimensie (horizontale as) geeft aan hoe het individu zich verhoudt tot de groep. Aan de ene kant zijn de mensen meer individualistisch of egocentrisch. De eigen doelen en ambities staan centraal. Zij zijn op zoek naar waardering en erkenning van anderen. Aan de andere kant zijn de mensen meer groepsgeoriënteerd. De groepsgeoriënteerden richten zich meer op de sociale omgeving. Zij willen graag bij de groep horen. Zij passen zich aan op de sociale omgeving.

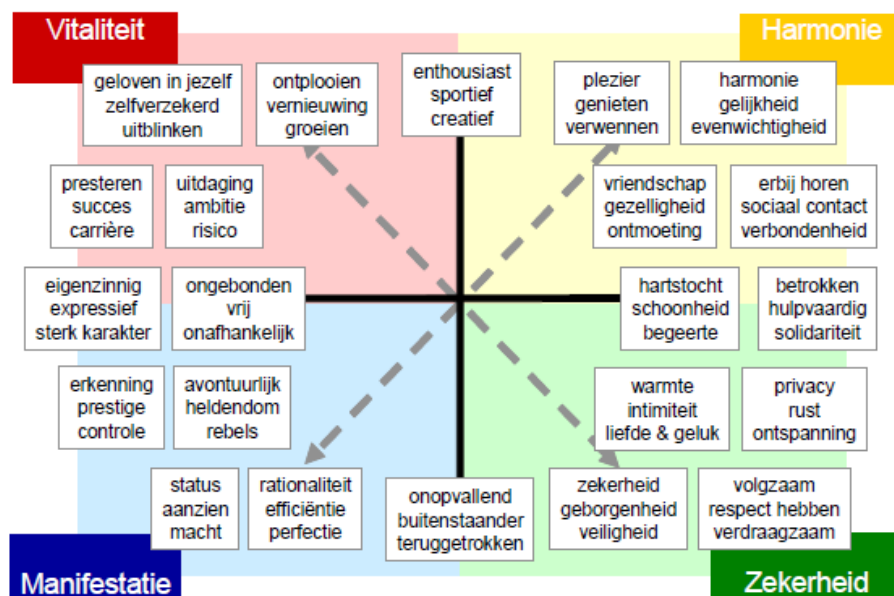
Met de psychologische dimensie (de verticale as) wordt onderscheid gemaakt tussen een meer extraverte of open houding naar de samenleving en een meer introverte of afsluitende houding. Iemand met een open mind staat makkelijker open voor nieuwe dingen. De personen met een meer introverte houding zijn wat behoudender.

Figuur 4: Twee assen en vier segmenten/werelden (overgenomen van Doffer, 2010)

Vier beleevingswerelden

Bovenstaande assen resulteren in 4 beleevingswerelden. Deze worden aangeduid met respectievelijk de Rode wereld, de Gele wereld, de Groene wereld en de Blauwe wereld. In figuur 4 is te zien welke sleutelbegrippen leiden naar een bepaald segment (kleur). Bijgaande illustraties zijn overgenomen van SmartAgent (Doffer, 2010, p. 12).

Figuur 5: Sleutelbegrippen die leiden naar een segment (Overgenomen uit Doffer, 2010, p.12)

4.4 Het BSR-model van SmartAgent toegepast op de recreatieve sector

Ontwikkelingen

In 2008 is in opdracht van RECRON en de brancheorganisaties voor recreatie ondernemers een uitgebreide BSR-studie gedaan naar de consumentenbeleving in recreatie en toerisme. Dit is de opmaat geweest voor *De Recreantenatlas* en het programma Gastvrij Nederland (Doffer, 2010, p. 8). In 2008 is door RECRON *De Recreantenatlas* uitgebracht (Recron/onderzoeksbureau SmartAgent-MRN). In deze atlas worden vijf doelgroepen beschreven. In 2008 startte gelijktijdig het Programma Gastvrij Nederland. Dit programma was er op gericht om ondernemers te ondersteunen bij het (nog beter) inspelen op de vakantiewensen van de Nederlanders (Recron, SmartAgent, NBTC-NIPO Research, 2014, p. 4). Volgens het *Gastenboek verblijfsrecreatie* zijn sinds 2008 meer dan de helft van de Recron ondernemers op een of andere manier met de inzichten uit *De Recreantenatlas* aan de slag gegaan (Recron, SmartAgent, NBTC-NIPO Research, 2014, p. 4).

Dit alles heeft geresulteerd in een atlas voor dagrecreatie in 2011. Deze is ontwikkeld in samenwerking met verschillende provincies en regionale bureaus voor toerisme. In 2014 is het *Gastenboek verblijfsrecreatie* uitgekomen. In deze twee laatste publicaties worden zeven doelgroepen beschreven in plaats van de vijf doelgroepen uit de *Recreantenatlas* uit 2008. De belevingswerelden zijn per provincie op gemeenteniveau in kaart gebracht. De belevingswerelden kunnen tot op straatniveau worden weergegeven (SmartAgent, 2012)

Basiswaarden

In bijgaande illustratie worden de basiswaarden bij recreatie geschetst.

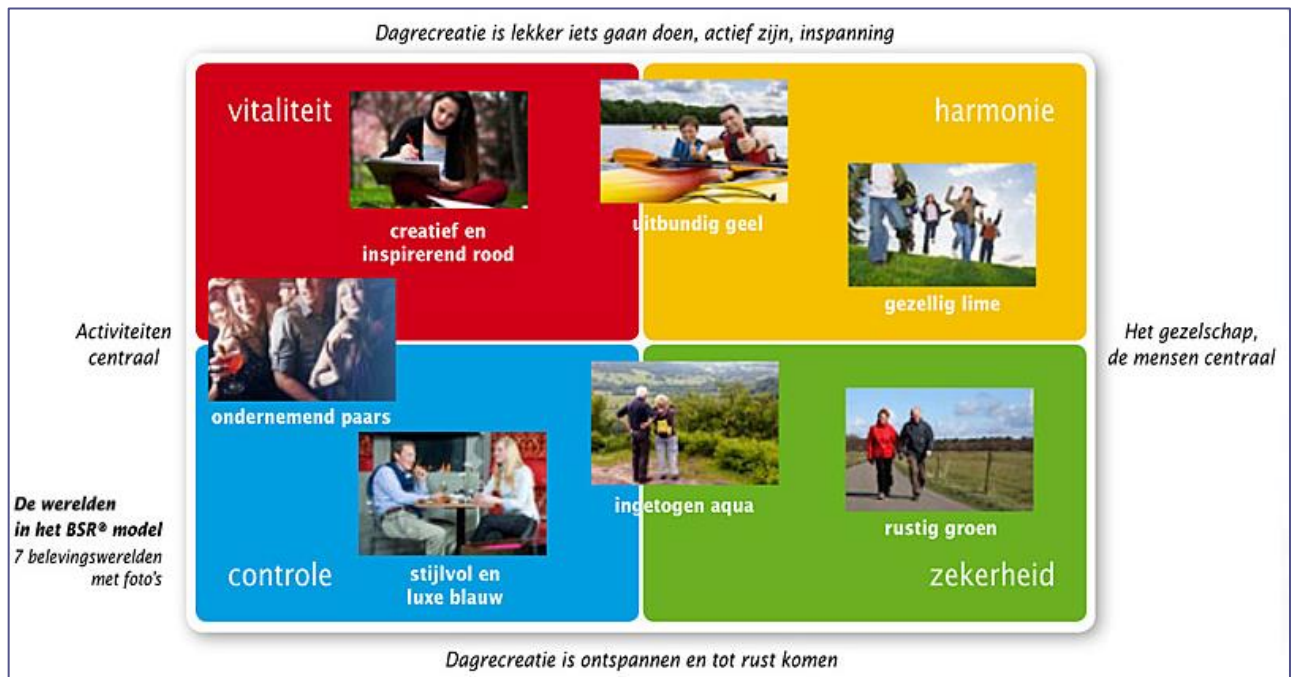
Figuur 6: Basiswaarden voor de vier segmenten (Doffer, 2010)

De recreant uit de rode en gele belevingswereld zijn vaker op zoek naar actieve vormen van recreatie. De recreant uit de groene en blauwe belevingswereld zal vaker voor ontspannen en rust kiezen. Aan de linkerkant van het model kiest de recreant voor een activiteit die een eigen bewuste keuze is. Deze is egocentrisch ingestoken. Het zijn vaak

Activiteiten die ondernomen kunnen worden. Aan de rechterkant kiest de recreant veel meer voor het samen zijn, in gezelschap verkeren.

Zeven leefstijlen voor recreatie

In onderstaande illustratie staan 7 leefstijlen voor recreatie. Deze illustratie is overgenomen van Recroninnovatiecampagne.nl

Figuur 7: De zeven belevingswerelden gepositioneerd ten opzichte van elkaar aan de hand van twee assen (Introvert/extravert en ego- / groepsgeoriënteerd) Overgenomen van website Recroninnovatiecampagne.nl (Het onderzoek van gastvrij Nederland)

Onderstaande beschrijving per leefstijl is letterlijk overgenomen van SmartAgent (Doffer, 2010). Het percentage bij elke leefstijl geeft aan hoeveel procent van de Nederlandse bevolking tot deze leefstijl behoort. In bijlage 1 zijn moodboards per leefstijl opgenomen. In bijlage 1 is tevens een link opgenomen naar een zelftest waarmee, voor diegene die de test invult, een voorkeursleefstijl naar voren komt.

Uitbundig Geel 18,2%

Recreatie is voor deze groep vooral genieten, uitgaan en lekker eten. Actief, sportief, gezellig en verrassend zijn de kernwoorden bij de vormen van recreatie die zij kiezen. Contact met anderen - familie, vrienden of kennissen - is belangrijk. Zij gaan ook regelmatig met een grotere groep dan alleen het eigen gezin op pad. Recreanten uit dit segment zijn gesteld op goede voorzieningen, met genoeg te doen voor iedereen. Zij zijn energiek en enthousiast en letten er bij het uitkiezen van een activiteit op dat iedereen het ook naar de zin kan hebben. Recreatief winkelen behoort zeker ook tot de favoriete bezigheden van deze groep. Recreanten uit deze gele belevingswereld beschikken over iets meer budget dan gemiddeld.

Rustig Groen 16,4%

Even rust nemen in eigen omgeving en lekker doen waar je zin in hebt. Even niets aan je hoofd hebben. In eigen omgeving is genoeg moois te zien en te ontdekken, je hoeft er niet ver voor te reizen. Lekker tijd hebben voor je hobby en omgaan met bekenden die dezelfde hobby hebben. Recreanten uit de groene belevingswereld omschrijven zichzelf relatief vaker als evenwichtig, kalm en keurig. Zij gaan graag hun eigen gang en vinden dat de maatschappij van vandaag toch wel erg hard aan het veranderen is. Daar gaan zij op zich wel in mee, maar pas als ze aan het idee gewend zijn. Hun gevoel is dat het “vroeger vaak beter was ” De dagrecreatie activiteiten die zij kiezen passen vaak goed bij deze beleving. Een en twee persoonshuishoudens in de oudere leeftijdsklassen zijn in deze groep relatief oververtegenwoordigd.

Ingetogen Aqua 16,7%

Rustig, bedachtzaam, sympathiek en ruimdenkend. Dat zijn de begrippen waarmee de recreanten uit de ingetogen aqua belevingswereld zichzelf beschrijven. In deze groep vinden we relatief vaker de empty nesters, die weer tijd hebben voor hun eigen interesses. Inspirerende maar ook vaak rustige activiteiten horen daar ook bij. Zij verdiepen zich graag in kunst en cultuur, willen nog volop meedoen met de maatschappij van vandaag en alle veranderingen die zij daarin zien. Recreanten in de aqua belevingswereld houden ook wel van sportieve activiteiten: wandelen, fietsen, nordic walking, dat houd je fit!

Stijlvol en luxe Blauw 9,0%

Consumenten uit de blauwe wereld zijn in het algemeen zakelijk, ambitieus en intelligent. Ze houden van stijl en klasse, zijn wat meer gericht op de exclusievere vormen van recreatie. Recreëren betekent voor hen zich even ontspannen en afstand nemen van de dynamiek van alledag maar ook aandacht besteden aan het social network. Zij bezoeken graag een museum, concert of kunstgalerie. In hun vrije tijd zoeken zij graag “ons soort mensen” meer exclusieve vrijetijdsbestedingen als een country fair, of bijeenkomsten met VIP arrangementen, zijn dan ook populair bij deze groep.

Ondernemend Paars 9,4%

Nieuwe dingen zien, ontdekken en beleven. Het gewone is vaak niet goed genoeg voor de avontuurlijk paars ingestelde recreant. Zij zijn op zoek naar een bijzondere ervaring. Activiteit en sportiviteit staat daarbij vaak centraal. Extreme sport en outdoor adventures doen het daarbij goed. Toch zien we na een drukke (werk) periode dat deze recreanten ook erg kunnen genieten van een sauna of wellness arrangement. Relatief veel jonge één- en tweepersoonshuishoudens.

Creatief en inspirerend Rood 6,1 %

Onafhankelijk, intelligent, zelfbewust, artistiek en ruimdenkend. Consumenten uit deze rode belevingswereld gaan graag buiten de gebaande paden. Het onbekende is juist spannend en prikkelend. Recreatie betekent naast sportiviteit en ontspanning ook het zoeken naar vernieuwende stromingen, moderne kunst, en andere culturen.

Gezellig Lime 24,2%

Even “lekker weg met elkaar” dat kiest de gezellig lime consument als dagrecreatieactiviteit. Daarbij staat samen zijn, gezelligheid en (sportieve) ontspanning centraal. De gezellig Lime consument stelt daarbij niet van die bijzondere eisen. Een braderie of rommelmarkt is heel gezellig, je komt er altijd wel iemand tegen! Lekker vrij zijn, rust en doen waar je op dat moment zin in hebt, even weg van de dagelijkse beslommingen, dat telt voor de gezellig lime consument. Daarbij wordt wel een beetje op de kosten gelet, je kunt tenslotte je geld maar een keer uitgeven.

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk stond deelvraag 2 centraal: *‘Welke recreatieve gebruikers zijn te onderscheiden op basis van leefstijlen?’* Het BSR-model van Smart Agent is de meest toegepaste leefstijlindeling in het ruimtelijke domein. Deze indeling is door SmartAgent samen met Recron speciaal aangepast voor de recreatieve gebruikers. Door Recron is daarop de Recreantenatlas uitgebracht. Deze atlas wordt daarmee veel gebruikt door ondernemers in de recreatieve sector en het model wordt veel toegepast om het recreatieaanbod in kaart te brengen. Dit alles maakt de zeven leefstijlen zoals in de vorige paragraaf beschreven tot een geschikte indeling voor recreatieve gebruiker. De indeling van leefstijlen is nodig als input voor het beantwoorden van deelvraag vier: *Op welke manier kan een koppeling gemaakt worden tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone?* Deze vraag komt in hoofdstuk 6 aan bod.

H5. Recreatieve gebiedscategorieën in de stadsrandzone

5.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk stond de recreatieve gebruiker centraal. In dit onderzoek wordt een koppeling gemaakt tussen de recreatieve gebruiker en de ruimtelijke kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone. Daarom wordt in dit hoofdstuk deelvraag drie beantwoord: *Wat zijn criteria, op basis van ruimtelijke kwaliteit, waarop gebieden in de stadsrandzone te onderscheiden zijn?* Het beantwoorden van deze vraag is nodig om uiteindelijk deelvraag vier te kunnen beantwoorden: *Op welke manier kan een koppeling gemaakt worden tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone?*

Voor het beantwoorden van deelvraag drie wordt eerst beschreven wat onder ruimtelijke kwaliteit wordt verstaan. Daarna volgt wat een stadsrandzone is en wat de opgave is in de stadsrandzone. Vervolgens wordt ingegaan op de kenmerkende functies in de stadsrandzone en toegelicht waarom de focus in dit onderzoek op recreatieve functies ligt. Van daaruit is gekeken welke criteria een rol kunnen spelen bij het onderscheiden van gebieden in de stadsrandzone. De criteria zijn zinvol als daarmee een koppeling gemaakt kan worden met leefstijlen. Het hoofdstuk eindigt met de conclusie waarbij antwoord wordt gegeven op deelvraag drie.

5.2 Wat is ruimtelijke kwaliteit?

Gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde

Gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde zijn bekende termen die aan ruimtelijke kwaliteit verbonden zijn. Deze termen zijn gemeengoed geworden sinds in 1988, in de Vierde Nota voor Ruimtelijke Ordening van het ministerie van VROM, ruimtelijke kwaliteit als volgt werd omschreven: *‘Het ruimtelijk beleid is er op gericht de gebruikswaarde van een gebied te vermeerderen, de belevingswaarde te verhogen en de toekomstwaarde te vergroten. De concrete invulling van die ruimtelijke kwaliteit zal daarbij van geval tot geval verschillen’*. De gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde lijkt op de indeling die door Vitruvius (+/- 85-20 v Christus) is geïntroduceerd. Hij definieerde de architectonische kwaliteit van bouwwerken als de samenhang tussen utilitas (gebruiks- en functionele kwaliteiten) venustas (schoonheid, authenticiteit) en firmitas (stevigheid, degelijkheid) (Janssen-Jansen, Klijn, & Opdam, 2009).

Containerbegrip

Vanuit het wetenschappelijk programma van Habiforum is onderzoek gedaan naar ruimtelijke kwaliteit in gebiedsontwikkeling. In het onderzoek *Ruimtelijke kwaliteiten in gebiedsontwikkeling* (Janssen-Jansen, Klijn, & Opdam, 2009) staat beschreven dat ruimtelijke kwaliteit een containerbegrip is geworden. Het begrip wordt door iedereen anders geïnterpreteerd. Zij geven aan dat door de veelheid aan interpretaties het begrip geen toegevoegde waarde meer heeft. In het onderzoek wordt het begrip ruimtelijke kwaliteit geherdefinieerd. Ruimtelijke kwaliteit is een begrip dat de relatie tussen ruimte en de menselijke gebruiker duidt. Het waardebegrip staat hierbij centraal. Ruimtelijke kwaliteit is een aanduiding van waarde die gebruikers in een concreet gebied op een bepaald tijdstip aan ruimte toekennen. Dit heeft daarmee een objectieve (bijvoorbeeld mate van vervuiling) en een subjectieve dimensie (wat vindt iemand er van).

Vaak is het helemaal niet duidelijk welke criteria er moeten worden gebruikt om te bepalen of de ruimtelijke kwaliteit verbetert. Dit heeft te maken met de vele actoren die

betrokken zijn bij een ontwikkeling en die allemaal hun eigen subjectieve criteria hanteren.

Herdefiniëring van de term ruimtelijke kwaliteit

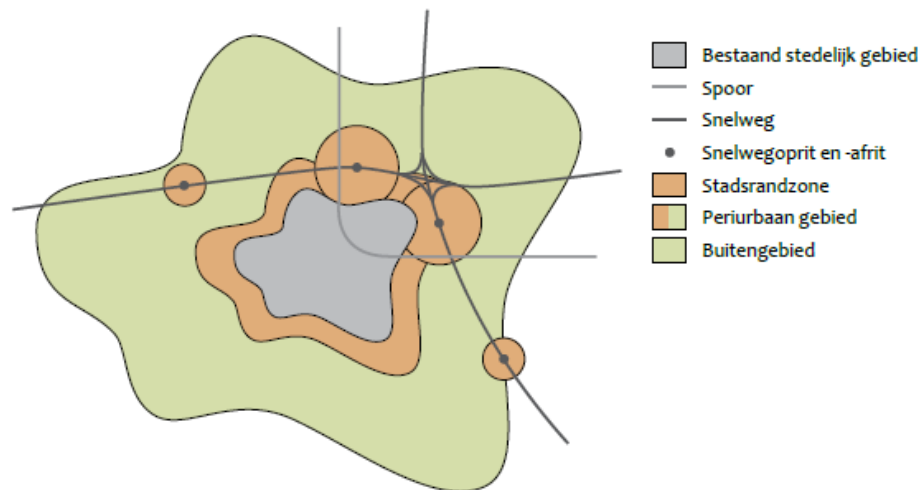
Het onderzoek van Habiforum levert een herdefiniëring van de term Ruimtelijke kwaliteit op: 'Ruimtelijke kwaliteit beschrijft de resultante van een proces van benoemen en wegen van de wensen van gebruikers en randvoorwaarden die het fysieke systeem stelt'. (Janssen-Jansen, Klijn, & Opdam, 2009, p. 29).

Deze herdefiniëring sluit aan bij wat dit onderzoek beoogt: een koppeling maken tussen gebieden en gebruiker. Door met leefstijlen te werken is er oog voor de waardering vanuit verschillende groepen mensen. De wensen van de gebruiker zullen op een of andere manier gekoppeld dienen te worden aan de randvoorwaarden die het fysieke systeem stelt. Het fysieke systeem is onder andere de randvoorwaarde die bijvoorbeeld een kleinschalig landschap of natuurgebied aan recreatief gebruik stelt. Deze koppeling wordt gemaakt in hoofdstuk 6.

5.3 Wat is een stadsrandzone?

In de publicatie *Verstedelijking in de stadsrandzone* van het Planbureau voor de leefomgeving wordt de stadsrandzone beschreven als een overgangszone tussen stad en land. Het is een grillige schil rond de stad waar de stad overgaat in het platteland. Het heeft vaak een overwegend groen karakter. Snelwegafslagen worden ook toegerekend aan de stadsrand (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009).

Op bijgaande illustratie is de geoperationaliseerde definitie van de stadsrandzone te zien (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, pp. 12-13).

Figuur 8: Geoperationaliseerde definitie van de stadsrandzone.
Overgenomen uit *Verstedelijking in de stadsrandzone* (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009)

De stadsrandzone is zelden een duidelijke ring rond een stedelijke kern. Het is een gebied van enkele honderden meters tot enkele kilometers. In *Verstedelijking in de stadsrandzone* wordt gesteld dat de breedste stadsrandzone van Nederland 2 kilometer is (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, p. 12).

In dit rapport wordt gesproken van stadsrandzone. In sommige literatuur wordt het zelfde bedoeld als gesproken wordt over stadsrand of stadsrandgebied. Zo wordt in de Omgevingsvisie Overijssel gesproken van een stadsrandgebied. Hier wordt de volgende

definitie aan gegeven: 'Overgang tussen bebouwd gebied en groene omgeving, zowel entree van de stad als verbinding met het buitengebied. Kansen voor recreatiemogelijkheden, nieuwe landgoederen en eventueel stedelijke uitbreiding volgens gebiedskenmerken, bijv. woon-/werklandschappen' (Provincie Overijssel, 2013, p. 55).

In een paper van Kenniscentrum Leefomgeving van Saxion wordt de term stadsranden gehanteerd en wordt deze term als volgt beschreven: 'In essentie gaat het om de zone tussen stad en land, daar waar stedelijke en rurale invloeden beide merkbaar zijn. Zoals eerder gesteld zijn dit vaak wat vergeten gebieden, die soms wat verrommeld zijn maar soms ook gebieden van hoge kwaliteit betreffen. In stadsranden treffen we soms hoogwaardige woonmilieus, uitloopgebieden voor stadsbewoners en plekken waar boeren nieuwe mogelijkheden voor economische activiteiten benutten' (Bruijn, Haccou, & Vries, 2012). In deze laatste definitie wordt, naast het verrommelde karakter, ook benadrukt dat in de stadsrandzone vaak gebieden van hoge kwaliteit aanwezig kunnen zijn. Figuur 9 geeft de interactie tussen stad en ruraal gebied weer. Tevens is te zien dat de stadsranden geen strakke lijnen zijn.

Figuur 9 : De stadsrand is geen lijn maar een zone onder stedelijke en landschappelijke dynamiek.
Deze illustratie is overgenomen uit *Overijssel is een contrast van Atelier Overijssel* (Atelier Overijssel, 2010)

In de publicatie *Verstedelijking in de stadsrandzone* worden in de stadsrandzone drie deelgebieden onderscheiden: De stadsrand, het stadsrandgebied en het overgangsgebied. De stadsrand is de harde stadsgrens tussen de bebouwde kom en het landelijk gebied. Het stadsrandgebied grenst direct aan de stedelijke bebouwing. Hier bevinden zich stedelijke en rurale functies. Deze gebieden hebben specifieke stadsrandverschijnselen. Hieronder vallen functies die de stad zijn uitgedreven zoals autosloperijen, caravanstalling en vuilverwerking. Het derde deelgebied, het zogenaamde overgangsgebied, is ruraal van aard. Kenmerkend voor dit laatste gebied zijn de soms conflicterende ruimtelijke plannen voor recreatie, infrastructuur en stedelijke uitbreidingen (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, pp. 12 & 30-31).

Bovenstaande is bedoeld om het begrip te duiden. Onder een stadsrandzone wordt kortweg verstaan de overgangszone tussen stad en platteland (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, p. 30). Het is daarmee een globale afbakening en geen nauwsluitende definitie. Door de focus van dit onderzoek gaat het om stadsrandgebieden die vanuit de stad gezien gebruikt worden of door ontwikkeling gebruikt kunnen worden voor recreatie.

5.4 Opgave in de stadsrandzone

Het probleem geschetst

De stadsrandzone is een gebied dat in ruimtelijk beleid onderbelicht is. Doordat het nauwelijks object is geweest van integrale planning laat de ruimtelijke kwaliteit soms te wensen over. Het zijn soms rommelzones met functies die de stad uitgedreven zijn en in de stadsrandzone een plaats vonden. Dit probleem loste zich in het verleden vanzelf op

aangezien de stad oprukte en de zogenaamde rommelzone werd getransformeerd naar stedelijk functies zoals woonwijken en bedrijventerreinen (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009).

Volgens Caffin & Dahlström was in beleidsvorming de scheiding tussen stad en land lange tijd het uitgangspunt (Caffin & Dahlström, 2005 geciteerd in Kuypers 2010). Een harde scheiding tussen stad en land is ook zichtbaar in het beleidsinstrumentarium. Stedelijk beleid richt zich op het bedwingen van de stedelijke dynamiek, bundeling en verdichting. Het landelijk beleid heeft de focus op de agrarische dynamiek (Hidding, 2006 geciteerd in Kuypers 2010, p 24).

Inmiddels krijgt de stadsrandzone meer aandacht. Het Planbureau voor de leefomgeving is in 2009 met de volgende publicatie gekomen: *Verstedelijking in de stadsrandzone, een verkenning van de ruimtelijke opgave* (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, p. 11). In deze publicatie worden vijf planningsproblemen voor de stadsrandzone gesignaleerd.

- Dichtslibben van resterende open ruimte in verstedelijkte gebieden.
- Verrommeling van het landschap. Dit komt door storende elementen zoals grote gebouwen die niet passen bij het landschap of door de aanwezigheid van verschillende functies zonder samenhang
- Nivellering. Er dreigen karakterloze, amorf stedelijke gebieden te ontstaan
- Uiteenlopende ruimtegebruiksfuncties conflicteren met elkaar. Bedrijventerreinen en recreatiegebieden stellen verschillende eisen aan de omgeving.
- De bereikbaarheid van groengebieden vanuit de stad verslechtert. De recreatiefunctie van het buitengebied komt onder druk te staan door barrières zoals stedelijke uitbreidingen en infrastructuur.

Daarnaast zijn er in een interne notitie van de gemeente Deventer aspecten benoemd die een rol spelen in de stadsrandzone (Gemeente Deventer, 2014):

- 'Druk naar buiten' valt weg. De stad breidt niet langer uit. Gebieden waarbij de inrichting als tijdelijk beschouwd werd, krijgen daarmee een definitievere invulling.
- Landgoederen zoeken nieuwe economische dragers. Verschuiving van functie zoekt ruimte naar ruimte zoekt functie.
- Agrarische bedrijven stoppen. Hierdoor komen agrarische bebouwingen (VAB) vrij waarvoor een nieuwe bestemming dient te worden gevonden.

Al deze aspecten maken dat er een opgave ligt in de stadsrandzone.

Doelen voor de stadsrandzone

De aandacht voor de stadsrandzone is de afgelopen jaren toegenomen. Inmiddels zijn vanuit rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau doelen voor de stadsrandzone gesteld. Hieronder staan de doelen beschreven.

Het Rijk heeft in het inspiratiedocument *'De Stadsrandzone Centraal'* de ruimtelijke opgaven voor de stadsrandzone verkend. In het document staan een zestal opgaven beschreven die het Rijk ziet voor de stadsrandzone (Ministerie van VROM, 2010). Deze opgaven zijn te lezen als doelen voor de stadsrandzone. Hieronder is de letterlijke tekst overgenomen:

1. *Identiteit geven aan stadsranden, op basis van bestaande landschapskwaliteiten, cultuurhistorie of door nieuwe identiteit te creëren;*
2. *Open ruimten behouden tussen verstedelijkte gebieden, zodat groen, rust en ruimte voor iedereen op redelijke afstand beschikbaar blijft;*
3. *De recreatieve waarde van het landschap verhogen, waarmee voorzien kan worden in de diverse recreatieve behoeften van de stedeling;*
4. *Bereikbaar en toegankelijk maken van de recreatieve ruimte;*

5. *Samenwerking van stad en land, geen scheiding van functies, maar verweving en versterking;*

6. *Effectief en efficiënt beleid. Geen complex en gescheiden financieringsinstrumentarium, maar duidelijk en integraal.*

Gemeente Enschede beschrijft in Buitenkans 2014 het volgende doel voor de stadsrandzone: 'Het doel is de stadsrand nog meer tot een belevingsgebied te maken. Een gebied dat uitnodigt om te komen wandelen, spelen, joggen, ontspannen, fietsen, tuinieren, kunst zien en beleven, uitrusten en eten. Nieuwe initiatieven die de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid nog verder vergroten, zullen worden gestimuleerd' (Gemeente Enschede, 2014, p. 15). In de omgevingsvisie van de Provincie Overijssel wordt de aandacht voor stadsrandgebieden vertaald in kwaliteitsdoelen (Zie kader). Ontwikkelingen in stadsrandgebieden moeten gepaard gaan met substantiële investeringen in de ruimtelijke kwaliteit en beleefbaarheid.

Omgevingsvisie Overijssel

'Daarnaast hebben we aandacht voor stadsrandgebieden. Deze strekken zich uit in de Groene omgeving, maar bedienen vooral de Stedelijke omgeving. Veel stadsrandgebieden in Overijssel liggen tegen aantrekkelijke natuurcomplexen of landgoederen aan. Het vormgeven van de stadsrandgebieden als entrees van zowel de Groene als Stedelijke omgeving is een belangrijk kwaliteitsdoel. Specifiek hierop toegesneden nieuwe woon- en werkmilieus kunnen worden ingezet ter versterking van de landschappelijke structuur in deze gebieden. Ontwikkelingen in stadsrandgebieden moeten gepaard gaan met substantiële investeringen in de ruimtelijke kwaliteit en beleefbaarheid. In deze gebieden wordt de functie als „uitloop“-gebied voor de stad versterkt door verdichting van het routenetwerk voor langzaam verkeer. Ook recreatieve functies en culturele voorzieningen kunnen op specifieke plekken in de stadsranden de kwaliteit en de aantrekkelijkheid verhogen' (Provincie Overijssel, 2013, p. 55).

In dit onderzoek wordt naar de stadsrandzone gekeken vanuit de recreatieve mogelijkheden. Opvallend is dat op alle drie de niveaus (Rijk, provincie en gemeente) aandacht wordt gevraagd voor beleving, identiteit en de toegankelijkheid voor recreatie. Wat betreft identiteit sluit het aan bij de oproep van het Nirov om gemeenten en provincie samen een inventarisatie van landschappelijke kenmerken en kwaliteiten te laten opmaken voor de stadsrandzone om van daaruit te werken aan identiteit en richting te geven aan de ontwikkeling van het gebied (Nirov, 2008 geciteerd in Kuypers 2010, p 25). Wat betreft recreatie sluit dit aan bij de verwachting van het Planbureau voor de Leefomgeving waarbij verwacht wordt dat de druk op de stadsrandzone tot 2040 groot zal zijn. Er zal vooral behoefte zijn aan ruimte voor recreatie (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009, p. 9).

In de volgende paragraaf wordt eerst toegelicht welke functies de stadsrandzone zoal herbergt. Daarna wordt ingezoomd op de recreatieve functies in de stadsrandzone.

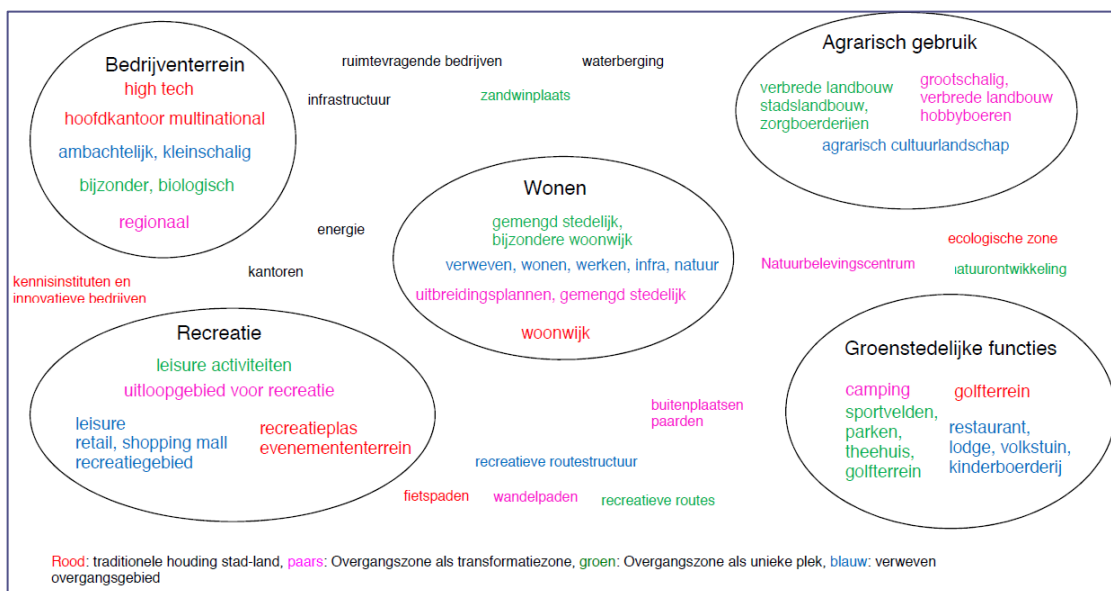
5.5 Kenmerkende functies in de stadsrandzone

In de masterthesis *De stadsrandzone op de kaart* heeft S. Kuypers een indeling gemaakt van kenmerkende functies in de stadsrandzone. Dit heeft ze gedaan op basis van de beleidspraktijk van de ruimtelijke ordening in Nederland. Zij heeft vier discoursen onderscheiden waarop naar de stadsrandzone kan worden gekeken. Onderstaande beschrijving van de vier discoursen is overgenomen uit het rapport *De stadsrandzone op de kaart* (Kuypers, 2010).

Traditionele houding stad en land	Overgangsgebied als transformatiezone
De traditionele opvatting met betrekking tot het overgangsgebied kenmerkt zich door een redenering die loopt vanuit de stad. De stad staat centraal en vanuit de stad wordt naar het buitengebied gekeken. Typeringen als de achterkant van de stad en restgebied komen naar voren. Verbindingen worden gezocht op lokaal schaalniveau. De groene ruimte om de stad wordt gezien als aantrekkelijk leefmilieu voor de stedeling. Ontwikkelingen worden gepland vanuit de behoefte van de stad. Er is weinig specifieke aandacht voor het overgangsgebied, het ligt immers aan de rand van de stad en de dynamiek en aandacht focust zich op stedelijke problematiek.	Het overgangsgebied kenmerkt zich door dynamiek, het is de plek waar veel dingen gebeuren. De benadering is ingegeven vanuit een 'rural urban' perspectief uit de literatuur. Het agrarisch karakter van het buitengebied staat onder druk. De stedelijke invloed wordt steeds meer voelbaar en men moet hierop inspelen door deze ontwikkelingen een plaats te geven in het landschap. Men gaat op zoek naar functiecombinaties en meerdimensionaal ruimtegebruik.
Overgangsgebied als unieke plek	Het verweven overgangsgebied
Binnen dit discours ligt de focus op de eigenheid en de kansen van het overgangsgebied. Het overgangsgebied is geen restgebied maar heeft een eigen karakter en gebruikswaarde. Vanuit het beleid is aandacht nodig voor de overgangsgebieden om ontwikkelingen meer te sturen op de toevoeging van gebruikswaarde, toegankelijkheid en bereikbaarheid. Het moet een eigen herkenbare plek krijgen in het stedelijk veld, met een eigen identiteit. Het kan dienen als visitekaartje voor de stad.	In deze benadering is er geen sprake meer van een stadsrand. Rood en groen worden zo goed mogelijk met elkaar verweven en gecombineerd. Er bestaat een actieve relatie tussen stad en land waardoor het onderscheid tussen deze twee verdwijnt. Het overgangsgebied vormt een eigen zelfstandig netwerk in het stedelijk veld. De functiecombinaties dragen bij aan een attractieve en levendige leefomgeving waar wonen, werken en recreëren op korte afstand samengaan.

Figuur 10: Vier discourses van waaruit naar de stadsrandzone wordt gekeken.
Overgenomen van S.Kuypers (Kuypers, 2010)

Vervolgens zijn vanuit de discourses kenmerkende functies voor de stadsrand benoemd. Daarmee ontstaat een beeld van de functies die de stadsrandzone herbergt gezien vanuit deze vier verschillende discourses (Kuypers, 2010)

Figuur 11: Kenmerkende functies in de stadsrandzone. Overgenomen van S.Kuypers (Kuypers, 2010)

Met bovenstaande figuur is inzichtelijk welke functies de stadsrandzone herbergt. Sommige functies kunnen conflicteren met recreatie en sommige functies kunnen versterkend werken voor recreatie. Een buitenplaats hoeft niet direct een recreatieve functie te hebben maar kan wel als 'decor' dienen bij fiets- en wandelpaden. Verder valt op dat verschillende functies niet bij recreatie zijn ingedeeld maar wel een recreatieve

functie kunnen vervullen. Denk aan een zandwinplaats, stadslandbouw, camping, kinderboerderij en wandelpaden.

5.6 De focus op recreatie

Uit paragraaf 5.4 komt naar voren dat het verbeteren van de recreatiemogelijkheden een belangrijke opgave is voor de stadsrandzone. De gemeente Enschede geeft in Buitenkans 2014 aan dat het doel is om de stadsrandzone tot een beleavingsgebied te maken. De provincie Overijssel geeft in de omgevingsvisie aan dat de stadsrand als „uitloop“-gebied voor de stad dient.

De stadsrandzone herbergt uiteenlopende functies. Het gaat om functies die horen bij de specifieke stadsrandverschijnselen zoals autosloperijen en vuilverwerking maar ook om bijvoorbeeld agrarische functies, landgoederen en zandwinplassen. In dit rapport ligt de focus op de recreatieve mogelijkheden van de stadsrandzone. Dit sluit aan bij de behoefte aan ruimte voor recreatie in de stadsrandzone zoals door het Planbureau voor de leefomgeving is gesteld (Hamers, Nabielek, Piek, & Sorel, 2009)

Het gaat in dit onderzoek om functies en activiteiten die vanuit de stad gezien gebruikt worden of door ontwikkeling gebruikt kunnen worden voor recreatie. Het gaat daarbij om recreatieve mogelijkheden en kansen. Op de volgende pagina wordt middels een fotocollage een beeld gegeven van recreatieve mogelijkheden in de stadsrandzone. Dit is ter illustratie en zeker niet uitputtend.

Figuur 12: Voorbeelden van recreatieve mogelijkheden in de stadsrandzone. Van links naar rechts: Geb en Gaia, gelegenheid met onder andere hotel, restaurant en winkel; Zandweteringpark; Familiepretpark Juliana Toren; Natuurgebied van stichting IJssellandschap; Recreatiegebied Engelermeer 2x; Het Nieuwe Veld, zorgboerderij met o.a. tuinwinkel en theeschenkerij; Toeristisch Overstappunt; Jachthaven; Wandelnetwerk; Saunacomplex Thermen Bussloo; Kamperen bij de boer; Golf (Eigen foto's, behalve Thermen Bussloo (<http://www.romantischcadeau.nl/de-10-beste-wellness-resorts-van-nederland.html>))

5.7 Criteria voor het indelen van gebieden in de stadsrandzone

Als gekeken wordt naar de definitie van ruimtelijke kwaliteit uit paragraaf 5.2 gaat het in deze paragraaf om de randvoorwaarden die het fysieke systeem stelt.

Wat kan een gebied aan? Sommige gebieden zijn kwetsbaar vanwege natuurwaarden. Sommige gebieden zijn kleinschalig en andere grootschalig. Sommige gebieden kunnen meer dynamiek hebben dan andere gebieden. Daarbij komt dat sommige functies meer of minder ‘tolerant’ zijn naar andere functies. Een saunacomplex pal naast een bedrijf met geur- en geluidcontouren is naar alle waarschijnlijkheid geen goede combinatie.

Landschapstypen

Veel gebieden in de stadsrand worden ingedeeld aan de hand van landschapstypen. Zo hanteert de gemeente Enschede in *Gids Buitenkans* (Gemeente Enschede, 2014) de volgende indeling: 1.Oude hoevenlandschap; 2.Landgoederen (Buitenplaatsen, boerenlandgoed, boslandschap); 3.Veldontginningen; 4.Beken en matenlandschap; 5.Hoogveenlandschap en een aparte categorie voor burgerwoningen. Aan de hand van deze indeling is het lastig te bepalen of voor een gebied een recreatieve functie kan worden toegevoegd omdat het geen inzicht geeft in de kwetsbaarheid van een gebied.

Lagen

De provincie Overijssel spreekt in *De Omgevingsvisie* van 4 lagen: Natuurlijke laag, laag van agrarisch cultuurlandschap, stedelijke laag en lust- en leisurelaag. Deze lagen liggen als de klassieke lagenbenadering over elkaar. De functie van de leisurelaag wordt in de omgevingsvisie als volgt omschreven: ‘Aan de (relatieve) autonomie van de natuurlijke processen in de natuurlijke laag, het „nut” van het agrarisch cultuurlandschap en de sociale en functionele dynamiek van de stedelijke laag voegt de laag van de lust- en leisure landschappen de dimensie van het welbehagen, het plezier, de trots en de beleving toe. Deze laag is het domein van de belevenis, betekenis en identiteit. De lust- en leisure laag voegt eigen kenmerken toe zoals landgoederen, recreatieparken, en recreatieve routes, maar benut vooral de kwaliteiten van de andere drie lagen. Het stelt kwaliteiten zoals de natuur, de productielandschappen en de steden in een ander daglicht en maakt ze beleefbaar en tot een belevenis’ (Provincie Overijssel, 2013, p. 37).

Juist het benutten van de andere drie lagen maakt dat het lastig is om algemene uitspraken te doen per gebied. Het is de combinatie van de vier lagen die de kwaliteit van een gebied maken.

Criteria

Welke criteria zijn er dan te onderscheiden die dwars door deze vier lagen heengaan en als algemene denkrichting gehanteerd kunnen worden? Volgens de *Gebiedsvisie Kempen~ Broek-IJzeren Man* (Snellen, Bergmans, & Ruijgrok, 2012) wordt gesteld dat de inpassing van nieuwe recreatieve ontwikkelingen af hangt van het type landschap. Hier worden niet bovenstaande landschapstypen bedoeld. Het gaat hier om grootschalige en kleinschalige landschappen. Er wordt gesteld dat de opnamecapaciteit niet overal hetzelfde is. Grootschalige voorzieningen passen slecht in een kleinschalig, afwisselend landschap. Daarentegen springt een grootschalige voorziening in een open landschap veel meer in het oog. Afhankelijk van de uitvoering kan dit de landschapsbeleving teniet doen.

Het schema in bijlage 3 geeft verschillende indelingen weer die zijn gevonden in verschillende rapporten. Gezocht is naar indelingen die een algemeen karakter hebben en daarmee op meerdere gebieden toepasbaar zijn en een koppeling maken met ontwikkelingsmogelijkheden. Het gaat dan om termen als: dynamiek, opnamecapaciteit, kleinschalig/grootschalig, hoge/ lage natuurwaarden. Op basis van de inventarisatie is onderstaande indeling ontworpen met drie gebiedscategorieën voor recreatieve ontwikkelingen.

		Natuurwaarden	Landschap	Landbouw	Water	Infrastructuur	Dynamiek
Cat I	Recreatief medegebruik	Hoge natuurwaarden (EHS)	Kleinschalig landschap	Landbouw ontwikkelingsgebieden (LOG)	Belemmeringen voor waterkwaliteit en waterkwantiteit	Niet in de buurt van infrastructurele verbindingen	Lage dynamiek
Cat II	Kleinere toeristisch-recreatieve ontwikkelingen mogelijk	Gemiddelde natuurwaarden (buiten EHS)		Verwevingsgebieden	Beleefbaar watersysteem		Gemiddelde dynamiek
Cat III	Grotere toeristische-recreatieve ontwikkel-mogelijkheden	Lage natuurwaarden	Grootschalig landschap	Extensiveringsgebieden	Geen belemmeringen voor waterkwaliteit en waterkwantiteit	In nabijheid van infrastructurele verbindingen	Hoge dynamiek

Figuur 13: Drie gebiedscategorieën voor recreatieve ontwikkelingen.
Eigen indeling aan de hand van gevonden indelingen (bijlage 3).

In de indeling vallen een aantal zaken op:

- Waardevolle natuurgebieden en landbouwontwikkelgebieden lenen zich in eerste instantie niet voor grootschalige recreatievoorzieningen.
- Vanuit de landbouw gezien krijgt een landbouwbedrijf in een Landbouwontwikkelgebied (LOG) ruimte om uit te breiden. Daarmee is het, vanuit het oogpunt van hindercircels, niet wenselijk dat er toeristisch recreatieve ontwikkelingen worden toegelaten.
- Bij grootschaligere gebieden lijkt grootschaligere recreatie gepaster dan bij kleinschaligere gebieden. Zorg wel dat grootschalige inpassingen passen in de uitstraling van grootschalige landschappen.
- Bij recreatieve functies met verkeersaantrekkende werking is het logischer als deze gesitueerd zijn in de buurt van infrastructurele verbindingen.

5.8 Conclusie

In dit hoofdstuk stond deelvraag drie centraal: *Wat zijn criteria, op basis van ruimtelijke kwaliteit, waarop gebieden in de stadsrandzone te onderscheiden zijn.* Het beantwoorden van deze vraag is nodig om uiteindelijk deelvraag vier te kunnen beantwoorden: *Op welke manier kan een koppeling gemaakt worden tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone.*

In het begin van dit hoofdstuk is de term ruimtelijke kwaliteit nader toegelicht. Volgens Habiforum beschrijft ruimtelijke kwaliteit de resultante van een proces van benoemen en wegen van de wensen van gebruikers en randvoorwaarden die het fysieke systeem stelt. Het wegen van de wensen wordt in dit onderzoek gekoppeld aan de recreatieve leefstijlen. Het begrip leefstijlen is in hoofdstuk 4 toegelicht.

Vervolgens is aandacht besteed aan wat stadsrandzones zijn en wat de opgave is voor de stadsrandzone. Dit is de context van dit onderzoek. Het is opvallend dat op alle drie de niveaus (Rijk, provincie en gemeente) aandacht wordt gevraagd voor beleving, identiteit en de toegankelijkheid voor recreatie. Dit past bij het vertalen van de behoeften van de

recreatieve gebruiker in recreatieve leefstijlen. Bij leefstijlen gaat het voor een groot deel om beleving.

Gebieden in de stadsrandzone zijn te onderscheiden in drie gebiedscategorieën. De criteria voor deze indeling zijn weergegeven in figuur 13 (zie vorige paragraaf). Dit heeft geresulteerd in drie categorieën. Gebieden, die onder Categorie I vallen, hebben een kwetsbaar fysiek systeem waarbij het niet past om grootschalige recreatieve functies toe te voegen. Categorie III is een minder kwetsbaar fysiek systeem en kan daarmee grootschaligere recreatieve ontwikkelingen aan. Categorie II zit hier tussen in.

H6. Een denkmodel als basis voor een ruimtelijk afwegingskader

6.1 Inleiding

In dit onderzoek worden de recreatieve gebruikers centraal gesteld. Door verschillende typen recreatieve gebruikers te koppelen aan verschillende gebieden wordt onderzocht in hoeverre de te onderscheiden gebieden beter gepositioneerd kunnen worden. Door daarbij rekening te houden met de ruimtelijke kwaliteit van gebieden kan de gemeente een bewustere afweging maken voor het toelaten van nieuwe initiatieven. In hoofdstuk 4 zijn recreatieve leefstijlen beschreven. In hoofdstuk 5 zijn gebiedscategorieën opgesteld. In dit hoofdstuk staat deelvraag 4 centraal: *Op welke manier kan een koppeling gemaakt worden tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone?* In dit hoofdstuk gaat het over de koppeling tussen leefstijlen en gebieden.

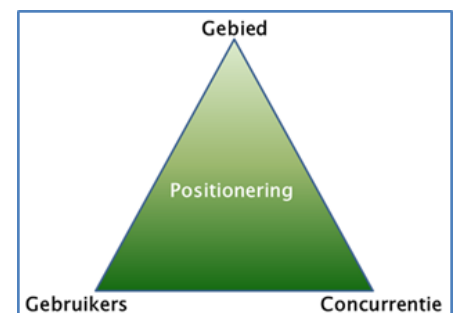
Dit hoofdstuk is een resultante van de bevindingen uit hoofdstuk 4 en 5, praktijkvoorbeelden uit hoofdstuk 7 en inzichten voortgekomen uit de workshop gehouden op 26 mei 2015. Tijdens de workshop waren experts op het gebied van stadsrandzones, ruimtelijke kwaliteit en leefstijlen aanwezig. De workshop had een exploratief karakter. Gezamenlijk is gekeken hoe het model is in te zetten en op welke manier en onder welke voorwaarden het koppelen van leefstijlen aan gebieden zou kunnen werken.

In paragraaf 6.2 wordt de koppeling gemaakt tussen leefstijlen en gebieden. Daarna wordt in paragraaf 6.3 beschreven hoe met behulp van het model tot keuzes kunnen worden gekomen. De workshop, die is gehouden op 26 mei 2015, heeft een stappenplan opgeleverd. Dit plaatst het toepassen van het ontwikkelde model in een context. Dit stappenplan staat in paragraaf 6.4. In paragraaf 6.5 wordt in de conclusie antwoord gegeven op deelvraag 4.

6.2 Denkmodel koppeling leefstijlen aan gebieden

‘Als verminderen van regeldruk een doel is met uitnodigingsplanologie dan is het zaak om anders te denken. Niet het oude proberen te verbeteren maar iets nieuws te bedenken. De oude manier van denken is dat de planologie functies toe deelt aan gebieden. Kan uitnodigingsplanologie gestimuleerd worden op basis van sferen? De gemeente nodigt u bijvoorbeeld uit om met ideeën te komen die bij de sfeer Uitbundig Geel past. Een leefstijl zou dan niet gekoppeld moeten worden aan activiteiten maar aan intensiteit. Eén crosser heeft namelijk meer impact dan 50 wandelaars.’ Dit zei Peter Bergmans, van Grontmij, in een gesprek op 25 maart 2015.

In het denkmodel gaat het om een betere afstemming van Gebied (gebied in de stadsrandzone), Gebruiker (leefstijl) en Concurrentie (positionering ten opzichte van andere gebieden) (Buhrs & Wingerden, 2008). Daarmee wordt variëteit en diversiteit gestimuleerd en kunnen gebieden met verschillende landschappelijke kenmerken, bij de juiste ontwikkeling, zorgen voor een sterke identiteit per gebied. Dit sluit aan bij het advies van Nirov om voor gebieden in de stadsrandzone te werken aan identiteit (Nirov, 2008 geciteerd in Kuypers 2010, p25). Het positioneren geeft richting aan de ontwikkeling van het gebied. Daarmee ontstaan verschillende gebieden die door accentverschillen aansluiten op de verschillende behoeften van verschillende groepen gebruikers.

Figuur 14: Positioneringsdriehoek
Eigen illustratie op basis van (Buhrs & Wingerden, 2008)

In het model 'Koppeling leefstijlen aan gebiedscategorieën' wordt een koppeling gemaakt tussen gebruikers en gebieden (figuur 15). De indeling van gebruikers komt voort uit hoofdstuk 4 waar de gebruikers gesegmenteerd zijn aan de hand van leefstijlen. De indeling van gebieden in drie categorieën komt uit hoofdstuk 5. De ervaringen vanuit de casussen in hoofdstuk 7 hebben het model gevoed, zowel rechtstreeks in het toevoegen van functies in de matrix als door de input die dit voor de gebiedsindelingen in hoofdstuk 5 heeft opgeleverd. In paragraaf 6.3 staat uitgewerkt hoe deze denkrichting is in te zetten.

Koppeling leefstijlen aan gebiedscategorieën							
Leefstijl	Uitbundig Geel	Gezellig Lime	Rustig Groen	Ingetogen Aqua	Comfortabel en Luxe Blauw	Avontuurlijk en sportief Paars	Cultureel en Inspirerend Rood
Groep of individueel	Groepsoriëntatie	Groepsoriëntatie	Groepsoriëntatie	Groeps/individualistisch	Individualistisch	Individualistisch	Individualistisch
Kernzin	'Samen genieten van activiteiten en vermaak.'	'Als we maar gezellig samen op pad kunnen.'	'Lekker buiten zijn, in een vertrouwde omgeving.'	'De vrijheid zoeken door te genieten van natuur en cultuur.'	'Na alle drukte genieten van luxe en exclusiviteit.'	'Actie, uitdaging, avontuur. Genieten van de vrijheid.'	'Cultuur, uitgaan en actief bezig zijn. Anders dan anders.'
Beschrijving leefstijl	Uitbundig, vrolijk, spontaan, energiek, enthousiast. Het zijn joviale en gezellige mensen. Genieten volop van het leven en doen graag dingen samen met anderen	Gezellig. Houdt net als geel van gezelligheid en sportiviteit maar dan een tikkeltje rustiger. Gezellig met het gezin iets doen. Gemak, geen gedoe, voor ieder wat wils. Niet te duur.	Evenwichtig, kalm en keurig. Geen bijzondere wensen. Het gewone en herkenbare is fijn, vertrouwd. Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg. Weg van de drukte. Niet te duur.	Ingetogen, rustig en ruimdenkend. Inspirerende en rustige activiteiten. Biologisch en natuurvriendelijk is belangrijk. Lekker buiten in de natuur zijn. Genieten van cultuur en stedentrips.	Zelfverzekerd, kritisch, intelligent en gehecht aan stijl, luxe en comfort. Zakelijk en carrieregericht. Statusgevoelig. Ze houden van luxe en stijlvol ontspannen. Goede faciliteiten en organisatie. Verzorgd en verwend worden.	Avontuurlijk en sportief. Willen graag iets nieuws beleven of ontdekken. Gewoon is niet goed genoeg. The sky is the limit. Gaan op zoek naar bijzondere ervaringen. Kan back to basic of authentieke ervaring zijn. Gaan soms ook voor luxe en exclusiviteit. Inspiratie en inzicht opdoen. Andere culturen opzoeken.	Cultureel, inspirerend. Van nature eigenwijs en ongeduldig. Op zoek naar bijzondere en voor hun onbekende plekken. Ze zijn intelligent en assertief. Gaan graag hun eigen gang en willen dromen waarmaken. Sympathieke enthousiaste mensen die graag ervaringen uitwisselen met anderen die een eigen, authentiek verhaal hebben.
Vanuit leefstijl bovengemiddeld interesse in deze activiteiten (Recron, SmartAgent, NBTC-NIPO Research, 2014) CA= Culturele activiteit, SA=sportactiviteit, OA= Overige activiteit	CA: Pretpark/attractiepark; dierenpark/safari park/dolfijnarium. SA: Zwemmen. OA: Funshoppen; uitgaan (café/disco); zonnebaden	OA: Funshoppen; boottocht/rondvaart	CA: Natuurreservaat, natuurgebied; museum/oudheidkamer	CA: Natuurreservaat, natuurgebied; Bezienswaardige gebouwen; Strand; Museum/oudheidkamer. SA: Fietsen; Uitgaan (café/disco)	CA: Pretpark/attractiepark. OA: Uitgaan; boottocht/rondvaart; Sauna	CA: Natuurreservaat, natuurgebied; Strand. OA: Uitgaan	CA: Natuurreservaat, natuurgebied; Museum/oudheidkamer. OA: Uitgaan; Boottocht/rondvaart; Sauna
Sfeerbeschrijving gebied	Activiteiten in groepverband; Gezellig; Sportief; Verrassend; Mensen ontmoeten; Vermaak; Dynamiek van de stad dichtbij	Traditioneel; Niet te lux; 'Voorspelbare' gezelligheid; Rust en ontspanning; Natuur dichtbij	Traditioneel; Niet te lux. Voorspelbaar en herkenbaar vormgegeven; Weg van de drukte; Vertrouwde omgeving; Natuur dichtbij	Biologisch; Natuurvriendelijk; Inspirerend; Natuur; Kunst en cultuur; Rustige omgeving	Stijlvol; Traditioneel; Lux; Comfort; Design; Exclusief; Bourgondisch; Mensen ontmoeten; Autolocatie	Afwisseling; Bijzondere uitstraling; Niet alledaags; Stoer. Bijzonder karakter; Back to basic; Bourgondisch; Kunst en cultuur	Afwisseling; Een onconventionele en patroon doorbrekende mix van recreatie met andere functies; Alternatief; Anders dan anders; Vrijplaats; Bourgondisch; Kunst en cultuur
Cat I: Recreatief medegebruik	Skeeler/skatpaden, Kinderboerderij, Kanaroute	Wandel- en fietsknooppuntensysteem; BBQ veld	Wandel- en fietsknooppuntensysteem; Rustpunt voor wandelen en fietsen; Recreatief medegebruik door paden en routes; Historische informatie; Volkstuinen	Wandel- en fietsknooppuntensysteem; Rustpunt voor wandelen en fietsen; natuurroutes; B&B; Kennis over gebied is beschikbaar; Kopen streekproducten	Kleinschalig lux theehuis	Survival, High Tech faciliteiten	Spiritualiteit/ reitrit; Kopen streekproducte; Stadslandbouw; Verhalen
Cat II: Kleinere toeristische-recreatieve ontwikkelingen mogelijk	Boerengolf, Kinderboerderij, Speelbos, ATB route; Stadsstrand	Kinderboerderij; Braderie; Hollands restaurant	Kamperen bij de boer; Natuurcamping; Oudheidkundig museum; Braderie; Rustig pannenkoekenhuis	Kamperen bij de boer; Stadsboerderij; B&B; Musea; Ecotoerisme	Galerie; Ruitervoorzieningen; Loung; Tapas- en sushi bar; Oldtimer; Hoogwaardige horeca	Survival; Galerie; Kleinschalig overnachten op bijzondere plek (Yort/boomhut); Kleinschalige sauna; B&B; Stadsstrand	Galerie/ moderne kunst; Kleinschalige sauna; B&B; Schildervakantie
Cat III: Grotere toeristische-recreatieve ontwikkelingen mogelijk	Pretpark, dierentuin, gezellige familiecamping, Bungalowpark, grootschalige recreatieve plas, Wellness, Jachthaven, Voorzieningen voor feesten en partijtje, Klimbos, Pitch & Putt	Pretpark; Grootschalige recreatieve plas; Gezellige familiecamping; Bungalowpark	Recreatieve plas	Hotel; Vakantieappartement	Jachthaven; Sauna/Wellnesscomplex; Lux hotel; Bungalowpark; Golf; Pitch&Putt	Festival/dancefeest	Festival; Appartementje; Jeugdherberg; Verblijf op boot; Openluchttheater

Figuur 15: Koppeling leefstijlen aan gebiedscategorieën. Functies zijn illustratief. Invulling model op basis van: Gastenboek verblijfsrecreatie; Landelijke strijp; Kempen-Broek IJzeren-Man; structuurvisie Mook en Middelaar; bestemmingsplan Havenkwartier; workshop 26 mei 2015

6.3 Hoe het model in te zetten

Wanneer is het interessant om in te zetten op een rode leefstijl en wanneer is het interessant om in te zetten op een gele leefstijl? Welke leefstijl bij een gebied past heeft ook te maken met ambities en keuzes. Het maakt uit vanuit welke optiek naar een opgave gekeken wordt. Aspecten als schaalniveau en de doelen die men voor ogen heeft maakt uit hoe leefstijlen ingezet kunnen worden. Hieronder wordt toegelicht hoe het model ingezet kan worden en welke vragen leiden naar voorkeursleefstijlen bij recreatieve ontwikkelingen in een gebied.

Schaalniveau

Als gebieden gepositioneerd worden kan gekeken worden op verschillende schaalniveaus: de regio, de gemeente, de stadsrand of gebieden in de stadsrand. Hierin kan onderscheid gemaakt worden in de verblijfsrecreatie en de dagrecreatie. Het kan zijn dat een regio zich landelijk profileert op een bepaalde leefstijl. Mensen met een Aqua leefstijl gaan graag naar Drenthe en Twente terwijl mensen met een gele leefstijl vaker kiezen voor Brabant en Limburg. Mensen kiezen voor een gebied wat lijkt op wat ze zelf zijn, hoe ze zelf in het leven staan. Dagrecreanten komen voor 70% uit een straal van 15 km. Als gemeente is het dan interessant om te kijken of er recreatiemogelijkheden zijn voor alle verschillende leefstijlen. Is er voor ieder wat wils? Welke activiteiten passend bij een bepaalde leefstijl zijn oververtegenwoordigd en welke zijn ondervertegenwoordigd.

Ook zou regionaal gekeken kunnen worden naar het aanbod. Wellicht dat bepaald aanbod op regionaal niveau elkaar kan versterken. Een voorbeeld is dat recreanten met de leefstijl Uitbundig geel verblijven in een passend bungalowpark op de Holterberg en vervolgens gebruik maken van sportcomplex de Scheg in Deventer. De voorzieningen in de Scheg sluiten vanwege het tropisch zwemparadijs aan bij de behoeften van een Uitbundig gele leefstijl.

Naast het elkaar versterken kan er ook bewust voor worden gekozen om de gemeentes ten opzichte van elkaar te positioneren. De ene gemeente richt zich bijvoorbeeld meer op Uitbundig Geel en de andere op Rustig Groen. Bij een kwetsbare stadsrandzone kan een gemeente er baat bij hebben om zich meer op de minder uitbundige leefstijlen te richten. Wellicht kunnen de voorzieningen voor een uitbundige leefstijl in de stad gezocht worden of in een andere gemeente.

Er kan dus gekeken worden naar de positionering van de stadsrandzone ten opzichte van andere gebieden buiten de stadsrandzone of tussen gebieden in de stadsrandzone.

Kijken vanuit het gebied of vanuit de stad?

Het maakt uit of gekeken wordt vanuit een gebied of vanuit de stad. Als vanuit het gebied wordt gekeken wordt gezocht naar de best passende leefstijl bij de huidige kwaliteiten van het gebied. Als vanuit de stad wordt gekeken kan het zijn dat er een plek wordt gezocht voor intensief Uitbundig Geel. Dan is de vraag welke plek hiervoor het beste in aanmerking komt. Dit kan een plek zijn die vanuit het gebied gezien meer geschikt is voor een andere leefstijl.

Dit kan interessant zijn als gekeken wordt op het niveau van een omgevingsvisie. Om uiteindelijk afwegingen verantwoord te kunnen maken kan vanuit de gebiedsinventarisaties gekeken worden welke plekken voor welke leefstijl, met bijpassende type recreatie, het meest geschikt zijn.

'Gast' versus 'eigenaar'

De verschillende leefstijlen vertegenwoordigen ook een bepaalde grondhouding. Een aantal leefstijlen stellen zich in een gebied op als gast. Dit zijn de groepsgeoriënteerde leefstijlen. Als er bij een gebied een bord staat waarop staat dat de hond aan de lijn gehouden moet worden zullen deze leefstijlen geneigd zijn om de hond daadwerkelijk aan de lijn te houden. Er zijn ook leefstijlen die zich opstellen alsof het gebied van hun is, de zogenaamde 'eigenaar'. Dit zijn de ego georiënteerde leefstijlen. Zij zijn eerder geneigd om, ondanks het gebodsbord, de hond los te laten lopen. Dit is interessant voor terreinbeheerders. Indien honden absoluut niet gewenst zijn, vanwege bijvoorbeeld broedvogels, dan kan het interessant zijn om zich meer te richten op de groepsgeoriënteerde leefstijlen.

'Gast' versus 'gevoel van eigenaar'							
Leefstijl	Uitbundig Geel	Gezellig Lime	Rustig Groen	Ingetogen Aqua	Comfortabel en Luxe Blauw	Avontuurlijk en sportief Paars	Cultureel en Inspirerend Rood
Stelt zich op als 'gast'. Voelt zich bezoeker.							
Stelt zich op als 'eigenaar'. Het bos is er voor mij.							

Figuur 16: Welke leefstijl gedraagt zich over het algemeen als 'gast' versus 'gevoel van eigenaar'. (figuur ontwikkeld aan de hand van workshop 26 mei 2015)

Draagkracht

Indien het doel is om meer financiële middelen te genereren voor het beheer van een natuurterrein kan wellicht een recreatieve functie toegevoegd worden welke financieel bijdraagt aan het beheer. Als in een natuurgebied bijvoorbeeld veel recreatieondernemers zitten die vooral een groene leefstijl bedienen, kan het interessant zijn om een recreatiebedrijf voor de doelgroep Comfortabel en Luxe Blauw toe te voegen. Met de opbrengsten zou het beheer betaald kunnen worden.

Draagkracht							
Leefstijl	Uitbundig Geel	Gezellig Lime	Rustig Groen	Ingetogen Aqua	Comfortabel en Luxe Blauw	Avontuurlijk en sportief Paars	Cultureel en Inspirerend Rood
Minder financiële mogelijkheden							
Gemiddelde financiële mogelijkheden							
Meer financiële mogelijkheden							

Figuur 17: Welke financiële mogelijkheden hebben over het algemeen de personen behorende bij de verschillende leefstijlen. (figuur ontwikkeld aan de hand van workshop 26 mei 2015)

Bij gebiedsontwikkeling kan gekeken worden naar de volgende drie aspecten: Wat is er?; Wat is gewenst?; Hoe kan het gerealiseerd worden? Als het om de overheid gaat, gaat het over gedeelde waarden, gedragen ambities en verantwoord beleid. Het model, figuur 15 in paragraaf 6.2, helpt om de gedragen ambities veel scherper te krijgen. Dat veronderstelt dat in de voorfase de vraag van de gedeelde waarde helder is. De identiteit van de plaats, DNA van het gebied, zal eerst in kaart gebracht moeten worden. Dit bepaalt de keuzes in een volgende stap. Daarnaast kunnen de kleuren van de ondernemers in het gebied in kaart worden gebracht. SmartAgent heeft een test ontwikkeld met 15 vragen waarop voor een onderneming het profiel helder wordt. Tijdens de workshop werd gesteld dat in veel gevallen het type ondernemer een afspiegeling is van wat past bij het gebied.

Als vanuit de identiteit van een gebied wordt gekeken, leiden een aantal vragen vanzelf naar een geschikte leefstijl voor dat gebied. De vragen gaan over intensief of extensief gebruik en de mate waarin verandering gewenst is. Deze twee vragen worden hieronder toegelicht.

Intensief of extensief gebruik van het gebied

Sommige gebieden kunnen meer recreatieve druk aan dan andere gebieden. Wat een gebied aan kan, en in welke mate een gebied beschermd dient te worden, bepaalt of er intensief of extensief recreatief gebruik kan worden toegelaten. Dit bepaalt daarmee mede voor welke leefstijl het gebied geschikt is. Sommige leefstijlen houden meer van rust of kleinschaligheid dan andere leefstijlen.

Intensief of extensief gebruik							
Leefstijl	Uitbundig Geel	Gezellig Lime	Rustig Groen	Ingetogen Aqua	Comfortabel en Luxe Blauw	Avontuurlijk en sportief Paars	Cultureel en Inspirerend Rood
Extensief gebruik							
Intensief gebruik							

Figuur 18: Welke leefstijl past over het algemeen het beste bij intensief of extensief gebruik van het landschap (figuur ontwikkeld aan de hand van workshop 26 mei 2015)

Veranderen of behouden

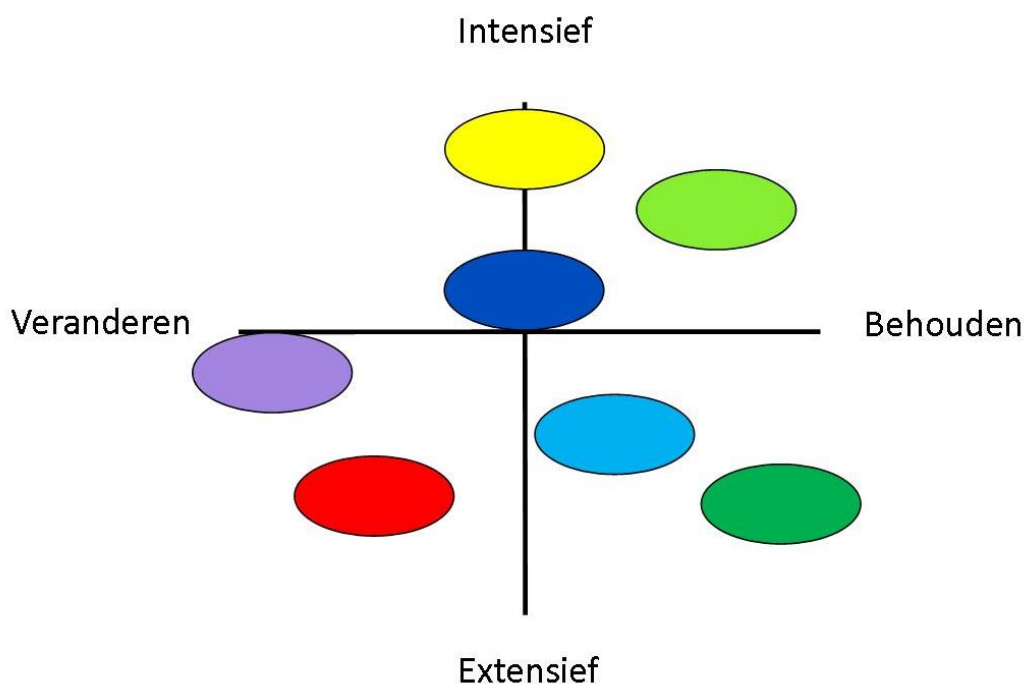
Vervolgens kan gekeken worden of er de wens is om vernieuwend te zijn (transformeren) en daarmee nieuwe typen recreatie toe te voegen. Een voorbeeld kan zijn het toevoegen van boomhutten. De andere kant is het kiezen voor traditionele ontwikkelingen, van oorsprong passend bij het landschap, waarbij zo weinig mogelijk verandert aan het gebied. Denk aan een overnachtingsmogelijkheid in de stijl van een Twentse boerderij in een Twents landschap.

Behouden of veranderen							
Leefstijl	Uitbundig Geel	Gezellig Lime	Rustig Groen	Ingetogen Aqua	Comfortabel en Luxe Blauw	Avontuurlijk en sportief Paars	Cultureel en Inspirerend Rood
Veranderen							
Neutraal							
Behouden							

Figuur 19: Welke leefstijl past bij de mate van verandering (figuur ontwikkeld aan de hand van workshop 26 mei 2015)

Koppeling intensief/extensief en veranderen/behouden

Als de twee laatste tabellen gecombineerd worden in een assenkruis geeft dit een beeld van leefstijlen die horen bij een bepaalde ambitie. De uiteindelijke ambitie is daarmee mede bepalend voor de leefstijl waarop het beste kan worden ingezet.

Figuur 20: Koppeling leefstijlen aan intensief/extensief gebruik en aan veranderen/behouden van gebieden in de stadsrandzone. (figuur ontwikkeld aan de hand van workshop 26 mei 2015)

6.4 Stappenplan

In de workshop is duidelijk geworden dat de leefstijlbenadering zeer geschikt is om ambities te bepalen. Voordat ambities kunnen worden bepaald, moeten eerst andere stappen gezet worden. Op basis van de input uit de workshop op 26 mei 2015 is onderstaand stappenplan gestedilleerd. Tijdens de workshop werden drie fases onderscheiden. Hieronder wordt ingegaan op de eerste twee fases. De derde fase komt in paragraaf 8.2 aan bod.

Wat is er? (gedeelde waarden)

- Stap 1: Wat zijn de kwaliteiten van de verschillende gebieden in de stadsrandzone? Breng deze kwaliteiten in kaart.
- Stap 2: Leefstijlinventarisatie van huidige recreatieve ondernemers. Zijn er op basis van leefstijlen recreatieve clusters te onderscheiden?
- Stap 3: Wat is de huidige profilering van (gebieden in de) stadsrandzone voor dag- en verblijfsrecreatie?
- Stap 4: Is er op basis van de leefstijlprofielen van recreatieve ondernemers in de stadsrandzone een ondervertegenwoordiging of oververtegenwoordiging ten opzichte van de leefstijlindeling van de 'eigen' bevolking?
- Stap 5: Hoe zijn de leefstijlprofielen van recreatieve ondernemers buiten de stadsrandzone (stad en landelijk gebied) en eventueel in buurgemeenten?

Wat is gewenst? (gedragen ambities)

- Stap 6: Voor welke leefstijlen worden ontwikkelingsmogelijkheden gezocht gezien de ambitie voor recreatie voor 'eigen' bevolking en dag- en verblijfsrecreanten van buiten de stad?
- Stap 7: Is op basis van gebiedskwaliteiten alleen extensief of ook intensief recreatief gebruik mogelijk?
- Stap 8: Is op basis van gebiedskwaliteiten de wens om een gebied te veranderen of vooral de kwaliteiten te borgen zoals deze er nu zijn?
- Stap 9: Welke keuzes kunnen worden gemaakt voor mogelijke leefstijlen per gebied aan de hand van voorgaande stappen?
- Stap 10: Welke integrale afweging kan worden gemaakt voor gebieden in de stadsrandzone waarbij bewuste profilering van gebieden ten opzichte van elkaar aandacht heeft?

6.5 Conclusie

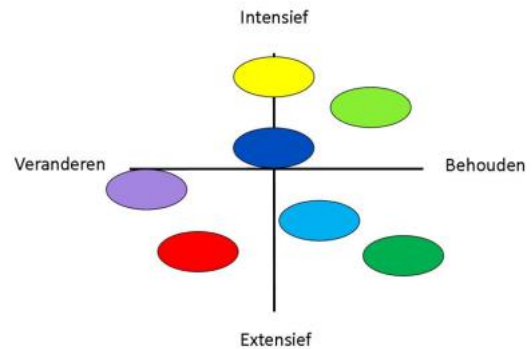
In dit hoofdstuk stond de volgende vraag centraal: Op welke manier kan een koppeling gemaakt worden tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone?

In figuur 15 is een koppeling gemaakt tussen leefstijlen en gebiedscategorieën. Het koppelen van leefstijlen aan gebieden, zoals weergegeven in figuur 15, hangt samen met

andere aspecten. De koppeling is vooral interessant om de ambities te bepalen voor de verschillende gebieden. In de toepassing van het model kan de koppeling alleen gemaakt worden als eerst duidelijk is wat er nu is.

Een aantal vragen die uiteindelijk de keuzes bepalen voor leefstijlen gekoppeld aan gebieden zijn uitgewerkt in paragraaf 6.3. Het gaat er dan om of een gebied extensief of ook intensief recreatief gebruik aan kan, of men op zoek is naar leefstijlen die financiële draagkracht hebben en of het gewenst is om een gebied te transformeren of vooral te behouden zoals het is. Antwoorden op deze vragen leiden vanzelf naar een voorkeurskeuze voor een bepaalde leefstijl.

Het antwoord op de vraag op welke manier een koppeling kan worden gemaakt tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone gaat dus niet alleen om een schema zoals weergegeven in figuur 15. De koppeling van leefstijlen aan gebieden is niet los te zien van de context en het bepalen van de ambitie. Dit alles als onderdeel van een stappenplan om uiteindelijk ruimtelijk een goede afweging te kunnen maken.

Figuur 21: Koppeling leefstijlen aan intensief/extensief gebruik en aan veranderen/behouden van gebieden in de stadsrand. (figuur ontwikkeld aan de hand van workshop 26 mei 2015)

H7. Ervaringen met de inzet van leefstijlen

7.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is aan theorievorming gedaan. Er is een model ontwikkeld en er is gekeken hoe het model is in te zetten. In dit hoofdstuk wordt bekeken of er ervaring is met het inzetten van de leefstijlbenadering en het maken van keuzes voor gebieden in de stadsrandzone. In dit hoofdstuk staat daarom deelvraag 5 centraal: *Wat werkt wel en wat werkt niet bij het inzetten van leefstijlen in een formeel ruimtelijk afwegingskader?* Momenteel wordt er her en der geëxperimenteerd met het inzetten van leefstijlen in ruimtelijk beleid. Zo heeft de gemeente Weert een gebiedsvisie *Kempen~Broek-IJzeren Man* waar leefstijlen een indicatie zijn voor het type functies per gebied (Snellen, Bergmans, & Ruijgrok, 2012). Gemeente Eindhoven heeft met landelijke Strijp (Brainport Park) de invulling van een gebied gekoppeld aan de meest voorkomende leefstijlen in aangrenzende wijken (Lycklama & Thijs, 2012). De gemeente Mook en Middelaar heeft een sectorale structuurvisie toerisme en recreatie vastgesteld. Het bijzondere aan dit plan is dat een structuurvisie een formele status heeft in de huidige Wro (zie hoofdstuk 3). In onderstaande paragrafen staan deze drie casussen beschreven. Per casus wordt aangegeven wat de ervaringen zijn in de praktijk.

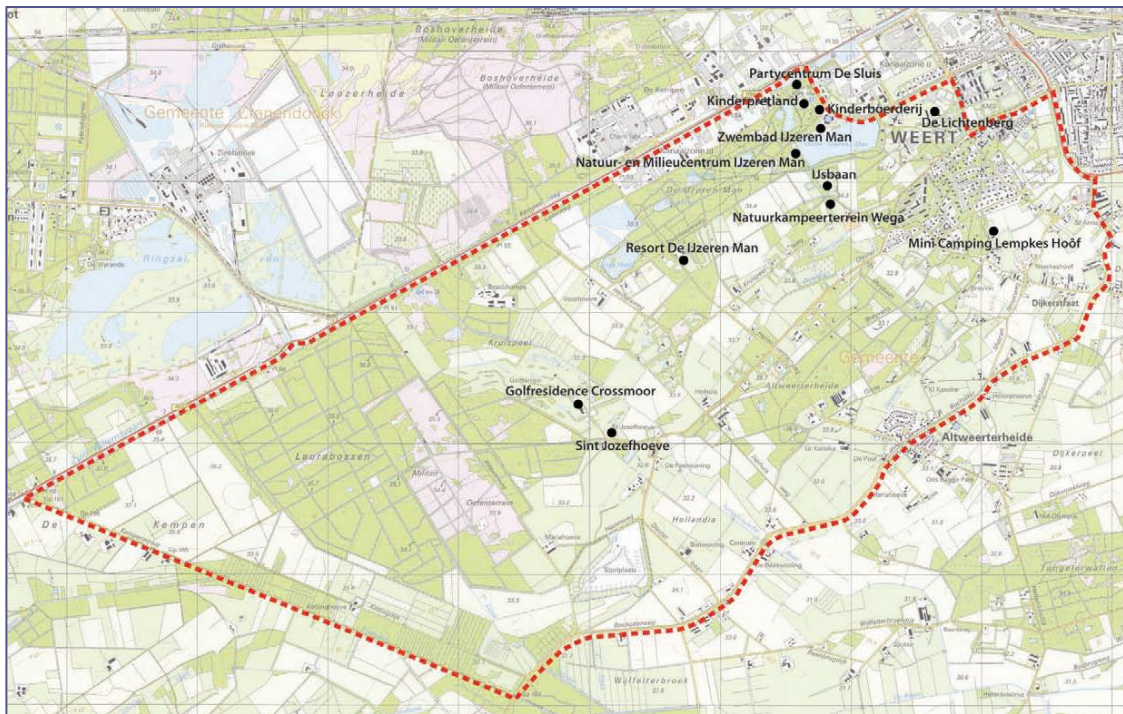
Ook is in de internationale literatuur gezocht naar een koppeling van leefstijlen aan gebieden in de stadsrandzone. Dit heeft niets opgeleverd. Wel is een interessant internationaal project over stadsranden gevonden waar in het kader van dit onderzoek lessen uit te trekken zijn. Het gaat om het project SURF en staat voor Sustainable Urban Fringes. Dit project was onderdeel van een Interreg IVB North Sea Region programma.

7.2 Gebiedsvisie *Kempen~Broek-IJzeren Man*, Weert

In deze casus staat de *Gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man* van de gemeente Weert centraal. Deze gebiedsvisie beschrijft hoe natuur en landschap van het gebied *Kempen~Broek-IJzeren Man* versterkt en ontwikkeld kunnen worden op een manier dat ruimte wordt geboden aan bestaande en nieuwe recreatieve voorzieningen. De gebiedsvisie is een integrale visie waarbij een koppeling is gemaakt tussen natuurlijke en landschappelijke potenties en het inzetten op recreatieve concepten (Snellen, Bergmans, & Ruijgrok, 2012, p. 5). In het kader van dit onderzoek is gesproken met Lizette Koopmans. Zij is senior beleidsmedewerker recreatie en toerisme van de afdeling ruimtelijk beleid van de gemeente Weert.

Het gebied

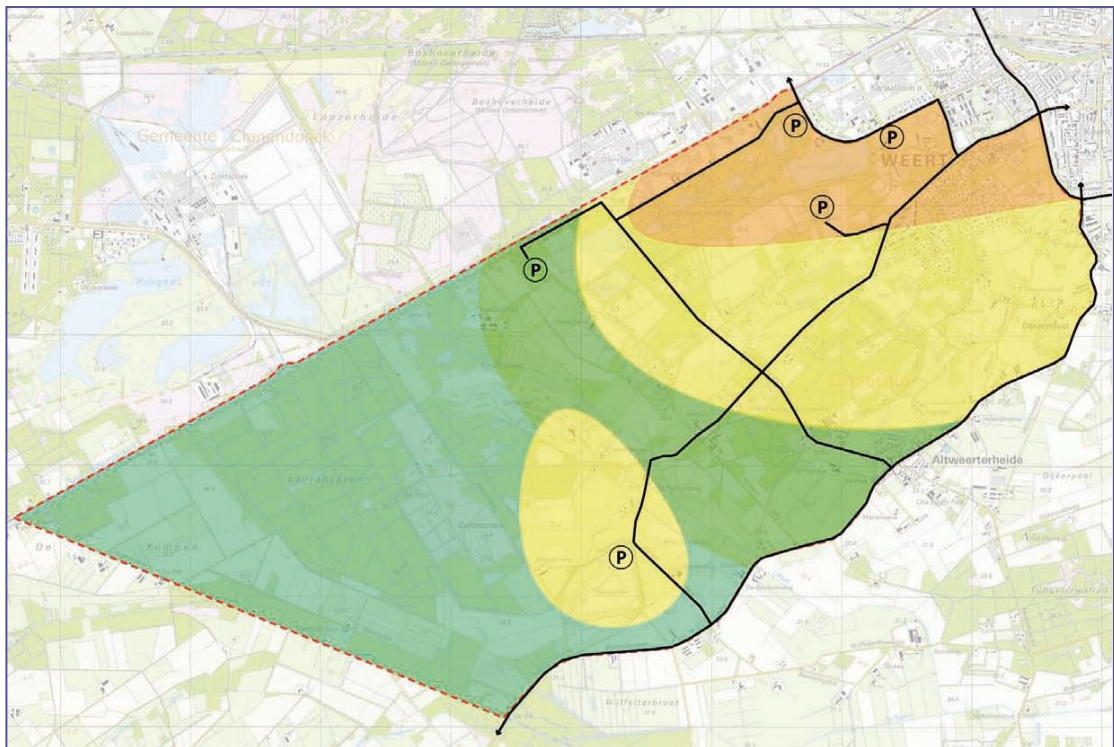
Het gebied *Kempen~Broek-IJzeren Man* ligt ten zuidwesten van de stad Weert. Het grenst aan de rand van de stad. Volgens de gebiedsvisie neemt leisure een belangrijke plaats in het gebied in. De recreatieplas De IJzeren Man, golf faciliteiten, diverse hippische voorzieningen en het cultuurhistorische complex De Lichtenberg worden als belangrijke kwaliteiten genoemd.

Figuur 22: Stadsrandgebied Weert met inventarisatie recreatieve bedrijven. Overgenomen uit *Gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man* (Snellen, Bergmans, & Ruijgrok, 2012)

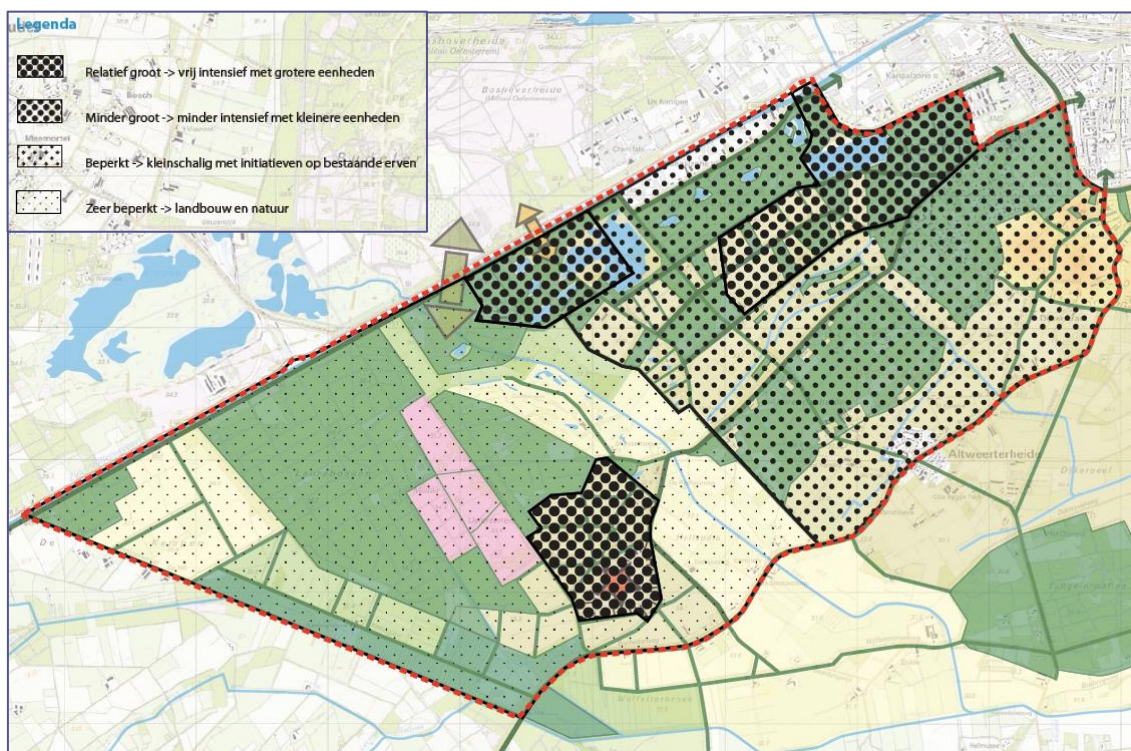
Hoe is koppeling gemaakt tussen leefstijlen en gebieden?

In de gebiedsvisie zijn de zeven leefstijlen op basis van het BSR-model beschreven. Een aantal recreatieve attracties zoals het gebied rondom de IJzeren Man met zwembad, kinderpretland en de kinderboerderij zijn volgens de visie een aanbod voor 'Uitbundig Geel' en 'Gezellig Lime'. De rest van het gebied wordt getypeerd als 'Rustig Groen'. Volgens het rapport sluit het aanbod ook aan bij de wensen van 'Ingetogen Aqua' en zijn de ruiter en golfvoorzieningen geschikt voor de doelgroep 'Stijlvol en Luxe Blauw'. In het hoofdstuk 'Visie' staat dat Weert de potentie heeft om complementair aan het maasplassengebied, het groene recreatieve centrum van de regio Midden-Limburg te worden. Weert wil zich vooral richten op de doelgroepen Uitbundig Geel en Gezellig Lime (nadruk vanuit dagattracties) als wel Ingetogen Aqua (nadruk vanuit routes). Daarnaast zien ze mogelijkheden voor Stijlvol en Luxe Blauw en Creatief en Inspirerend Rood. Voorzieningen voor deze leefstijlen kunnen bijdragen aan het kwaliteitsimago en de bovenregionale bekendheid van Weert. In het gebied zijn zones aangegeven en elke zone richt zich op één of meer leefstijlen.

Figuur 23: Stadsrandgebied Weerst met zonering. Van intensief gebruik in het noordoosten naar extensief gebruik in het zuidwesten. Per zone zijn voorkeursleefstijlen benoemd. Overgenomen uit Gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man (Snellen, Bergmans, & Ruijgrok, 2012, p. 20)

In figuur 24 is aangegeven wat de ontwikkelruimte per deelgebied is. Hoe dikker de bolletjes hoe intensiever en groter de recreatieve voorzieningen kunnen zijn. De kleinste bolletjes hebben beperkte mogelijkheden. Landbouw of natuur is daar de hoofdfunctie.

Figuur 24: Stadsrandgebied Weert met mate van ontwikkelruimte. Overgenomen uit Gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man (Snellen, Bergmans, & Ruijgrok, 2012, p. 22)

Status van het plan

Volgens Lizette Koopmans gaat het bij de *Gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man* om een integrale visie. Het is een ontwikkelings- en gebiedsgerichte visie. De visie is tevens vertaald in de structuurvisie en is vastgesteld beleid. Doordat de visie als input heeft gediend voor de structuurvisie worden daarmee ontwikkelingen mogelijk gemaakt. Het is daarmee een toetsingskader voor bekende en onbekende initiatieven. Wat Lizette Koopmans heel sterk aan de gebiedsvisie vindt is dat vanuit verschillende sectorale belangen integraal naar het gebied is gekeken en dat vanuit één visie toegewerkt kan worden naar wat wenselijk voor het gebied is. Door het hebben van een duidelijke visie kan de gemeente sneller en beter aan de slag met particuliere initiatieven.

Ervaringen

Volgens Lizette Koopmans staat de *Gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man* niet op zichzelf. Gemeente Weert heeft middels de samenwerking binnen een Interreg project (grensoverschrijdend project Vlaanderen Nederland met 40 partners) het gebied recreatief beter op de kaart kunnen zetten. Inmiddels zijn er projecten gerealiseerd voor toeristische infrastructuur en voorzieningen: grensoverschrijdend ruiter- en menroutenetwerk, ATB routenetwerk, wandel- en fietsroutenetwerk, uitbreiding van het aantal parkeerfaciliteiten, trimbaan, klimbos, waterskibaan, invaliden wandelpad etc. Dit heeft veel 'boost' gegeven aan het gebied en daarmee is het gebied sterker op de kaart gezet, ook in politiek opzicht. Doordat het gebied middels het Interregproject in de aandacht stond kwam er belangstelling voor het gebied vanuit particuliere ondernemers. De gemeente kreeg steeds meer aanvragen voor het gebied en dat heeft er toe geleid dat er een integrale gebiedsvisie is ontwikkeld. Middels de gebiedsvisie is een doorkijk gemaakt naar hoe het gebied in de toekomst toeristisch-recreatief doorontwikkeld kan worden. Daaraan gekoppeld heeft de gemeente haalbaarheidsonderzoeken laten uitvoeren voor concrete initiatieven. Dit samen is doorvertaald in een gemeentelijke structuurvisie.

De leefstijlbenadering is niet teruggekomen in de gemeentelijke structuurvisie. Het leefstijlonderzoek is vooral gebruikt voor het beargumenteren van waar de gemeente bepaalde initiatieven wil laten landen.

Kansen voor uitnodigingsplanologie

In de gebiedsvisie is aangegeven dat de visie zal fungeren als toetsingskader voor bekende en nog onbekende initiatieven. De bij de gemeente bekende initiatieven van ondernemers zijn meegenomen bij het opstellen van de gebiedsvisie. Het gaat om initiatieven als: een recreatieve brugverbinding over de Zuid-Willemsvaart, een ontgroning met mogelijkheden voor een dagstrand, outdoorrecreatie, voorzieningen voor de vis- en duiksport, natuurontwikkeling, realisatie van een sauna/wellness accommodatie etc. Wat Lizette Koopmans sterk vindt aan de leefstijlbenadering is de koppeling met zonering. De segmentering maakt duidelijk dat er verschillende doelgroepen zijn met andere behoeften. Het tropisch zwembad spreekt een andere doelgroep aan dan bijvoorbeeld een ligweide bij een zandwinning. Door beter naar leefstijlen te kijken kan een complementair aanbod worden aangeboden. Daarmee is er meer mogelijk en wordt het gebied als geheel sterker.

Toekomstmogelijkheden

Lizette Koopmans denkt dat leefstijlonderzoek vooral goed werkt in de toeristisch recreatieve toepassingen. Zij gelooft niet in de hele strikte toepassing van leefstijlen.

Volgens haar kan het nooit zo zijn dat leefstijlonderzoek doorslaggevend is bij het bepalen of een initiatief wel of niet kan op een bepaalde plek in de stadsrandzone. Naast segmentering in gebieden kan de leefstijlbenadering goed ingezet worden om het gebied te profileren. Het heeft daarmee een belangrijke rol in het vermarkten van het gebied.

7.3 Landelijke Strijp (Brainport Park), Eindhoven

In deze casus staat het rapport *Vrijetijdsambitie Landelijke Strijp* centraal (Lycklama & Thijs, 2012). De naam Landelijke Strijp is onlangs veranderd in Brainport Park. Over het functioneren van het rapport in de praktijk is gesproken met Gerben Kok. Hij was ten tijde van het opstellen van het rapport projectleider groen en landschapsontwikkeling bij de gemeente Eindhoven en is momenteel vanuit zijn eigen bureau Puur Landschap lid van Coöperatie Brainport Park. Dit is een gebiedscoöperatie, voor het gebied Landelijke Strijp, waarbij grondeigenaren, grondgebruikers en dienstverleners hun krachten hebben gebundeld om gezamenlijk zorg te dragen voor het duurzaam functioneren van het gebied (Coöperatie Brainport Park).

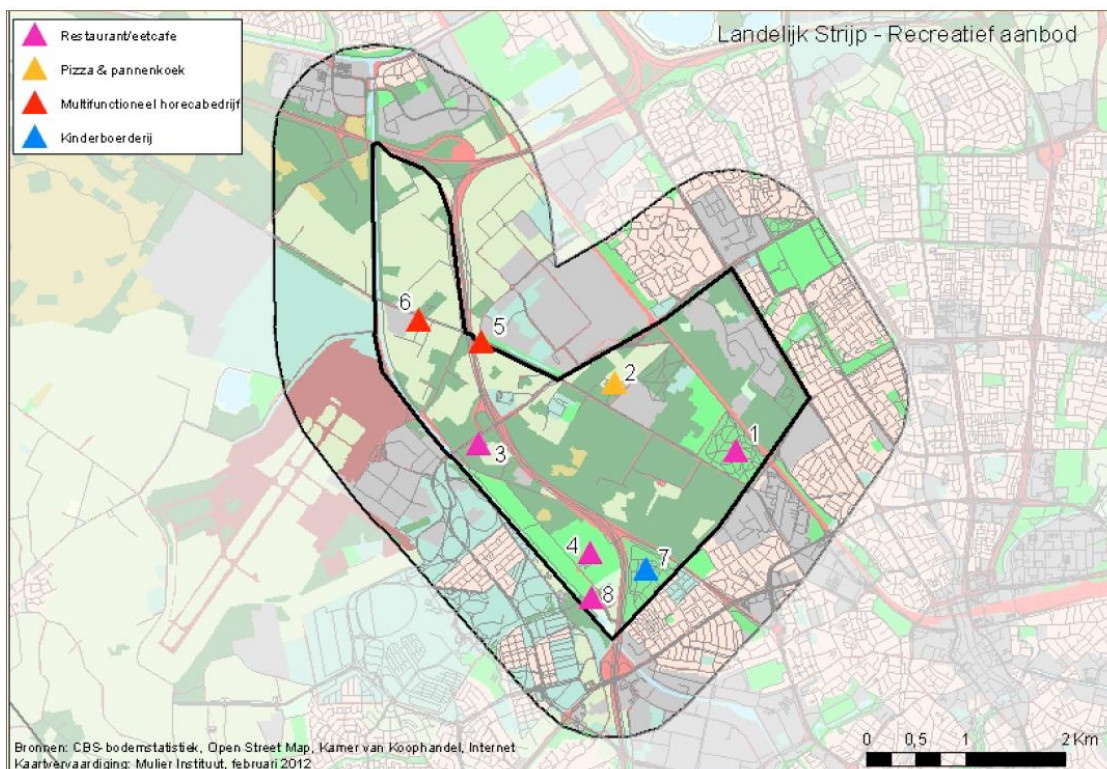
Het gebied

In het rapport *Vrijetijdsambitie Landelijke Strijp* staat het gebied beschreven als een groene long aan de westkant van de stad Eindhoven. Het gebied is deels aangewezen als vestigingsgebied voor kennisintensieve bedrijven. Grofweg valt het gebied uiteen in drie gedeelten:

- Het Mozaïek. Een gebied waar de toekomstige Brainport Innovatie Campus is gesitueerd. Het gebied heeft een agrarisch karakter.
- Een bosrijk deel.
- De Welschap. Dit ligt in het zuidwestelijk deel. Hier ligt een golfbaan.

Voor de inventarisatie heeft het Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd gebruik gemaakt van vier bouwstenen:

- De vraag: tot welke belevingswerelden behoren de omwonenden en de kenniswerkers?
- Het aanbod: in hoeverre is het huidige aanbod aantrekkelijk voor de uit de vraag voortgekomen belevingswerelden? In het rapport zijn vijf clusters geïnventariseerd: buitenrecreatie, leisure-dagrecreatie, sport, uitgaan en verblijfsrecreatie. In onderstaande kaart is het aanbod aan vrijetijdsvoorzieningen ingedeeld naar belevingswerelden. In het rapport is ook aandacht besteed aan het aanbod rondom het gebied.
- Actualiteit: welke plannen en opgaven liggen er voor het gebied?
- Identiteit: wat is de beoogde identiteit van het gebied?

Figuur 25: Aanbod vrijetijdsvoorzieningen.
 Kleuren hebben geen koppeling met kleuren van belevingswerelden.
 Overgenomen uit *Vrijetijdsambitie Landelijke Strijp* (Lycklama & Thijs, 2012).

Hoe is koppeling gemaakt tussen leefstijlen en gebieden?

Het Bureau voor Ruimte&Vrije Tijd werkte per deelgebied ontwikkelrichtingen uit. Hieronder een korte samenvatting van twee gebieden.

- **Mozaïek.** Voor dit gebied richt het vrijetijdsaanbod zich primair op ondernemend paars en creatief en inspirerend rood. Het advies is om een flexibel en vernieuwend aanbod te creëren. De beoogde doelgroepen zijn op zoek naar nieuwe ervaringen en avontuur. Een voorbeeldinvulling die hierbij past is een openluchttheater of bioscoop met 'Emotional Jackets'. Het gebied moet innovatie uitstralen. Philips heeft de 'Emotional Jackets' ontwikkeld. Dit laat emoties ervaren die passen bij een voorstelling. Een ander voorbeeld is cityfarming dat met name interessant is voor de rode doelgroep en het sluit aan bij het agrarisch karakter van het gebied.
- **Bosrijke deel.** De vrijetijdsambitie wordt gericht op de lime en groene belevingswereld. Dit gebied moet een gebied worden waar het gehele gezin/gezelschap zich kan vermaken. Ontmoeting met bekenden staat centraal. Dit uit zich in een heldere entree en goede bewegwijzering naar voorzieningen. Hierbij wordt gedacht aan eenvoudige speelvoorzieningen, bankjes en plaatsen om picknicks en barbecues te faciliteren. Eventuele horeca moet zich richten op gezellige drukte, betaalbaarheid en herkenbaarheid.

Status van het plan

Volgens Gerben Kok heeft het plan geen juridische status en de leefstijlen, sferen per gebied worden niet geborgd in het bestemmingsplan. Het plan is vooral een inspiratiedocument dat is opgesteld aan de hand van onderzoek naar leefstijlen. Het plan is geen vastgesteld beleid. De gemeente gebruikt het niet als afwegingskader. Het is als zodanig geen selectiekader voor nieuwe initiatieven. Als er een ondernemer komt met een

initiatief dan wordt er niet op basis van de leefstijlbenadering gekeken of het mogelijk is. De vrijetijdsambitie is niet breed gecommuniceerd. Het is een intern document gebleven.

Ervaringen

Inmiddels is in het gebied een gebiedscoöperatie opgericht (zie www.brainportpark.nl). Deze bestaat uit gebiedseigenaren en dienstverleners uit Brainport Park (nieuwe naam voor Landelijke Strijp). Volgens Gerben Kok heeft het plan richting gegeven aan ontwikkelingsmogelijkheden. De kanteling die de coöperatie nastreeft is om samen met de investeerder, ontwikkelaar en exploitant te kijken wat er nodig is en hoe het er uit moet komen te zien. De leefstijlbenadering heeft een rol gespeeld in de soort functies die ze willen toevoegen. Er is bedacht dat er een uitspanning moet komen voor de blauwe leefstijl. Geen pannenkoekenhuis maar wat luxer. Het is aan de coöperatie om investeerders te vinden die daar invulling aan willen geven.

Middels het plan is er een visie ontwikkeld die de ambitie weergeeft en die probeert de coöperatie de komende jaren tot realisatie te brengen. Het leefstijlonderzoek heeft meegeholpen richting te geven aan de ambitie.

Kansen voor uitnodigingsplanologie

Door de rol van de gebiedscoöperatie wordt voor Landelijke Strijp (Brainport Park) aan uitnodigingsplanologie gedaan. De gemeente zit niet in de coöperatie maar faciliteert. De coöperatie krijgt de lead. De gemeente beslist en moet de procedures doorlopen. De coöperatie streeft initiatieven na vanuit het gebied. Ze willen als coöperatie doorgroeien naar 100% de lead op alles wat er gebeurt in het park. Het liefst trekken ze samen op met de gemeente.

De kracht van het werken met belevingswerelden is de het gebruik van belevingswerelden als inspiratiebron. Welke faciliteiten zijn gewenst om mensen uit de blauwe wereld aan te trekken? Hiermee kan een betere balans van activiteiten in Brainport Park worden gevonden. Voor de groene en gele leefstijl is heel veel aanwezig. De gebiedscoöperatie is op zoek naar toevoegingen voor de blauwe leefstijl. Dit is de doelgroep die ze in de toekomst verwachten. Kenniswerkers voor high-tech industrie. Het denken in leefstijlen helpt een eenzijdig aanbod te voorkomen.

Toekomstmogelijkheden

Gerben Kok zou graag een verdiepingsslag maken voor een deelgebied dat in ontwikkeling is. Hij zou graag zien dat leefstijlen en beleving een rol spelen bij het opstellen van het Masterplan. Volgens Gerben Kok kan een koppeling van de juiste activiteiten zorgen voor goede business cases.

7.4 Structuurvisie Toerisme en recreatie, gemeente Mook en Middelaar

In deze casus wordt de *Structuurvisie Recreatie en toerisme* van de gemeente Mook en Middelaar behandeld. Het rapport is opgesteld door Grontmij (Blokland, Marcellis, & Popema, 2013). Verschillende partijen hebben input geleverd voor tussenproducten en zijn gevraagd om te reageren op concepten. De kaarten in deze paragraaf zijn uit de structuurvisie overgenomen. Over het functioneren van de structuurvisie is gesproken met Sander Mey. Hij is sinds januari 2015 beleidsmedewerker recreatie en toerisme bij de gemeente Mook en Middelaar. Hij is niet betrokken geweest bij het opstellen van de structuurvisie.

De structuurvisie behelst de hele gemeente Mook en Middelaar. In het rapport is onder andere een aanbodkaart opgenomen en een SZKB analyse uitgevoerd (sterkte zwakte kansen bedreigingen).

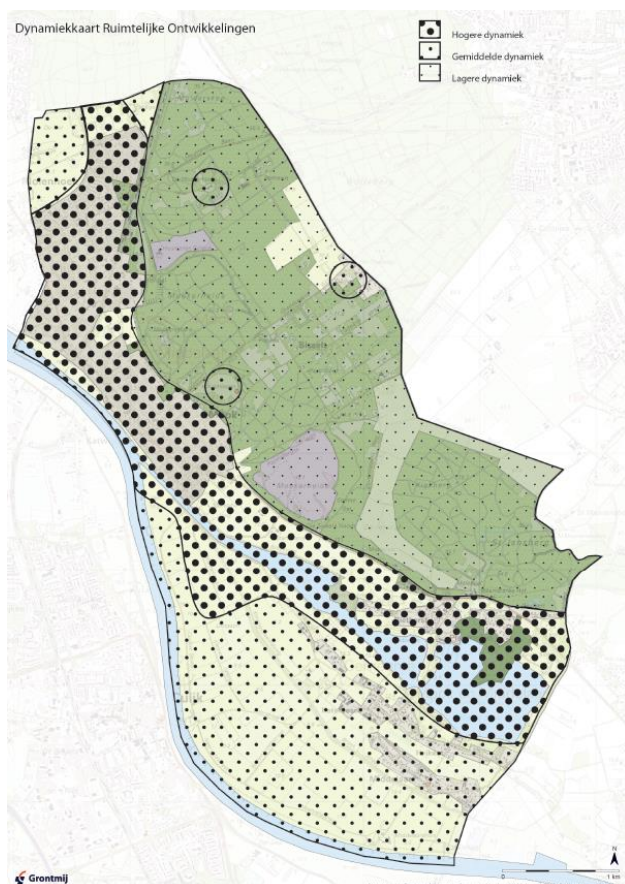

Figuur 26: Aanbodkaart Toerisme en Recreatie.
Overgenomen uit *Structuurvisie Recreatie en toerisme van gemeente Mook en Middelaar* (Blokland, Marcellis, & Popema, 2013, p. 8)

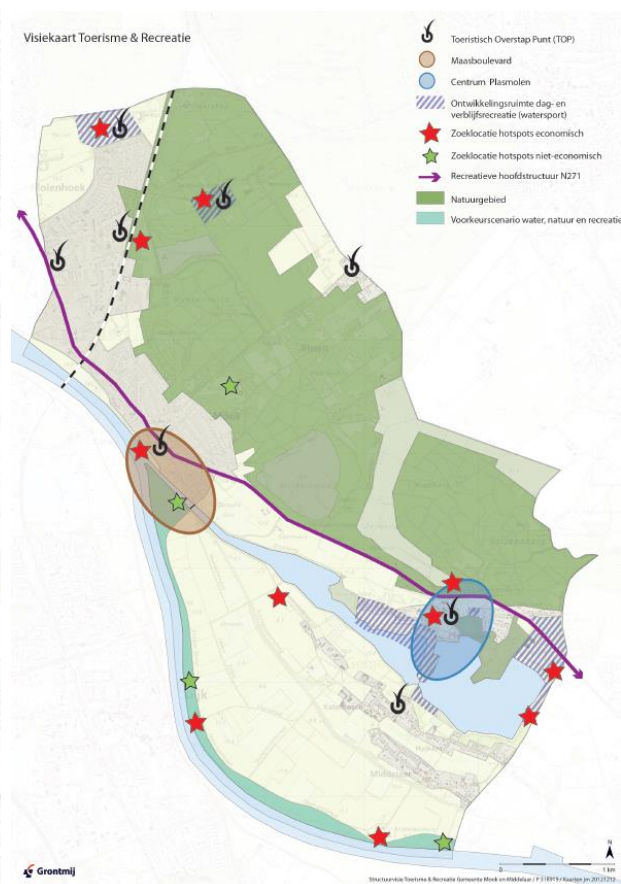
Hoe is de koppeling gemaakt tussen leefstijlen en gebieden?

De ruimtelijke consequenties van de voorgestelde thematische en functionele keuzes zijn middels drie kaarten verbeeld: een dynamiekaart, een visiekaart en een

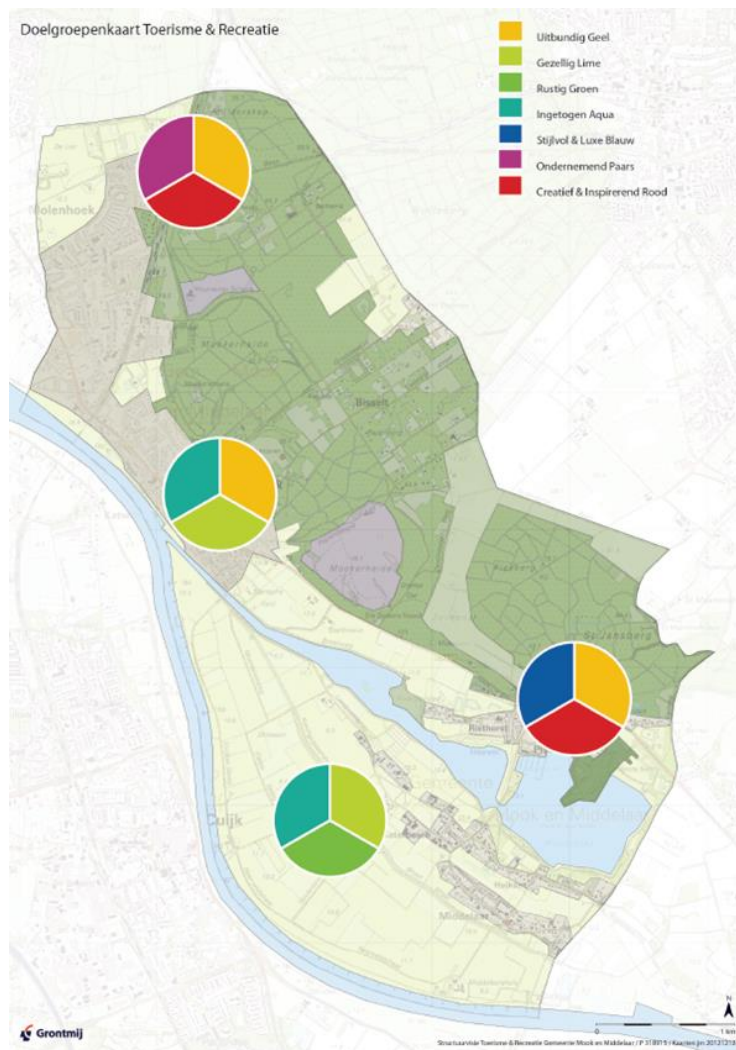
doelgroepenkaart. Op de dynamiekaart zijn drie typen gebieden aangewezen. Het gaat om laag, middel en hoog dynamische gebieden. Een hoog dynamische gebied is meer geschikt voor grootschaligere toeristisch recreatieve ontwikkelingen dan een laag dynamisch gebied. De visiekaart geeft aan wat voor type functies op welke locaties gewenst zijn en op de doelgroepenkaart is aangegeven waar welke doelgroepen gepositioneerd worden. Op de doelgroepenkaart zijn clusters van leefstijlen aangegeven. Hiermee worden gebieden gepositioneerd zonder dat gebieden op een enkele kleur worden vastgepind. Op basis van de visie zijn 18 concrete en samenhangende projecten geformuleerd. Deze zijn opgenomen in de structuurvisie middels een projectenlijst. In de projectenlijst wordt geen koppeling gemaakt met de leefstijlen.

Figuur 27: Dynamiekaart Ruimtelijke ontwikkelingen.
Overgenomen uit Structuurvisie Recreatie en toerisme van gemeente Mook en Middelaar (Blokland, Marcellis, & Popema, 2013, pp. 28,30 en 32)

Figuren 28: Visiekaart Toerisme en Recreatie.
Overgenomen uit Structuurvisie Recreatie en toerisme van gemeente Mook en Middelaar (Blokland, Marcellis, & Popema, 2013, pp. 28,30 en 32)

Figuur 29: Doelgroepenkaart Toerisme en Recreatie.
Kaart overgenomen uit Structuurvisie Recreatie en toerisme van gemeente Mook en Middelaar (Blokland, Marcellis, & Popema, 2013, pp. 28,30 en 32)

Status van het plan

De Structuurvisie Toerisme en recreatie is een officieel beleidsstuk in het kader van de Wro. (zie hoofdstuk 3). Op 7 maart 2013 is de structuurvisie door de gemeenteraad vastgesteld. Daarmee heeft het een officiële status als afwegingskader voor eventuele initiatieven die zich aandienen.

Ervaringen

Volgens Sander Mey wordt momenteel vooral met de projectenlijst uit de structuurvisie gewerkt. Hier wordt door de gemeente samen met partners werk van gemaakt. De leefstijlbenadering is ooit nodig geweest om te komen tot een projectenlijst en heeft als zodanig een functie vervuld. Bij het uitwerken van projecten wordt niet gekeken of de invulling past binnen de beoogde leefstijlen.

Leefstijlen spelen op dit moment geen directe rol in het afwegingskader. Sander Mey heeft sinds zijn aantreden in januari 2015 nog niet de situatie gehad dat een initiatief zich aandient en het structuurplan er bij is gepakt om te beoordelen of een initiatief past.

7.5 Internationale ervaringen

In internationale context is regelmatig geschreven over de stadsrandzone. Het gaat dan over de stadsranden van Chinese megasteden (Tian, Jinhong, & Wei) tot de veranderingen in de stadsranden van Morelia city in Mexico (López, Bocca, Mendoza, & Duhaub). De koppeling met de inzet van leefstijlen is in internationale literatuur niet gevonden.

Een interessant internationaal project over stadsranden waar in het kader van dit onderzoek lessen uit te trekken zijn is het project SURF. Dit project geeft een mooi beeld van vraagstukken die spelen in de stadsrandzones in vijf verschillende Europese landen. (Vries, Haccou, Bruijn, & Stortelder, Toolkit Sustainable Urban Fringes, 2012). Het project is voor dit onderzoek vooral interessant vanwege de mogelijke koppeling met het borgen van de ruimtelijke kwaliteit en het centraal stellen van de gebruiker.

SURF

SURF staat voor Sustainable Urban Fringes en was onderdeel van een Interreg IVB North Sea Region programma. Hier hebben 13 partners uit vijf landen aan deel genomen. Het SURF project heeft gedraaid van 2009 tot 2013 (Watt, et al., 2012).

Participatie bij het vaststellen van landschappelijke kwaliteitsambities (Provincie Antwerpen, België)

Een mooi voorbeeld waarbij de gebruiker van de stadsrand centraal staat is het project *Participatie bij het vaststellen van landschappelijke kwaliteitsambities*. Het gaat om een stadsrandzone in het noordoosten van de stad Antwerpen, België. Het is een relatief klein groengebied, rond de Laarse Beek, met een zeer hoge recreatieve druk.

Bewoners en stakeholders zijn betrokken bij het vaststellen van de kwaliteiten in een gebied. Middels een enquête zijn mensen gevraagd hoe ze het gebied ervoeren en gebruikten. Ze konden suggesties geven voor verbetering. Naast de enquête zijn een SWOT analyse, een Dag van het Park en een online gebiedsverkenner gebruikt om voor het gebied de landschappelijke ambities te bepalen. Op deze manier zijn gebruikers optimaal betrokken bij het vaststellen van de kwaliteiten en het bepalen van de ambitie voor het gebied. De gebruiker is degene die de ruimtelijke kwaliteit ervaart. Deze manier van werken maakt het mogelijk om er achter te komen hoe de gebruiker de ruimtelijke kwaliteit ervaart. In het kader van dit onderzoek kan het interessant zijn als in een enquête ook vragen worden opgenomen over de leefstijl. Daarmee kan gekeken worden of mensen met verschillende leefstijlen de ruimtelijke kwaliteit verschillend ervaren en of er andere suggesties voor verbetering worden gegeven.

Virtuele Gebiedsverkenner (Norfolk, Engeland)

Een virtuele gebiedsverkenner is ingezet bij het SURF project in de vallei van de Gaywood Rivier. Het gaat om een groot gebied van bijna 1500km². De virtuele gebiedsverkenner is een computerapplicatie voor het ontsluiten van gebiedsinformatie en heeft de mogelijkheid om gebiedsinformatie te visualiseren. De applicatie biedt nieuwe

mogelijkheden voor het betrekken van verschillende groepen gebruikers van een gebied. De gebiedsverkenner maakt het mogelijk om plannen voor te leggen voor feedback. In het kader van dit onderzoek kan het een interessante tool zijn om in te zetten om ondernemers en gemeenten dicht bij elkaar te brengen. Door als gemeente de gebiedscategorieën voor recreatieve ontwikkeling aan te geven krijgt een ondernemer een indicatie van de ruimtelijke kwaliteit en de mogelijkheden voor recreatieve ontwikkelingen in een gebied.

Provinciale Kwaliteitskamers (Provincie West Vlaanderen, België)

De Provinciale Kwaliteitskamer voor Oost-Vlaanderen heeft als doel om de ruimtelijke kwaliteit te versterken van projecten in de stadsrandzone. De Kwaliteitskamer bestaat uit een groep provinciale ambtenaren met verschillende inhoudelijke achtergronden, aangevuld met experts. Initiatiefnemers krijgen advies van de Kwaliteitskamer. Door de manier van werken geven ze integrale adviezen. Het voorbeeld van de Kwaliteitskamers is een manier om initiatiefnemers en gemeente bij elkaar te brengen. Een onafhankelijke Kwaliteitskamer kan helpen om een gemeenschappelijke taal te ontwikkelen die bijdraagt aan een constructieve dialoog tussen initiatiefnemers en gemeente. Daarmee kan de Kwaliteitskamer een verbindende rol hebben. Met uitnodigingsplanologie komt de gemeente wat meer op afstand en laat het initiatief bij de initiatiefnemer. Dan is het prettig als de initiatiefnemer begeleiding krijgt. Door in een vroeg stadium adviezen te geven wordt de kans op teleurstelling later in het proces verminderd. Wat voor de Nederlandse situatie een goede samenstelling voor de Kwaliteitskamer zou kunnen zijn moet nader worden bekeken. Er kan bijvoorbeeld voor worden gekozen dat naast ambtenaren iemand van Recron (brancheorganisatie recreatiebedrijven) zitting heeft in de Kwaliteitskamer. Er kan ook worden gedacht aan andere stakeholders die belangen hebben in de stadsrandzone. In het geval dat stakeholders zitting hebben in de Kwaliteitskamer zou het onderdeel kunnen worden van een gebiedscoöperatie.

Meervoudig ruimtegebruik bij klimaatadaptatie: Zandweteringpark (Deventer, Nederland)

Het Zandweteringpark Deventer ligt tussen de bestaande wijk Keizerslanden en de nieuw te ontwikkelen wijk Steenbrugge. Dit project gaat over het creëren van synergie. Het gebied is als park ingericht. Daarbij is klimaatadaptatie gecombineerd met het toevoegen van biodiversiteit en een recreatieve functie. Daarmee kunnen bewoners uit het stedelijk gebied dicht bij huis recreëren. De ruimtelijke kwaliteit van het gebied is enorm toegenomen en daarbij zijn meerdere doelen gerealiseerd (recreatie, waterberging, biodiversiteit). Dit past bij het integrale afwegingskader van de nieuwe Omgevingswet. Daarbij komt dat win-win situaties projecten kansrijker maken om uitgevoerd te gaan worden.

7.6 Conclusies

In dit hoofdstuk stond de volgende vraag centraal: *Wat werkt wel en wat werkt niet bij het inzetten van leefstijlen in een formeel ruimtelijk afwegingskader?*

Formeel ruimtelijk afwegingskader.

Het rapport *Vrijetijdsambitie Landelijke Strijp* is geen vastgesteld beleid. De leefstijlbenadering heeft richting gegeven aan het zoeken naar mogelijke nieuwe ontwikkelingen. Het geeft ook aan waar de vraag ligt. Het is daarmee geen formeel ruimtelijk afwegingskader maar vooral een inspiratiedocument.

De andere twee rapporten zijn vastgesteld beleid. In de structuurvisie van de gemeente Mook en Middelaar wordt momenteel vooral gewerkt met de projectenlijst als onderdeel van de structuurvisie. De leefstijlenbenadering heeft vooral een rol gespeeld bij het opstellen van de projectenlijst.

De *Gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man* is een integrale visie die nadrukkelijk de koppeling maakt tussen natuurlijke en landschappelijke potenties en het inzetten op recreatieve concepten. De gebiedsvisie heeft als input gediend voor de gemeentelijke structuurvisie. Leefstijlen komen weliswaar niet terug in de structuurvisie maar hebben wel een belangrijke rol gespeeld in het beargumenteren waar welke recreatieve voorzieningen wenselijk zijn. Een duidelijk voorbeeld is het planologisch toelaten van een recreatiestrand bij een zandwinning. Deze ontwikkeling komt naast een bestaand zwembad met ligweide. Doordat op een andere doelgroep wordt gericht is het nieuwe aanbod daarmee complementair. De nadruk ligt wellicht niet in het formele afwegingskader maar is wel onderdeel van een integrale benadering.

Wat werkt wel en wat werkt niet

De leefstijlbenadering is vooral geschikt als inspiratie, om keuzes te beargumenteren. Gerben Kok geeft aan dat de belevingswerelden helpen een betere balans van recreatieve activiteiten voor verschillende doelgroepen te krijgen. In de structuurvisie van Mook en Middelaar is er voor gekozen om middels een doelgroepenkaart clusters van leefstijlen aan te geven in plaats van één leefstijl per gebied. Clusters van leefstijlen geven meer ruimte naar de toekomst zonder een gebied vast te zetten op één leefstijl.

Lizette Koopmans geeft aan dat de leefstijlbenadering een goed hulpmiddel is in het vermarkten van de verschillende gebieden. Zij denkt dat de leefstijlbenadering zeer geschikt is voor de toeristisch recreatieve sector maar lastiger als het om algemeen planologische keuzes gaat. Gerben Kok geeft aan het wenselijk te vinden als leefstijlen en beleving een rol spelen bij het opstellen van een Masterplan. Het kan helpen bij het maken van een goede business case.

Bij de casussen heeft de leefstijlbenadering geen directe functie bij de argumentatie om een activiteit uiteindelijk toe te laten of te weigeren. Het heeft daarmee geen directe rol als formeel juridisch afwegingskader. Bij het beargumenteren van keuzes heeft de leefstijlbenadering wel degelijk een rol gespeeld. Het werken met een leefstijlbenadering helpt om het aanbod goed tegen het licht te houden. Daardoor kan bewuster een complementair aanbod worden ontwikkeld. Door het juiste aanbod, voor de juiste doelgroep op de juiste plek is er uiteindelijk meer mogelijk en wordt het gebied, recreatief gezien, als geheel sterker.

Internationaal gezien is er geen voorbeeld bekend van het koppelen van leefstijlen aan gebieden. Wel zijn er voorbeelden waarbij de gebruiker meer centraal komt te staan. Dit blijkt uit het internationale project SURF. Een prachtig voorbeeld is het project van de provincie Antwerpen (*Participatie bij het vaststellen van landschappelijke kwaliteitsambities*) waarbij de gebruikers en stakeholders betrokken zijn bij het vaststellen van de kwaliteiten in een gebied. Een ander voorbeeld dat raakt aan een afwegingskader maar nog meer aan uitnodigingsplanologie is het voorbeeld van de Kwaliteitskamers. De kwaliteitskamer geeft advies aan de initiatiefnemer. Daarmee kunnen gemeente en initiatiefnemer dichter bij elkaar worden gebracht en wordt de initiatiefnemer geholpen om met een initiatief te komen dat past binnen het afwegingskader. Een kwaliteitskamer kan helpen om een gemeenschappelijke taal te ontwikkelen die bijdraagt aan een constructieve dialoog tussen initiatiefnemers en gemeente.

H8. In hoeverre kan het denkmodel als afwegingskader dienen voor nieuwe initiatieven?

8.1 Inleiding

Hoofdstuk 6 heeft een model opgeleverd over hoe een koppeling is te maken tussen leefstijlen en gebiedscategorieën. Uit hoofdstuk 6 en 7 blijkt dat de leefstijlbenadering geschikt is voor de gebiedsinventarisatie (welke recreatieve bedrijven voor welke leefstijl zijn aanwezig). Tevens blijkt dat het koppelen van leefstijlen aan gebieden helpt om de ambitie te bepalen. De vraag is in hoeverre deze ambities als een afwegingskader kunnen dienen? In de casussen heeft deze vraag aandacht gehad vanuit de ervaringen. In dit hoofdstuk wordt vanuit de invalshoek van experts op het gebied van uitnodigingsplanologie en de nieuwe Omgevingswet naar het afwegingskader gekeken. In dit hoofdstuk staat deelvraag 6 centraal: *In hoeverre kan de koppeling van leefstijlen aan gebieden in de stadsrandzone als afwegingskader dienen voor nieuwe initiatieven, rekening houdend met de ontwikkelingen rond de nieuwe Omgevingswet?* Het onderzoek heeft een exploratief karakter. Om te onderzoeken welke mogelijkheden de resultaten uit hoofdstuk 6 en 7 bieden, gekoppeld aan de mogelijkheden vanuit de nieuwe Omgevingswet, zijn open gesprekken gevoerd met drie deskundigen. Deze deskundigen zijn:

- John van den Hof, hij is lector gebiedsontwikkeling en recht bij Saxion en vanuit die hoedanigheid houdt hij zich bezig met de nieuwe Omgevingswet.
- Rick Keim, hij is bestuursondersteuner en coördinator vakgroep Ruimtelijke Ordening en Planologie van de gemeente Deventer. Hij heeft als jurist gewerkt aan het bestemmingsplan Havenkwartier. Het Havenkwartier is een gebied gericht op uitnodigingsplanologie. Verder is hij projectleider van de pilot grondgebiedsdekkend Omgevingsplan onder de Crisis- en Herstelwet.
- Janneke Wessels, zij voert de regie op de nieuwe omgevingsvisie van de provincie Overijssel.

Met hen is besproken of en hoe het model als afwegingskader kan dienen in een omgevingsvisie of omgevingsplan. De omgevingsvisie en omgevingsplannen zijn planfiguren in de nieuwe Omgevingswet (zie hoofdstuk 3). In de volgende paragraaf zijn de resultaten van de gesprekken uitgewerkt. In paragraaf 8.3 staan de conclusies van dit hoofdstuk centraal.

8.2 Het denkmodel als afwegingskader voor nieuwe initiatieven?

Met drie professionals is besproken in hoeverre de koppeling van leefstijlen aan gebieden als afwegingskader voor nieuwe initiatieven kan dienen. Met Janneke Wessels van de provincie Overijssel, John van den Hof van Saxion en Rick Keim van de gemeente Deventer is in een gesprek gezocht naar de mogelijkheden voor het inzetten van leefstijlen bij een ruimtelijk afwegingskader. Hierbij is uitgegaan van de mogelijkheden die de nieuwe Omgevingswet biedt en de principes van uitnodigingsplanologie.

De gebruiker centraal

Alle drie de personen gaven aan het belangrijk te vinden om de gebruiker meer centraal te stellen. John van den Hof gaf aan dat de leefstijlbenadering prima past in het meer integraal benaderen van een gebied zoals de Omgevingswet beoogt. Janneke Wessels stelt dat het bij de gebruiker begint als de gebruiker meer centraal moet komen te staan.

‘Het kan heel waardevol zijn om deze kant te belichten. Met leefstijlen en sferen wordt er een waardevolle kant toegevoegd.’

Kunnen leefstijlen worden vastgelegd?

Volgens John van den Hof is straks de gemeente redelijk vrij in wat in een omgevingsvisie gezet kan worden. ‘De omgevingsvisie is indirect juridisch bindend. Als dingen worden opgenomen in de omgevingsvisie, dan is dit wel een kader waarbij met het uitwerken in omgevingsplannen rekening dient te worden gehouden. Een omgevingsplan mag niet strijdig zijn met de omgevingsvisie. Naar alle verwachting zal een rechter dit meewegen bij een juridische procedure. De omgevingsvisie legt in hoofdlijnen vast welke ontwikkelingen de gemeente voorstaat. Daar zou heel goed een leefstijlanalyse in meegenomen kunnen worden. Er wordt immers een relatie gelegd met de leefomgeving. Er kunnen wellicht leefstijlen per gebied worden vastgelegd mits er niet gediscrimineerd wordt. Dit is een grijs gebied. Dit kan worden ondervangen door onderzoek te doen naar de recreatieve behoeften onder de bevolking. Door in een online enquête ook vragen op te nemen over leefstijlen kan bepaald worden welke leefstijlen welke wensen hebben. Doordat bekend is hoeveel procent van de bevolking een bepaalde leefstijl heeft kan dit worden doorgetrokken naar alle bewoners van een gemeente. Een gemeente gaat dan niet zeggen dat een bepaald gebied voor een bepaalde leefstijl is maar geeft in een omgevingsvisie aan dat er behoefte is aan een bepaald soort voorziening. Deze behoefte komt van burgers met een bepaalde leefstijl.

John van den Hof zou niet in een omgevingsvisie aangeven dat een gebied met uitstekend geschikt is voor een gele leefstijl. ‘Als dit wordt doorvertaald naar een omgevingsplan dan is de vraag wat de betekenis is als er gezegd wordt dat het gebied voor een gele leefstijl is. Hier kun je juridisch niets mee. Wat doe je dan? Ga je eventueel afwijzen? Wil je uiteindelijk toetsen aan een leefstijl?’ Volgens John van den Hof moeten we dit niet willen. Het gaat uiteindelijk om de ruimtelijke weerslag. Wel geeft hij aan dat leefstijlonderzoek onderzoeksmatig geschikt is als onderlegger voor de omgevingsvisie. De resultaten kunnen worden opgenomen als onderbouwing van keuzes. Als er een leefstijlkaart in de omgevingsvisie wordt opgenomen is dit een kaart met de resultaten van het onderzoek en niet een kaart met toewijzingen van leefstijlen aan gebieden.

Rick Keim geeft aan dat wat hem betreft leefstijlen vastleggen niet kan. Volgens hem kan dit discriminerend werken. ‘Juridisch gezien kan je niet een bepaalde gebruiksgroep centraal stellen. In bestemmingsplannen en omgevingsplannen gaat het nog steeds om de fysieke leefomgeving, ruimtelijke kwaliteiten en dan gaat het niet over de identiteit of leefstijl van de bewoner.’

Kunnen sferen worden vastgelegd?

Als leefstijlen niet vastgelegd worden in een planfiguur, kan er dan wel gestuurd worden op beleving en sferen? Volgens John van de Hof worden hele verhalen geschreven in een toelichting op het bestemmingsplan. ‘Als er staat ‘stoer wonen’ dan is dit moeilijk te toetsen. Als een aanvraag niet past binnen het bestemmingsplan maar wel bij de beschrijving dan wil de gemeente daar aan meewerken. Dit kan dan alleen door afwijking van het bestemmingsplan. Stel dat het voldoet aan ‘stoer wonen’, als jurist kan je dit niet aan de planregels toetsen. ‘Stoer wonen’ kan wel onderdeel zijn van een welstandstoets, maar dan moet het bijvoorbeeld met beelden concreet worden gemaakt. De welstandstoets is niet om te bepalen of het in een bestemmingsplan past.’

John van den Hof is van mening dat in de praktijk een ondernemer niet kijkt in het bestemmingsplan. ‘Gaaf hij dan een bestemmingsplan lezen of gaat hij kijken in het gebied of op internet? Hij zal alleen in een bestemmingsplan ,of straks omgevingsplan, kijken of het plan het initiatief niet tegen houdt. De website, met informatie van het

gebied, is in eerste instantie veel belangrijker. Dat is marketing. Een omgevingsplan is niet bedoeld voor marketing.'

Rick Keim staat hier anders in: 'We weten dat jurispendentie aangeeft dat bepalingen een bepaalde objectiviteit moeten hebben, concreet moeten zijn, in verband met rechtszekerheid. De discussie hierover gaat nu overal spelen. Dit zie je in de discussies over de Omgevingswet en discussies over ontwikkellocaties in relatie met uitnodigingsplanologie. Eigenlijk weet je aan de voorkant niet welke initiatieven over vijf jaar komen. Je weet wel ongeveer het conceptuele denken. Hoe wordt er dan juridisch geborgd? De gemeente Deventer heeft in het bestemmingsplan Havenkwartier Deventer geprobeerd zo objectief mogelijk het begrip leefomgeving Havenkwartier neer te zetten. Daar heeft de gemeente Deventer in de toelichting en in de begripsbepaling een beschrijving van gemaakt. Het blijft de vraag of het voldoende objectief toetsbaar is en hiermee juridisch houdbaar. We zitten in een andere tijd. Ook de Raad van State gaat in de veranderende maatschappij mee qua denkwijze. Meer ruimte en mogelijkheden voor initiatieven is waar de wetgever zich op richt. Het conceptuele denken is mogelijk het antwoord op de discussie van rechtszekerheid versus flexibiliteit. We zien nu al in het havenkwartier dat er initiatieven komen die passen bij de gedachte van het Havenkwartier maar een juridisch regeltje staat het net weer in de weg. Volgens de ontwikkelvisie van het Havenkwartier zou het wel moeten kunnen. We gaan, als het past binnen het concept, wel kijken of het mogelijk is. Het gaat namelijk niet om het regeltje. Als het past binnen de visie dan is het wenselijk en moet onderzocht worden hoe medewerking kan worden verleend.' In de ogen van Rick Keim wordt het vastleggen van sferen in de toekomst meer ingezet. 'Door de gebruiker in je achterhoofd te hebben kan er beter worden gestuurd op verschillende belevingswerelden. Je moet dat in beeld hebben voordat je kunt typeren. Uit een visie kan een bepaalde beleving voor zo'n gebied worden beschreven. En dan is het voor ons als juristen de uitdaging hoe dit te regelen in een juridisch document terwijl de initiatieven nog onbekend zijn. Dit is een zoektocht.'

Rol adviescommissie omgevingskwaliteit

Van Monumentencommissie naar adviesteam omgevingskwaliteit

Schultz vervangt monumentencommissie door lokale adviescommissie omgevingskwaliteit

Minister Schultz van Haegen heeft besloten om de concept-Omgevingswet nu al zodanig te wijzigen, dat de verplichte gemeentelijke monumentencommissie vervangen wordt door een gemeentelijke adviescommissie voor omgevingskwaliteit. Door die wijziging wordt duidelijk dat deze adviescommissie zich niet hoeft te beperken tot adviezen over de monumentenzorg, maar van de gemeente ook een bredere, integrale opdracht kan krijgen.

Bron: overgenomen van (Mooiwaarts)

Rick Keim kan het zich voorstellen dat het straks mogelijkheid wordt om een belevingscommissie te hebben. Hij geeft aan dat een juridisch document eigenlijk genoeg houvast moet geven. 'In een omgevingsplan gaan we niet alleen ambities en beleidsdoelstellingen integreren maar ook verordeningen, andere juridische regels, zoals kapverordening, monumentenverordening maar ook de welstandsnota. Deze gaan een plek krijgen in het totaalverhaal van zo'n gebied. Het wordt veel meer een onderdeel van de totale beleving.' Hij kan zich voorstellen dat welstand en cultureel erfgoed misschien

één regeling wordt in een gebied en dat een belevingscommissie daar een rol in heeft. 'Waarom niet?'

John van den Hof geeft als aanvulling dat vanuit een bepaalde leefstijl soms bewust gekozen wordt voor een regelvrije zone of juist een zone met strakke kaders. Daarop zal de commissie dan wel gestuurd moeten worden.

Indirect sturen met leefstijlen

John van den Hof stelt dat als een gemeente in een gebied ruimte wil geven voor een bepaalde leefstijl, dat dan indirect gestuurd kan worden. 'Als onderzocht is en kan worden aangetoond dat er behoefte is vanuit een leefstijl aan een zogenaamde 'regelloze plek', dan is de 'chaos' in het gebied de kwaliteit die daar gewenst is. Vanuit leefstijlonderzoek is gebleken dat een groep burgers zich daar thuis voelt. Zij houden van onorthodoxe combinaties. Als een gemeente graag in die behoefte wil voorzien neemt de gemeente in een omgevingsplan een hele ruime functiebeschrijving op en neemt zo weinig mogelijk regels op. Op die manier kan er ook worden gestuurd op grootschalige en kleinschalige recreatief toeristische functies. Als een gemeente wil sturen, dan kan dit. Het lijkt dan op een redelijk klassiek bestemmingsplan op basis van nieuwe inzichten over leefstijlen.'

Uitnodigingsplanologie

Janneke Wessels vraagt zich af waarom leefstijlen vastgelegd zouden moeten worden op een kaart? Dan wordt het ontwikkelingsplanologie waarbij door de gemeente vooraf bepaald is waar wat moet komen. Ze vraagt zich af of het zinvol is om sferen vooraf vast te leggen. 'Je wilt graag dat een initiatief van de grond komt. Wie heeft er wat aan dat het op een kaart is vastgelegd. Pas als je werkelijk iets gaat doen leg je de sfeer vast. Anders belemmer je de uitnodiging. Misschien moet je het proces zijn werk laten doen. Aan de keukentafel mensen uitnodigen. Inventariseren. Je gaat vanuit een behoefte kijken welke leefstijlen we nog meer willen bedienen die we nu niet bedienen of welke leefstijlen zouden we nog meer willen trekken. Wat is het nut om van te voren gebieden aan te geven in een omgevingsvisie en omgevingsplan waarin al is bedacht waar wat moet landen. Ga niet van te voren een exercitie doen voor de gehele gemeente en dat vertalen naar een 'oud' structuurplan, straks omgevingsvisie. Er wordt dan een kader vastgelegd terwijl er nog niet gerealiseerd gaat worden en de wereld intussen veranderd. Het kan best zijn dat binnen 10 jaar ontwikkelingen zich voordoen waar geen rekening mee is gehouden. Het advies is om alleen dingen vast te leggen als er vervolgens ontwikkeld gaat worden en tot uitvoering wordt overgegaan. Je doet als gemeente wel je huiswerk maar dat is wat anders dan het in de omgevingsvisie vast te leggen.'

Janneke Wessels denkt wel dat in de omgevingsvisie kan worden aangegeven dat er behoefte is aan recreatieve attracties voor bijvoorbeeld de blauwe leefstijl zonder dit op een kaart vast te leggen. Ook kan er de keuze worden gemaakt om niet alle doelgroepen maar juist voor één doelgroep te kiezen. De leefstijlbenadering is daarvoor een mooi instrument. 'Het enige wat op een kaart vastgelegd moet worden zijn de hele belangrijke waarden. Bepaalde gebiedskenmerken die waardevol zijn (milieuwaarde, natuurwaarde), want als je echt uitnodigend wilt zijn houdt je het daar bij.'

Borging van ruimtelijke kwaliteit

Hoe wordt de ruimtelijke kwaliteit geborgd? Dit is een vraag die in de verschillende gesprekken en in de workshop van 26 mei naar voren is gekomen. Vanuit uitnodigingsplanologie kan het interessant zijn om vooraf zo weinig mogelijk vast te leggen om daarmee de uitnodiging te stimuleren. Daarmee wordt ruimte geboden aan initiatieven die vooraf niet voorzien waren.

Vanuit de borging van ruimtelijke kwaliteit kan er ook voor gekozen worden om de kaders voor ontwikkeling wel vooraf vast te leggen. Voor kwetsbare gebieden en wellicht vanuit toeristisch-recreatief beleid bezien kan worden aangegeven welke initiatieven gewenst zijn. Daarbij kan het verhelderend werken als de gewenste sfeer, de te beschermen waarden en de (beperkte) mogelijkheden voor toeristisch recreatief gebruik zijn aangegeven.

Het is daarmee voor te stellen dat in een omgevingsvisie voor bepaalde gebieden meer ruimte wordt geboden dan voor andere gebieden. Dit hangt onder andere af van de mate waarin de ruimtelijke kwaliteit gaat over kwetsbare waarden die beschermd dienen te worden. Wel kan vanuit de gemeente er voor gekozen worden om voor een aantal gebieden een duidelijke visie te hebben met een wensbeeld (speerpuntgebieden). Vanuit bijvoorbeeld de gekozen 'speerpuntgebieden' kan er voor gekozen worden om voor een aantal gebieden wel heel nadrukkelijk vast te leggen wat gewenst wordt. Daarmee wordt de gewenste ruimtelijke kwaliteit, met bijbehorende sfeer, vooraf geborgd. Er zou verder uitgezocht kunnen worden of een beleavingscommissie een rol kan hebben in het borgen van de ruimtelijke kwaliteit.

Bestuursfilosofie

Volgens Janneke Wessels kan in de omgevingsvisie prima de manier van werken worden toegelicht. Daarbij kunnen de stappen uit paragraaf 6.4 worden doorlopen. Als een initiatief zich aandient zijn dit de stappen die met elkaar doorlopen moeten worden. Het is een bestuursfilosofie die aangeeft hoe met partners omgegaan wordt.

In de omgevingsvisie kan worden beschreven hoe een gemeente uitnodigend wil zijn en om wil gaan met nieuwe initiatieven. Daar betreft de gemeente alle zaken van het stappenplan bij. Dan wordt samen met partners het plan gemaakt en kan worden overgegaan tot realisatie. Dit zou de nieuwe RO werkwijze kunnen worden. Dan wordt de gebruiker het beste bediend. Daarbij hoort niet de houding waarbij een initiatiefnemer komt die een recreatief bedrijf wil starten voor de rode doelgroep en dat een gemeente zegt dat daarvoor drie gebieden in de aanbidding zijn. De actie zit er in dat de gemeente de ondernemer en andere partijen bij elkaar brengt om het plan te gaan maken.

Aanvulling op stappenplan

In paragraaf 6.4 is een stappenplan opgenomen. Hierin zijn de eerste twee fasen beschreven. Aan de hand van de bevindingen uit de gesprekken met de experts op het gebied van uitnodigingsplanologie en de nieuwe Omgevingswet is de derde fase, *Hoe realiseren*, tot stand gekomen.

Hoe realiseren (verankeren)?

- Stap 11: Leg eventueel in de omgevingsvisie vast aan welke recreatieve functies behoefte is zonder dit te koppelen aan een specifiek gebied.
- Stap 12: Om belangrijke waarden te beschermen kunnen in een omgevingsvisie voor bepaalde gebieden concretere invullingen worden vastgelegd dan voor andere gebieden.
- Stap 13: Gebruik bij een initiatief of voor het initiëren van een initiatief het stappenplan om samen met actoren keuzes te maken. Leg de manier van werken vast in een omgevingsvisie.
- Stap 14: Leg, naast het beschermen van belangrijke waarden, bij concrete initiatieven de gemaakte keuzes juridisch vast in een omgevingsplan.

8.3 Conclusie

In dit hoofdstuk stond deelvraag 6 centraal: *In hoeverre kan de koppeling van leefstijlen aan gebieden in de stadsrandzone als afwegingskader dienen voor nieuwe initiatieven, rekening houdend met de ontwikkelingen rond de nieuwe Omgevingswet?* Hiervoor zijn, samen met deskundigen, de mogelijkheden verkend.

Denken vanuit de gebruiker zinvol

De deskundigen geven alle drie aan dat het denken vanuit de gebruiker een waardevolle toevoeging is bij het integraal beoordelen van initiatieven. Dit past bij de uitgangspunten van uitnodigingsplanologie waarbij een initiatiefnemer meer ruimte moet krijgen. Een initiatiefnemer is gebaat bij het denken vanuit de gebruiker.

Leg geen leefstijlen vooraf vast aan bepaalde gebieden

Ook zijn de deskundigen van mening dat dit niet hoeft te betekenen dat leefstijlen vastgelegd moeten worden op een kaart in een omgevingsvisie of omgevingsplan. Naast dat leefstijlvoorkeuren vastleggen voor gebieden raakt aan het grijze gebied van discriminatie gaat het uiteindelijk om de vertaling naar de fysieke leefomgeving. Ook is het de vraag of leefstijlen vastleggen vanuit uitnodigingsplanologie wenselijk is (zie kopje Uitnodigingsplanologie vraagt om flexibele plannen).

Onderzoek naar leefstijlen als onderbouwing

Wel is iedereen er van overtuigd dat onderzoek naar leefstijlen zinvol is om de recreatieve behoefte te bepalen van de eigen bevolking en/of om te bepalen hoe een stad zich wil profileren. In een omgevingsvisie kan vervolgens vastgelegd worden dat er binnen de stadsrandzone van de gemeente behoefte is aan een bepaalde activiteit. De onderbouwing daarvoor komt voort uit onderzoek naar leefstijlen.

Of het zinvol is om sferen vast te leggen in een bestemmingsplan bestaat geen consensus

De vraag is of niet leefstijlen maar sferen van gebieden vastgelegd kunnen worden. Dit geeft richting, met daarbij de nodige ruimte voor de invulling van verschillende functies. Over het vastleggen van sferen per deelgebied zijn de meningen verdeeld. Wellicht dat het vastleggen van sferen de toekomstige uitdaging is. De verwachting is dat de Raad van State hierin ook een ontwikkeling zal doormaken zodanig dat objectiviteit ook meer bereikt kan worden door goede omschrijvingen, zonder direct heel concreet te moeten zijn. Iedereen zoekt naar bepaalde ruimte voor ontwikkelingen en daarvoor is een andere benadering nodig.

Een andere lijn van denken is dat het beschrijven van sferen beter ingezet kan worden als marketinginstrument en niet in een juridisch kader. Het inzetten als marketinginstrument stuurt indirect omdat daarmee initiatieven worden geprikkeld, uitgenodigd.

Indirect sturen met behulp van leefstijlonderzoek mogelijk

Als een gemeente wil sturen op leefstijlen dan kan dit door voor bepaalde gebieden minder of meer regels op te nemen, aansluitend bij de wensen van de beoogde doelgroep. Een waardevol natuurgebied voor een groene leefstijl vraagt striktere juridische regels dan een minder kwetsbaar gebied met toeristisch –recreatieve attracties voor personen in bijvoorbeeld de parse en rode leefstijl. De laatste groepen houden

meer van verrassing en daarvoor hoeft er vanuit hun belang gezien, minder strikt juridisch vastgelegd te worden.

Uitnodigingsplanologie vraagt om flexibele plannen

Het vooraf voor een hele gemeente vastleggen van leefstijlen op een kaart is geen uitnodigingsplanologie. De gemeente kan heel goed haar huiswerk doen en kijken waar behoefte naar is en kijken welke gebieden voor welke leefstijlen geschikt zijn. Dit hoeft vervolgens niet voor 10 jaar vastgelegd te worden in een omgevingsvisie of omgevingsplan. Vastleggen maakt het plan minder flexibel en meer regelzuchtig.

Het is wel voor te stellen dat in een omgevingsvisie voor bepaalde gebieden minder ruimte wordt geboden dan voor andere gebieden. Dit hangt onder andere af van de mate waarin de ruimtelijke kwaliteit gaat over kwetsbare waarden die beschermd dienen te worden. Wellicht dat een belevingscommissie een rol kan hebben in het bewaken van de ruimtelijke kwaliteit. Wel kan een gemeente er voor kiezen om voor een aantal gebieden een speerpunt te maken in beleid. Voor deze zogenaamde 'speerpuntgebieden' kan er voor gekozen worden om voor een aantal gebieden wel heel nadrukkelijk vast te leggen wat gewenst wordt.

Leefstijlbenadering als onderdeel van een bestuursfilosofie

Leefstijlen hoeven niet vooraf per gebied vastgelegd te worden. Dit geldt voor zowel de omgevingsvisie als het omgevingsplan. Het is wel wenselijk om bij een initiatief, dat niet past binnen het omgevingsplan, de stappen uit paragraaf 6.4 en 8.3 te doorlopen. Het doorlopen van de stappen kan heel goed de manier van werken worden. Dan doorloopt de gemeente samen met initiatiefnemers de stappen en kijken samen wat de meest geschikte plaats voor een initiatief is en of een initiatief past bij de plek. Dit kan ook ingezet worden als de gemeente behoefte heeft aan een voorziening voor een bepaalde leefstijl. Roep de partijen bij elkaar en kijk of gezamenlijk tot een mooi initiatief kan worden gekomen. Als er werkelijk ontwikkeld gaat worden is het tijd om dingen juridisch vast te leggen in een omgevingsplan. Dit geeft daarmee de meeste ruimte aan de uitnodigingsplanologie.

In hoeverre kan de koppeling van leefstijlen aan gebieden in de stadsrandzone als afwegingskader dienen voor nieuwe initiatieven

De leefstijlbenadering is een waardevolle manier om integraler naar gebieden te kijken. Het wordt als waardevol gezien om onderzoek te doen naar leefstijlen en de koppeling te maken met gebieden. Dit wil niet zeggen dat het als juridisch afwegingskader vastgelegd dient te worden. Het dient vooral om beter na te denken over wat er is en wat wenselijk is.

Zet het stappenplan uit paragraaf 6.4 en 8.3 in als werkelijk interesse is voor ontwikkelingen in een gebied of interesse voor ontwikkeling vanuit initiatiefnemers. Als dit resultaten oplevert en er verder ontwikkeld gaat worden dan pas worden sferen of de functies, die passen bij de leefstijl en het gebied, vastgelegd. Door het stappenplan in een omgevingsvisie vast te leggen, wordt door de manier van werken, geborgd dat de gebruiker niet vergeten wordt bij ontwikkelingen in de stadsrandzone.

H9. Conclusies en aanbevelingen

9.1 Inleiding

In dit onderzoek staat de volgende hoofdvraag centraal: *Hoe kan in het ruimtelijk afwegingskader een koppeling worden gemaakt tussen de kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone en de behoeften van de recreatieve gebruiker?* Middels deelvragen is antwoord gezocht op bovenstaande hoofdvraag. De deelvragen en de hoofdvraag worden in de volgende paragraaf beantwoord. In paragraaf 9.3 staan de aanbevelingen die voort zijn gekomen uit het doen van dit onderzoek.

9.2 Conclusies

In deze paragraaf worden de 6 deelvragen van het onderzoek beantwoord. De paragraaf wordt afgesloten met het beantwoorden van de hoofdvraag.

1. Wat wordt verstaan onder een ruimtelijk afwegingskader

Om een recreatieve rommelzone te voorkomen is een ruimtelijk afwegingskader nodig. Binnen dit onderzoek gaat het om een gemeentelijk ruimtelijk afwegingskader in de zin van de huidige Wro en de toekomstige Omgevingswet. In dit onderzoek gaat het bij een ruimtelijk afwegingskader in beide wetten om twee instrumenten waarin een ruimtelijk afwegingskader is vastgelegd. Het gaat daarbij om een beleidsmatig instrument en een uitvoeringsinstrument. Dit laatste instrument is juridisch bindend voor partijen en burgers en hier kunnen door externen rechten aan worden ontleend. In onderstaande figuur is schematisch weergegeven wat in dit onderzoek onder een ruimtelijk afwegingskader wordt verstaan.

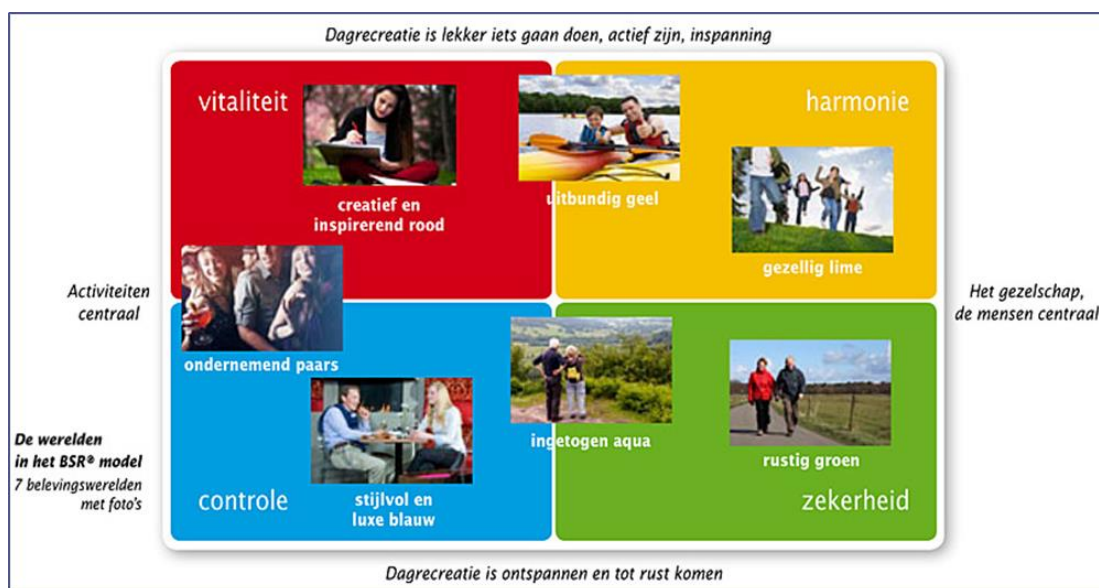
Gemeentelijk ruimtelijk afwegingskader		
	Beleid	Uitvoering
Instrument huidige Wro	Structuurvisie	Bestemmingsplan
Instrument toekomstige Omgevingswet	Omgevingsvisie	Omgevingsplan
Voor wie is het bindend?	Alleen gemeente	Alle partijen
Kunnen externen hier rechten aan ontleen?	Nee	Ja

Figuur 30: Gemeentelijk ruimtelijk afwegingskader zoals gehanteerd in dit onderzoek

2. Welke recreatieve gebruikers zijn te onderscheiden op basis van leefstijlen?

Verschillende groepen recreatieve gebruikers kunnen worden ingedeeld aan de hand van leefstijlen. Het BSR-model van SmartAgent deelt de recreatieve gebruikers in aan de hand van zeven belevingswerelden. Middels een plaatsing van de verschillende leefstijlen op een assenkruis worden de leefstijlen ten opzichte van elkaar gepositioneerd. Daarmee zijn zeven groepen recreatieve gebruikers te onderscheiden: Creatief en inspirerend

Rood; Uitbundig Geel; Gezellig Lime; Rustig Groen, Ingetogen Aqua; Stijlvol en luxe Blauw en Ondernemend Paars.

Figuur 31: De zeven belevingswerelden gepositioneerd ten opzichte van elkaar aan de hand van twee assen (Introvert/extravert en ego- / groepsgeoriënteerd) Overgenomen van website Recroninnovatiecampagne.nl (Het onderzoek van gastvrij Nederland)

3. Wat zijn criteria, op basis van ruimtelijke kwaliteit, waarop gebieden in de stadsrandzone te onderscheiden zijn.

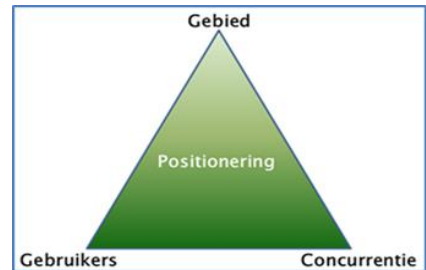
In dit onderzoek is het toepassingsgebied de stadsrandzone. Onder een stadsrandzone wordt kortweg verstaan de overgangszone tussen stad en platteland. Aan de hand van literatuuronderzoek zijn kwaliteiten van gebieden in de stadsrandzone gekoppeld aan de mate waarin recreatieve functies mogelijk zijn. Dit levert drie categorieën op voor recreatieve ontwikkelingsmogelijkheden in de stadsrandzone: Cat I - Recreatief medegebruik; Cat II - Kleinere toeristisch-recreatieve ontwikkelingen mogelijk; Cat III - Grotere toeristische-recreatieve ontwikkelingen mogelijk.

		Natuurwaarden	Landschap	Landbouw	Water	Infrastructuur	Dynamiek
Cat I	Recreatief medegebruik	Hoge natuurwaarden (EHS)	Kleinschalig landschap	Landbouw ontwikkelingsgebieden (LOG)	Belemmeringen voor waterkwaliteit en waterkwantiteit	Niet in de buurt van infrastructurele verbindingen	Lage dynamiek
Cat II	Kleinere toeristisch-recreatieve ontwikkelingen mogelijk	Gemiddelde natuurwaarden (buiten EHS)		Verwevingsgebieden	Beleefbaar watersysteem		Gemiddelde dynamiek
Cat III	Grotere toeristische-recreatieve ontwikkelingen mogelijk	Lage natuurwaarden	Grootschalig landschap	Extensiveringsgebieden	Geen belemmeringen voor waterkwaliteit en waterkwantiteit	In nabijheid van infrastructurele verbindingen	Hoge dynamiek

Figuur 32: Drie gebiedscategorieën voor recreatieve ontwikkelingen. Eigen indeling aan de hand van gevonden indelingen (bijlage 3).

4. *Op welke manier kan een koppeling gemaakt worden tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone?*

Het koppelen van gebieden en gebruikers maakt het mogelijk om bepaalde gebieden met gebruikers beter te positioneren ten opzichte van andere gebieden met wellicht andere gebruikers. Hierdoor wordt variëteit en diversiteit gestimuleerd. De theorie van gebiedsmarketing maakt dit middels bijgaande illustratie inzichtelijk. Op de volgende pagina staat hoe leefstijlen aan gebiedscategorieën gekoppeld kunnen worden. Ter illustratie is aangegeven welke functies bij een bepaalde leefstijl in een bepaald gebied horen. De gebieden zijn ingedeeld aan de hand van de drie gebiedscategorieën voortkomend uit deelvraag 3 en de gebruikers zijn ingedeeld aan de hand van de 7 leefstijlen voortkomend uit deelvraag 2. Het volgende schema geeft aan hoe een koppeling gemaakt kan worden, daarna wordt ingegaan op *welke manier* de koppeling ingezet kan worden.

Figuur 33: Positioneringsdriehoek.
Eigen illustratie op basis van (Buhrs & Wingerden, 2008)

Koppeling leefstijlen aan gebiedscategorieën							
Leefstijl	Uitbundig Geel	Gezellig Lime	Rustig Groen	Ingetogen Aqua	Comfortabel en Luxe Blauw	Avontuurlijk en sportief Paars	Cultureel en Inspirerend Rood
Groep of individueel	Groepsoriëntatie	Groepsoriëntatie	Groepsoriëntatie	Groeps/individualistisch	Individualistisch	Individualistisch	Individualistisch
Kernzin	<i>'Samen genieten van activiteiten en vermaak.'</i>	<i>'Als we maar gezellig samen op pad kunnen.'</i>	<i>'Lekker buiten zijn, in een vertrouwde omgeving.'</i>	<i>'De vrijheid zoeken door te genieten van natuur en cultuur.'</i>	<i>'Na alle drukte genieten van luxe en exclusiviteit.'</i>	<i>'Actie, uitdaging, avontuur. Genieten van de vrijheid.'</i>	<i>'Cultuur, uitgaan en actief bezig zijn. Anders dan anders.'</i>
Beschrijving leefstijl	Uitbundig, vrolijk, spontaan, energiek, enthousiast. Het zijn joviale en gezellige mensen. Genieten volop van het leven en doen graag dingen samen met anderen	Gezellig. Houdt net als geel van gezelligheid en sportiviteit maar dan een tikkeltje rustiger. Gezellig met het gzin iets doen. Gemak, geen gedoe, voor ieder wat wils. Niet te duur.	Evenwichtig, kalm en keurig. Geen bijzondere wensen. Het gewone en herkenbare is fijn, vertrouwd. Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg. Weg van de drukte. Niet te duur.	Ingetogen, rustig en ruimdenkend. Inspirerende en rustige activiteiten. Biologisch en natuurvriendelijk is belangrijk. Lekker buiten in de natuur zijn. Genieten van cultuur en stedentrips.	Zelfverzekerd, kritisch, intelligent en gehecht aan stijl, luxe en comfort. Zakelijk en carrieregericht. Statusgevoelig. Ze houden van luxe en stijlvol ontspannen. Goede faciliteiten en organisatie. Verzorgd en verwend worden.	Avontuurlijk en sportief. Willen graag iets nieuws beleven of ontdekken. Gewoon is niet goed genoeg. The sky is the limit. Gaan op zoek naar bijzondere ervaringen. Kan back to basic of authentieke ervaring zijn. Gaan soms ook voor luxe en exclusiviteit. Inspiratie en inzicht opdoen. Andere culturen opzoeken.	Cultureel, inspirerend. Van nature eigenwijs en ongeduldig. Op zoek naar bijzondere en voor hun onbekende plekken. Ze zijn intelligent en assertief. Gaan graag hun eigen gang en willen dromen waarmaken. Sympathieke enthousiaste mensen die graag ervaringen uitwisselen met anderen die een eigen, authentiek verhaal hebben.
Vanuit leefstijl bovengemiddeld interesse in deze activiteiten (Recron, SmartAgent, NBTC-NIPO Research, 2014) CA= Culturele activiteit, SA=sportactiviteit, OA= Overige activiteit	CA: Pretpark/attractiepark; dierenpark/safari park/dolfijnarium. SA: Zwemmen. OA: Funshoppin; uitgaan (café/disco); zonnebaden	OA: Funshoppin; boottocht/rondvaart	CA: Natuurreservaat, natuurgebied; museum/oudheidkamer	CA: Natuurreservaat, natuurgebied; Bezienswaardige gebouwen; Strand; Museum/oudheidkamer. SA: Fietsen; Uitgaan (café/disco)	CA: Pretpark/attractiepark. OA: Uitgaan; boottocht/rondvaart; Sauna	CA: Natuurreservaat, natuurgebied; Strand. OA: Uitgaan	CA: Natuurreservaat, natuurgebied; Museum/oudheidkamer. OA: Uitgaan; Boottocht/rondvaart; Sauna
Sfeerbeschrijving gebied	Activiteiten in groepverband; Gezellig; Sportief; Verrassend; Mensen ontmoeten; Vermaak; Dynamiek van de stad dichtbij	Traditioneel; Niet te lux; 'Voorspelbare' gezelligheid; Rust en ontspanning; Natuur dichtbij	Traditioneel; Niet te lux. Voorspelbaar en herkenbaar vormgegeven; Weg van de drukte; Vertrouwde omgeving; Natuur dichtbij	Biologisch; Natuurvriendelijk; Inspirerend; Natuur; Kunst en cultuur; Rustige omgeving	Stijlvol; Traditioneel; Lux; Comfort; Design; Exclusief; Bourgondisch; Mensen ontmoeten; Autolocatie	Afwisseling; Bijzondere uitstraling; Niet alledaags; Stoer. Bijzonder karakter; Back to basic; Bourgondisch; Kunst en cultuur	Afwisseling; Een onconventionele en patroon doorbrekende mix van recreatie met andere functies; Alternatief; Anders dan anders; Vrijplaats; Bourgondisch; Kunst en cultuur
Cat I: Recreatief medegebruik	Skeeler/skatepad, Kinderboerderij, Kanoroute	Wandel- en fietsknooppuntensysteem; BBQ veld	Wandel- en fietsknooppuntensysteem; Rustpunt voor wandelen en fietsen; Recreatief medegebruik door paden en routes; Historische informatie; Volkstuinen	Wandel- en fietsknooppuntensysteem; Rustpunt voor wandelen en fietsen; natuurroutes; B&B; Kennis over gebied is beschikbaar; Kopen streekproducten	Kleinschalig lux theehuis	Survival, High Tech faciliteiten	Spiritualiteit/ retrait; Kopen streekproducten; Stadslandbouw; Verhalen
Cat II: Kleinere toeristisch-recreatieve ontwikkelingen mogelijk	Boerengolf, Kinderboerderij, Speelbos, ATB route; Stadsstrand	Kinderboerderij; Braderie; Hollands restaurant	Kamperen bij de boer; Natuurcamping; Oudheidkundig museum; Braderie; Rustig pannekoekenhuis	Kamperen bij de boer; Stadsboerderij; B&B; Musea; Ecotoerisme	Gallerie; Ruitervoorzieningen; Loung; Tapas- en sushibar; Oldtimer; Hoogwaardige horeca	Survival; Gallerie; Kleinschalig overnachten op bijzondere plek (Yort/boomhut); Kleinschalige sauna; B&B; Stadsstrand	Gallerie/ moderne kunst; Kleinschalige sauna; B&B; Schildervakantie
Cat III: Grotere toeristische-recreatieve ontwikkelingen mogelijk	Pretpark, dierentuin, gezellige familiecamping, Bungalowpark, grootschalige recreatieve plas, Wellnes, Jachthaven, Voorzieningen voor feesten en partije, Klimbos, Pitch & Putt	Pretpark; Grootschalige recreatieve plas; Gezellige familiecamping; Bungalowpark	Recreatieve plas	Hotel; Vakantieappartement	Jachthaven; Sauna/Wellnesscomplex; Lux hotel; Bungalowpark; Golf; Pitch&Putt	Festival/dancefeest	Festival; Appartementje; Jeugdherberg; Verblijf op boot; Openluchttheater

Functies zijn Illustratief. Invulling model op basis van: Gastenboek verblijfsrecreatie; Landelijke strijp; Kempen-Broek IJzeren-Man; structuurvisie Mook en Middelaar; bestemmingsplan Havenkwartier; workshop 26 mei 2015

Figuur 34: Koppeling leefstijlen aan gebiedscategorieën. Functies zijn Illustratief. Invulling model op basis van: Gastenboek verblijfsrecreatie; Landelijke strijp; Kempen-Broek IJzeren-Man; structuurvisie Mook en Middelaar; bestemmingsplan Havenkwartier; workshop 26 mei 2015

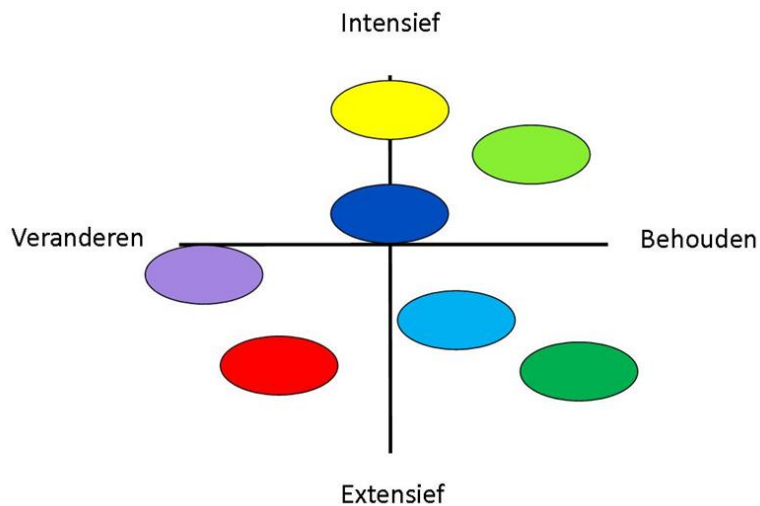
De koppeling is vooral interessant om de ambities te bepalen voor de verschillende gebieden. In de toepassing van het model kan de koppeling alleen gemaakt worden als eerst duidelijk is wat er nu is. De keuzes die moeten worden gemaakt moeten passen in een groter plaatje. Uiteindelijk gaat het om een integrale afweging. Om te bepalen welke koppeling van leefstijlen met een gebiedscategorie het beste past zullen een aantal vragen beantwoord moeten worden en keuzes worden gemaakt. Bepaalde keuzes voor een gebied leiden automatisch naar de meest gewenste leefstijl voor dat gebied. De volgende vragen geven input aan de manier waarop leefstijlen en gebieden gekoppeld kunnen worden.

- Op welk schaalniveau wordt er gekeken (regio, gemeente, stadsrand of gebied in de stadsrand)? De ene gemeente kan zich positioneren ten opzichte van een andere gemeente maar ook kan het ene gebied in de stadsrand zich positioneren ten opzichte van een ander gebied in de stadsrand.
- Wordt er vanuit het gebied gekeken of vanuit de stad? Als er vanuit de stad wordt gekeken wordt bijvoorbeeld gezocht naar de meest geschikte locatie voor Uitbundig Geel en in het andere geval wordt gekeken welke leefstijl het beste bij de kwaliteiten van een gebied past.
- Vanuit verdienmodellen bezien kan het wenselijk zijn om voor bepaalde gebieden voor een bepaalde leefstijl te kiezen. Voor bijvoorbeeld terreinbeheerders kan het wenselijk zijn om een functie voor een bepaalde leefstijl toe te voegen die geld oplevert. De opbrengsten kunnen bijvoorbeeld ingezet worden voor het beheer van het terrein.

Draagkracht							
Leefstijl	Uitbundig Geel	Gezellig Lime	Rustig Groen	Ingetogen Aqua	Comfortabel en Luxe Blauw	Avontuurlijk en sportief Paars	Cultureel en Inspirerend Rood
Minder financiële mogelijkheden							
Gemiddelde financiële mogelijkheden							
Meer financiële mogelijkheden							

Figuur 35: Welke financiële mogelijkheden hebben over het algemeen de personen behorende bij de verschillende leefstijlen. (figuur ontwikkeld aan de hand van workshop 26 mei 2015)

- Is het gebied vanuit bijvoorbeeld natuurwaarden geschikt voor intensief of extensief gebruik?
- Is het wenselijk dat er wat veranderd in het gebied of dat er vooral kwaliteiten behouden dienen te worden?
- Als de twee voorgaande vragen gecombineerd worden in een assenkruis geeft dit een beeld van leefstijlen die horen bij een bepaalde ambitie. De uiteindelijke ambitie is daarmee mede bepalend voor de leefstijl waarop het beste kan worden ingezet.

Figuur 36: Koppeling leefstijlen aan intensief/extensief gebruik en aan veranderen/behouden van gebieden in de stadsrand. (figuur ontwikkeld aan de hand van workshop 26 mei 2015)

5. Wat werkt wel en wat werkt niet bij het inzetten van leefstijlen in een formeel ruimtelijk afwegingskader?

Er zijn drie casussen onderzocht: gebiedsvisie Kempen~Broek-IJzeren Man van de gemeente Weert; Vrijetijdsambitie Landelijke Strijp van de gemeente Eindhoven; Structuurvisie Toerisme en recreatie van de gemeente Mook en Middelaar. Hieruit komen de volgende punten naar voren over wat wel en wat niet werkt bij het inzetten van leefstijlen in een formeel ruimtelijk afwegingskader.

- De leefstijlbenadering werkt goed als inspiratie en om keuzes te beargumenteren.
- Belevingswerelden helpen een betere balans van recreatieve activiteiten voor verschillende doelgroepen te krijgen.
- Om in beleid meer ruimte naar de toekomst te hebben kan er voor worden gekozen om per gebied clusters van leefstijlen vast te leggen in plaats van één leefstijl per gebied.
- Daarnaast is de leefstijlbenadering een goed hulpmiddel in het vermarkten van de verschillende gebieden.
- Een leefstijlbenadering kan helpen bij het maken van een goede business case.
- Het is geschikt voor de toeristisch recreatieve sector maar lastiger als het om algemeen planologische keuzes gaat.
- Bij alle casussen heeft de leefstijlbenadering geen rol gespeeld bij de argumentatie om een activiteit uiteindelijk toe te laten of te weigeren.

6. In hoeverre kan de koppeling van leefstijlen aan gebieden in de stadsrandzone als afwegingskader dienen voor nieuwe initiatieven, rekening houdend met de ontwikkelingen rond de nieuwe Omgevingswet.

Het koppelen van leefstijlen aan gebieden is een waardevolle manier om meer integraal naar gebieden te kijken. De koppeling tussen gebieden in de stadsrandzone en leefstijlen dient vooral om beter na te denken over wat er aanwezig is, gezien vanuit recreatief toeristisch oogpunt en ruimtelijke kwaliteit, en wat wenselijk is.

De koppeling van leefstijlen aan gebieden betekent niet automatisch dat keuzes voor de hele gemeente in een omgevingsvisie en omgevingsplan vooraf, zonder uitzicht op ontwikkelen, als afwegingskader vastgelegd dient te worden. Het vooraf vastleggen van gewenste leefstijlen per gebied in een omgevingsvisie sluit niet aan bij wat verwacht wordt bij de huidige manier van werken: de zogenaamde uitnodigingsplanologie. Wel kan vanuit bijvoorbeeld gemeentelijke 'speerpuntgebieden' er voor gekozen worden om voor een aantal gebieden wel heel nadrukkelijk vast te leggen wat gewenst is.

Indirect kan het koppelen van leefstijlen aan gebieden wel als afwegingskader dienen. Middels een stappenplan kan bepaald worden welke leefstijlen bij bepaalde gebieden passen. Dit kan een belangrijke onderbouwing zijn bij een integrale afweging. Als het doorlopen van het stappenplan concrete initiatieven oplevert en er verder ontwikkeld gaat worden, dan pas worden keuzes juridisch vastgelegd. Met uitzondering voor zogenaamde 'speerpuntgebieden' waarbij de gemeente vooraf de wenselijke sfeer vastlegt in een omgevingsvisie en in een omgevingsplan.

Indirect bepaalt de keuze voor een leefstijl en het type gebied de mate van detaillering waarop dingen uiteindelijk, voorafgaand aan realisering, juridisch vastgelegd dienen te worden. De ene persoon behorende bij een leefstijl waardeert variatie en verrassing en een persoon behorende bij een andere leefstijl wil graag vooraf weten waar hij aan toe is. Daarbij kan het zijn dat het ene gebied meer borging van ruimtelijke kwaliteit vraagt dan een ander gebied. Dit resulteert in een omgevingsplan waarbij er voor het ene gebied meer juridische ruimte is dan voor een ander gebied.

Hoe kan in het ruimtelijk afwegingskader een koppeling worden gemaakt tussen de kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone en de behoeften van de recreatieve gebruiker?

In het begin van dit rapport is gesteld dat gemeenten denken in gebieden en functies en initiatiefnemers in de wensen van klanten en gebruikers. Er is de vraag gesteld of deze twee werelden dicht bij elkaar gebracht kunnen worden zodat uitnodigingsplanologie kan gaan werken. Dit onderzoek heeft een model opgeleverd waarmee een koppeling kan worden gemaakt tussen recreatieve gebruikers en gebiedscategorieën.

Recreatieve gebruikers worden ingedeeld in verschillende leefstijlen. Uit dit onderzoek blijkt dat keuzes voor bepaalde gebieden vanzelf voorsorteren op de keuze voor een wenselijke leefstijl. Bij deze leefstijl gekoppeld aan een gebiedscategorie wordt in het model een richting voor bijbehorende toeristisch- recreatieve functies gegeven.

De leefstijlbenadering biedt mogelijkheden om te bepalen wat het huidige toeristisch-recreatieve aanbod per leefstijl is en biedt mogelijkheden om voor een gebied de toeristisch-recreatieve ambitie te bepalen. Daarmee kunnen verschillende gebieden ten opzichte van elkaar beter gepositioneerd worden. Dit draagt daarmee bij aan meer variëteit en diversiteit van de stadsrand. Door de juiste recreatieve functie op de juiste plaats te positioneren wordt een recreatieve rommelzone voorkomen.

Uit dit onderzoek is duidelijk geworden dat leefstijlen niet op een kaart in een omgevingsvisie of omgevingsplan, als juridisch afwegingskader, vastgelegd dienen te worden. De koppeling tussen leefstijlen en gebieden in de stadsrandzone is daarmee minder geschikt om keuzes voor 10 jaar vast te leggen. Het is vooral geschikt om als instrument in te zetten in het proces. De manier van werken kan bijvoorbeeld wel vastgelegd worden in een omgevingsvisie. Daarmee wordt indirect geborgd dat de behoeften van de recreatieve gebruiker meegenomen worden in een afwegingskader. Het geeft daarmee mogelijkheden om de dialoog te starten tussen initiatiefnemers en de gemeente. Wellicht kan een kwaliteitskamer, zoals in de provincie West Vlaanderen, of een adviescommissie omgevingskwaliteit, zoals opgenomen in de nieuwe Omgevingswet, een verbindende rol vervullen tussen gemeente en initiatiefnemer.

Middels het opnemen van een stappenplan in de omgevingsvisie kan de koppeling tussen de kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone en de behoeften van de recreatieve gebruiker geborgd worden. Daarmee is het onderdeel van een ruimtelijk afwegingskader zonder dat vooraf alles vastgelegd wordt. Hieronder staat het stappenplan zoals dit ingezet kan worden.

Wat heb je? (gedeelde waarden)

- Stap 1: Wat zijn de kwaliteiten van de verschillende gebieden in de stadsrandzone? Breng deze kwaliteiten in kaart.
- Stap 2: Leefstijlinventarisatie van huidige recreatieve ondernemers. Zijn er op basis van leefstijlen recreatieve clusters te onderscheiden?
- Stap 3: Wat is de huidige profilering van (gebieden in de) stadsrandzone voor dag- en verblijfsrecreatie?
- Stap 4: Is er op basis van de leefstijlprofielen van recreatieve ondernemers in de stadsrandzone een ondervertegenwoordiging of oververtegenwoordiging ten opzichte van de leefstijlindeling van de 'eigen' bevolking?
- Stap 5: Hoe zijn de leefstijlprofielen van recreatieve ondernemers buiten de stadsrandzone (stad en landelijk gebied) en eventueel in buurgemeenten?

Wat zou je willen? (gedragen ambities)

- Stap 6: Voor welke leefstijlen worden ontwikkelingsmogelijkheden gezocht gezien de ambitie voor recreatie voor 'eigen' bevolking en dag- en verblijfsrecreanten van buiten de stad?
- Stap 7: Is op basis van gebiedskwaliteiten alleen extensief of ook intensief recreatief gebruik mogelijk?
- Stap 8: Is op basis van gebiedskwaliteiten de wens om een gebied te veranderen of vooral de kwaliteiten te borgen zoals deze er nu zijn?
- Stap 9: Welke keuzes kunnen worden gemaakt voor mogelijke leefstijlen per gebied aan de hand van voorgaande stappen?
- Stap 10: Welke integrale afweging kan worden gemaakt voor gebieden in de stadsrandzone waarbij bewuste profilering van gebieden ten opzichte van elkaar aandacht heeft?

Hoe realiseren? (verankeren)

- Stap 11: Leg eventueel in de omgevingsvisie vast aan welke recreatieve functies behoefte is zonder dit te koppelen aan een specifiek gebied.
- Stap 12: Om belangrijke waarden te beschermen kunnen in een omgevingsvisie voor bepaalde gebieden concretere invullingen worden vastgelegd dan voor andere gebieden.
- Stap 13: Gebruik bij een initiatief of voor het initiëren van een initiatief het stappenplan om samen met actoren keuzes te maken. Leg de manier van werken vast in een omgevingsvisie.
- Stap 14: Leg, naast het beschermen van belangrijke waarden, bij concrete initiatieven de gemaakte keuzes juridisch vast in een omgevingsplan.

9.3 Aanbevelingen

Dit onderzoek heeft als doel om een ruimtelijk afwegingskader te ontwikkelen dat de gebruikers van gebieden centraal stelt, daarmee meer ruimte biedt aan initiatiefnemers en de ruimtelijke kwaliteit behoudt of versterkt. Bovenstaande conclusies zijn de resultaten van een exploratief onderzoek. Middels het koppelen van leefstijlen aan gebieden is naar een manier gezocht die de recreatieve gebruiker meer centraal stelt. Dit onderzoek is niet allesomvattend. Bovenstaande resultaten geven aanknopingspunten om de recreatieve gebruiker meer centraal te stellen. De resultaten zijn een resultante

van literatuuronderzoek, gesprekken en een workshop. Dit rapport geeft aanknopingspunten om de koppeling van leefstijlen aan gebieden verder te onderzoeken. Hieronder staan een aantal aanbevelingen voor vervolg.

Wat is het recreatieve aanbod?

Indien vanuit een gemeente interesse is om met dit onderzoek aan de slag te gaan is de eerste stap om in kaart te brengen wat het recreatieve aanbod in een gemeente is gekoppeld aan de leefstijlen. Het is interessant om dit naast de leefstijlverdeling van de bewoners binnen de gemeente te leggen of te toetsen aan de manier waarop een gemeente zich wil profileren en positioneren voor de dag- en verblijfsrecreanten. Van daaruit kan worden gekeken of er een mismatch is of dat het aanbod juist goed aansluit bij de potentiële vraag en ambitie vanuit de gemeente.

Huiswerk als vingeroefening

Om het model (Koppeling leefstijlen en gebiedscategorieën) beter in de vingers te krijgen zouden voor een aantal gebieden verschillende scenario's op basis van verschillende leefstijlen uitgewerkt kunnen worden. Hoe zou het gebied op basis van verschillende leefstijlen er uit kunnen komen te zien. Dit is een interessante opdracht die een gemeente aan een groep studenten kan geven.

Stappenplan toepassen op concrete casus

Door de gesprekken die tijdens dit onderzoek zijn gevoerd is duidelijk geworden dat de behoeften van de gebruiker een belangrijkere rol behoort te krijgen. De inzet van het BSR-model helpt om de behoeften van de gebruikers in kaart te brengen. Duidelijk is geworden dat de leefstijlbenadering niet op zich zelf staat. Door de experts is aangegeven dat de leefstijlbenadering onderdeel hoort te zijn van een integrale afweging. Als resultante van dit onderzoek is een stappenplan opgeleverd. Dit stappenplan heeft zich nog niet bewezen in de praktijk. Daarom is de aanbeveling om in een vervolgfase, middels een pilot, het stappenplan toe te passen op een concrete casus.

Aandacht voor proces

In het onderzoek is het proces geen onderdeel geweest van onderzoek. Het stappenplan kan een handvat geven voor proces, maar proces is veel meer. Dan gaat het ook om politieke verhoudingen, bestuursstijlen, vormen van participatie en dergelijke. Wil de gemeente de regie in handen houden of wil zij de bevoegdheden zoveel mogelijk overdragen aan bijvoorbeeld een gebiedscoöperatie? Het is daarom aan te bevelen om bij verschillende casussen te onderzoeken wat het effect is van verschillende procesarchitectuur op het succesvol inzetten van een leefstijlbenadering.

Interessant kan het zijn om in het kader van een procesinvulling te kijken naar internationale projecten die onderdeel zijn geweest van SURF (zie paragraaf 7.5) Een voorbeeld uit België waarbij een kwaliteitskamer een initiatiefnemer bij staat met integraal advies is een mooi voorbeeld. Dit heeft raakvlakken met het adviesteam omgevingskwaliteit uit paragraaf 8.2. Daarnaast is, om de gebruiker meer centraal te stellen, het project *Participatie bij het vaststellen van landschappelijke kwaliteitsambities* in de provincie Antwerpen interessant. Bewoners en stakeholders zijn betrokken bij het vaststellen van de kwaliteiten in een gebied.

Van stadsrandzones naar andere gebieden

Naast dat de stadsrandzones interessant zijn vanwege de huidige opgave is de afbakening voor de stadsrandzone ook gemaakt om het onderzoek focus te geven. De koppeling van de leefstijlbenadering aan de kwaliteiten van gebieden kan wellicht doorgetrokken worden naar het landelijk gebied en wellicht ook naar de stad. Of dit op dezelfde manier werkt kan onderzocht worden. Daarnaast is het goed om te kijken naar het complete recreatieve aanbod van een gemeente. Sommige leefstijlen worden wellicht voldoende bediend in de stad. Dit maakt dat in de stadsrandzone niet voor alle leefstijlen recreatieve ontwikkelingsmogelijkheden hoeven worden gezocht. Ook hier gaat het om het bewust positioneren van gebieden ten opzichte van elkaar om daarmee te komen tot een complementair recreatief aanbod voor de recreatieve gebruiker.

H10. Kritische beschouwing

10.1 Inleiding

In het onderzoek zijn veel keuzes gemaakt. Het gaat om methodische en inhoudelijke keuzes. De keuze voor een exploratief ontwerpend onderzoek is belangrijk geweest voor de gekozen methodiek. Wat dit heeft betekend wordt in de volgende paragraaf toegelicht. Daarnaast zijn er veel inhoudelijke keuzes gemaakt in het onderzoek. Hier zijn zeker kanttekeningen bij te plaatsen. Dit gebeurt daarom in paragraaf 10.3. Dit hoofdstuk sluit af met een korte conclusie.

10.2 De keuze voor exploratief ontwerpend onderzoek

Dit onderzoek is een exploratief ontwerpend onderzoek. Dit is een bewuste keuze geweest. Dit onderzoek wil bereiken dat een situatie wordt verbeterd. De ontwerpende strategie heeft als doel een nieuwe methode te ontwikkelen passend bij nieuwe ontwikkelingen zoals uitnodigingsplanologie en de nieuwe Omgevingswet. Daarnaast heeft het onderzoek een exploratief karakter. Door koppelingen te maken die tot nu toe nauwelijks zijn gemaakt wordt een onbekend terrein betreden (Baarda, Goede, & Teunissen, 2009).

Een onbekend terrein betreden (koppeling behoeften van gebruikers en de kwaliteit van gebieden) betekent dat er niet of nauwelijks relevante literatuur voorhanden is. Hierdoor kon geen onderzoek worden gedaan volgens de gebruikelijke empirische cyclus: eerst op basis van literatuur een theoretisch model maken en dat vervolgens toetsen in de praktijk. Op het gebied van ruimtelijk afwegingskader, stadsranden en de behoeften van gebruiker was afzonderlijk wel literatuur voorhanden. Hoe de koppeling te maken en hoe in te zetten, is onontgonnen terrein.

Door de keuze voor een exploratief ontwerpend onderzoek is niet gezocht naar één waarheid. Er is gezocht naar een ander perspectief, het onbekende. Daarvoor is bewust de diversiteit opgezocht. Het heeft daarmee geen evaluatief of toetsend karakter. Het onderzoek is niet op basis van empirie. In *Het ontwerpen van een onderzoek* van Piet Verschuren en Hans Doorewaard staat het volgende beschreven: 'Een exploratief gebruik van conceptuele modellen kijkt op een tweetal punten af van het toetsende gebruikstype. Ten eerste is het doel niet nagaan in hoeverre het model juist of waar is. De opzet is om het model te verfijnen, te preciseren, er meer detail in aan te brengen. Om die reden, en dat is een tweede verschil, starten we hier met een meer globaal, meer abstract en minder ver uitgewerkt model dan in het geval van een meer toetsend type onderzoek.' (Verschuren & Doorewaard, 2010, p. 294)

Op basis van literatuur (over gebruikers en stadsranden) is binnen dit onderzoek een koppeling gemaakt tussen de behoeften van de gebruiker en de kwaliteit van gebieden. Vanuit het exploratieve ontwerpende perspectief is vervolgens vanuit drie invalshoeken dit perspectief aangevuld en verfijnd. Er is op zoek gegaan naar een consistent verhaal en niet naar de allesomvattende oplossingsrichting.

De drie invalshoeken zorgen ervoor dat er vanuit verschillende perspectieven is gekeken. De invalshoeken hebben er voor gezorgd dat er een compleet verhaal is komen te liggen. Deze vorm laat zich niet vangen in tabellen en empirie. Dit maakt dat het verhaal niet een model is dat is gebaseerd op wat iemand zegt en wat bij een ander getoetst is. In dit onderzoek komt er vanuit de verschillende invalshoeken een verhaal uit waarbij de

informatie uit de verschillende invalshoeken elkaar hebben versterkt en verfijnd. Het gaat om de volgende invalshoeken:

1e invalshoek: Middels een workshop met professionals is gekeken hoe de gedachte van het koppelen van de behoeften van gebruikers aan gebieden in de stadsrandzone verder vorm kan worden gegeven. Door de creatieve gedachtenvorming centraal te stellen is bewust gekozen voor een workshop. (H6)

2e invalshoek: Open gesprekken met mensen die ervaring hebben met de inzet van leefstijlen in RO gerelateerde documenten op gemeentelijk niveau. Dit waren er heel weinig. De drie rapporten die gepresenteerd zijn in hoofdstuk 7 zijn de enige die zijn gevonden. Het zijn daarmee geen toevallige voorbeelden.

3e invalshoek: Er is met professionals gesproken in een open interview. Zij zijn geselecteerd op basis van hun kennis en ervaring met uitnodigingsplanologie en de nieuwe omgevingswet. (H8)

De ene invalshoek volgt niet uit het andere. Vanuit de drie invalshoeken is de puzzel gelegd om antwoord te geven op de hoofdvraag. Daarmee is een rijke oogst opgehaald. Het onderzoek levert daarmee de volgende nieuwe modellen op:

- Drie gebiedscategorieën voor recreatieve ontwikkelingsmogelijkheden in de stadsrandzone
- Koppeling leefstijlen aan gebiedscategorieën
- Koppeling wensen voor een gebied en voorkeursleefstijl
- Stappenplan

De opbrengst van dit onderzoek zit daarmee in hoofdstuk 5 t/m 8.

Inherent aan deze invulling van exploratief ontwerpend onderzoek is dat met andere keuzes en andere stappen er een ander resultaat naar voren had kunnen komen. Als voorbeeld de eerste invalshoek: de workshop. De workshop heeft mijn inziens goed uitpakkt. De sfeer was goed en iedereen was bereidt om mee te denken. Indien een aantal personen op de betreffende datum niet had gekund of niet had willen meewerken had de workshop een ander resultaat op kunnen leveren.

10.3 Kanttekeningen bij de keuze voor de verschillende stappen in het onderzoek.

Diepgang

De hoofdonderzoeksvraag is als volgt: *Hoe kan in het ruimtelijk afwegingskader een koppeling worden gemaakt tussen de kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone en de behoeften van de recreatieve gebruiker?*

Een koppeling maken tussen recreatieve gebruikers en de kwaliteit van gebieden om daarmee een beter ruimtelijk afwegingskader te krijgen lijkt in eerste instantie te gaan om drie aspecten: 1. behoeften recreatieve gebruikers; 2. kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone; 3. ruimtelijk afwegingskader.

Elk aspect heeft meerdere dimensies. Neem *de behoeften van de recreatieve gebruiker*. Hierop valt veel te onderzoeken. Vanaf het begin is deze term afgebakend naar leefstijlen. Wellicht hadden gebruikers ook anders in beeld gebracht kunnen worden. Dit is niet onderzocht. Een ander voorbeeld is het aspect *kwaliteit van gebieden in de stadsrandzone*. Daarbij is de vraag wat een stadsrandzone is, wat onder kwaliteit wordt verstaan en op welke manier gebieden zijn te onderscheiden. Dit alles maakte dat er vele

dingen uitgezocht moesten worden. Uiteindelijk ging het erom of een koppeling gemaakt kon worden tussen gebruikers en gebieden. Of het überhaupt zou kunnen. Door de beperkte tijdsinzet van 15 EC, wat staat voor 420 uur, is het zwaartepunt van het onderzoek komen te liggen op het uitwerken van de drie invalshoeken zoals in de vorige paragraaf beschreven. Daardoor zijn de verschillende termen minder diepgaand uitgewerkt als wellicht had gekund.

Keuze voor het BSR-model van Smart Agent

Vanaf het begin van het onderzoek was de vraag of een koppeling tussen de behoefte van gebruikers en de kwaliteit van gebieden in de stadsrand mogelijk is. De keuze om gebruikers van de stadsrandzone in te delen aan de hand van leefstijlen is uitgangspunt geweest voor dit onderzoek. Wellicht zijn er andere manieren om de behoeften van gebruikers in beeld te brengen. Dit is niet onderzocht.

Binnen het onderzoek naar leefstijlen zijn vier methodes naar voren gekomen. Op basis van literatuuronderzoek bleek dat het BSR-model van Smart Agent de meest gebruikte methode was. Van deze methode was de meeste informatie voor handen en waren in de toepassing op het indelen van gebieden in de stadsrandzone een aantal ervaringen opgedaan. Daarbij kwam dat de methode specifiek voor de recreatieve gebruiker is doorontwikkeld. De recreatiesector is bekend met de methode. Deze aspecten hebben mede bepaald om voor het BSR-model te kiezen. Daarmee is bewust een spoor ingegaan en zijn de andere drie methodes niet verder onderzocht. Het is daarmee vanuit dit onderzoek onduidelijk gebleven of de andere methodes ook geschikt zijn voor de beoogde toepassing of wellicht zelfs beter werken.

De keuze voor experts voor de workshop

Binnen dit onderzoek is gezocht naar mogelijkheden. Om het idee voor de koppeling van leefstijlen aan gebieden te verrijken en verder te ontwikkelen zijn voor de workshop mensen gezocht die expertise hebben op het gebied van leefstijlen en dan specifiek met het BSR-model. Daarnaast zijn mensen uitgenodigd die expertise hebben op het gebied van ruimtelijke kwaliteit en de stadsrandzone. In het onderzoek is niet op zoek gegaan naar experts die kritisch zijn over het BSR-model.

Tijdens de workshop werden de experts op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, die geen ervaring hadden met het BSR-model, ook enthousiast voor de inzet van de leefstijlbenadering. Voor de resultaten van de workshop was het zeer zinvol dat er veel energie vrijkwam. Tijdens de workshop was er voldoende kritische massa om het model bij te sturen en de mogelijkheden voor de inzet van het model scherper te krijgen.

Dit neemt niet weg dat het interessant zou zijn geweest om de uitkomsten van het onderzoek voor te leggen aan experts die kritisch staan tegenover de inzet van de leefstijlbenadering. Er is niet gezocht naar een tegengeluid.

De keuze voor de interviews met ervaringsdeskundigen

Tijdens het onderzoek zijn drie rapporten gevonden waarbij de koppeling tussen leefstijlen en gebieden zijn gemaakt. Twee rapporten hadden het toepassingsgebied de stadsrandzone en één rapport betrof het hele grondgebied van de gemeente (Mook

en Middelaar). Dit laatste rapport was als enige een officiële structuurvisie in de zin van de Wro. Gekozen is voor een telefonisch interview met betreffende beleidsambtenaren. Door slechts één persoon per gemeente te interviewen is de kans aanwezig dat er geen volledig beeld is ontstaan. Beter was het geweest als er meerdere personen zouden zijn geïnterviewd. Daarbij kwam dat de ambtenaar in Mook en Middelaar pas kort op de functie zat en niet bij de ontwikkeling van de structuurvisie betrokken was geweest. De ambtenaar van Eindhoven was als inhuur betrokken geweest en was momenteel geen beleidsambtenaar meer. Hij was als zelfstandig adviseur nog wel steeds betrokken bij het betreffende gebied. Doordat iemand pas kort op de functie zit of al een tijdje weg is als ambtenaar is de kans aanwezig dat geen volledig beeld is verkregen over de werking van het betreffende document en de ervaringen met het document.

De keuze voor experts op het gebied van uitnodigingsplanologie en de nieuwe omgevingswet

Er zijn drie experts op het gebied van uitnodigingsplanologie en de nieuwe omgevingswet geïnterviewd. Iemand vanuit een onderzoeksachtergrond, iemand vanuit de gemeente en iemand vanuit de provincie. Aanvankelijk was het de bedoeling om ook iemand van het Rijk te interviewen. Er zijn verschillende mensen bij het ministerie I&M benaderd voor een interview. Zij hebben aangegeven dat, in de periode dat de gesprekken waren gepland, het wetsteam volledig in beslag werd genomen door de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel Omgevingswet. Opvallend is dat de drie personen die zijn geïnterviewd geen experts op het gebied van leefstijlen waren. Alle drie vonden ze het interessant om de gebruiker meer centraal te stellen.

Met drie interviews is met deze derde invalshoek het onderzoek verrijkt en is er een doorkijk gemaakt naar de nieuwe Omgevingswet. De Omgevingswet wordt in 2018 verwacht. In de tussentijd kan er nog veel gebeuren. Dit maakt dat de resultaten van het onderzoek met de inzichten van nu gelezen moeten worden.

Vanuit de experts waren er verschillende inzichten over het vastleggen van sferen als ruimtelijk afwegingskader. Dit maakt dat met de drie interviews niet een volledig eenduidig beeld kan worden gegeven. Wel heeft het gezorgd voor een divers beeld dat past in het exploratieve karakter van dit onderzoek.

The proof of the pudding is in the eating.

Dit rapport geeft aanknopingspunten om ervaring te gaan opdoen met de koppeling van leefstijlen aan gebieden. Uiteindelijk zal de praktijk moeten uitwijzen of de inzet van leefstijlen kan bijdragen aan een evenwichtiger afwegingskader. In hoofdstuk 9 staan een aantal aanbevelingen om de resultaten in de praktijk te toetsen en aan te scherpen. Pas dan kunnen de resultaten van dit onderzoek op hun waarde worden ingeschat.

10.4 Conclusie

In het onderzoek zijn veel keuzes gemaakt en zijn veel aspecten besproken. Andere keuzes hadden wellicht tot andere resultaten kunnen leiden. Verschillende aspecten hadden verder kunnen worden uitgediept.

Met het exploratief ontwerpend onderzoek was het niet de bedoeling om één kloppend antwoord op te leveren op de hoofdonderzoeksvraag. Wel was het de bedoeling om met een mogelijk antwoord te komen. Op basis van literatuur is binnen dit onderzoek een

koppeling gemaakt tussen de behoeften van de gebruiker en de kwaliteit van gebieden. Vanuit het exploratieve ontwerpende perspectief is vervolgens vanuit drie invalshoeken dit perspectief aangevuld en verfijnd. Er is op zoek gegaan naar een consistent verhaal en niet naar de allesomvattende oplossingsrichting. Dit heeft gewerkt. Daarbij is het best mogelijk dat door andere keuzes het onderzoek andere resultaten had opgeleverd. Al met al ligt er een mooi resultaat dat vraagt om de volgende stap: testen en verfijnen in de praktijk. The proof of the pudding is in the eating.

Nawoord

Met dit onderzoek is een koppeling gemaakt tussen de behoeften van gebruikers en de kwaliteit van een gebied. Het onderzoek heeft een exploratief karakter. Het was voor mij leerzaam om een proces in te gaan waarbij iets nieuws ontwikkeld wordt. Een probleem bekijken vanuit een niet alledaagse invalshoek werkt verfrissend.

Binnen gebiedsontwikkeling wordt momenteel volop geëxperimenteerd met nieuwe manieren van werken. De economische crisis heeft er voor gezorgd dat de oude manier van werken niet altijd meer werkt. Ik denk dat de resultaten van dit onderzoek passen bij de nieuwe manier van werken. Vooraf beter nadenken over de gebruiker helpt om betere producten te ontwikkelen die meer kans van slagen hebben.

Het meest lastige vond ik om de verschillende 'lagen' in het onderzoek duidelijk ten opzichte van elkaar te beschrijven. Gebiedsontwikkeling is complex. Alles grijpt op elkaar in. De gebruiker meer centraal stellen gaat over een andere manier van kijken, schaalniveaus, keuzeprocessen, bestuursstijlen, afwegingsmechanismen, procesarchitectuur en de verhoudingen tussen verschillende actoren. Daarvoor was het belangrijk om het onderzoek af te bakenen. De deelvragen hebben geholpen sturing te geven aan het onderzoek en de opbouw van het rapport.

Ik dacht dat ik het makkelijk zou vinden om met de bril van uitnodigingsplanologie te kijken. Het los laten en zo weinig mogelijk borgen om daarmee initiatieven ruimte te geven is lastiger dan ik dacht. Ik heb als een 'echte planoloog' de neiging om te willen sturen, leefstijlen op gebieden wil plakken. Daardoor orde te scheppen en duidelijkheid te creëren. Wat is er mooier dan een kaartje waarop staat welke gebied geschikt is voor welke leefstijl?

Ik ben, denk ik, niet de enige die het lastig vind om zo weinig mogelijk vast te leggen. Daarom vind ik het stappenplan een mooie manier om te borgen zonder alles vooraf op een kaart te willen vastklikken. Dit onderzoek heeft mij geholpen om in mijn hoofd een aantal draadjes anders aan te sluiten. Ik hoop dat dit rapport een bijdrage levert aan uitnodigingsplanologie en uiteindelijk de gebruiker meer centraal stelt.

Dankwoord

Ik heb het onderzoek als zeer inspirerend ervaren. Ik heb met veel mensen gesproken. Niet alleen tijdens de uitvoering van het onderzoek, maar ook in de aanloop naar het maken van de onderzoeksopzet. Elk gesprek dat ik voerde leverde mij weer kleine of grote inzichten op. Zonder al deze gesprekken was het mij niet gelukt om dit exploratieve onderzoek te doen. Daarom wil ik graag de volgende mensen bedanken:

Mijn familie

- Carolien, Nils en Silke. Ik heb veel op de werkkamer gezeten voor mijn studie. Dan was ik er even niet. Bedankt voor jullie steun en belangstelling. Carolien bedankt voor je feedback en sparringsmomenten.

Vanuit de MUAD

- Mijn begeleider Theo de Bruijn voor zijn kritische maar altijd opbouwende kritiek. Elk gesprek was prettig en zinvol. Bedankt voor je scherpe vragen en het vervolgens meedenken met oplossingsrichtingen.
- Mijn beoordelaar Piet Deenen voor het verhelderende gesprek bij de werkplanbespreking.
- André Bus, als coördinator van de afstudeerperiode altijd bereid om vragen te beantwoorden en te sparren.
- Mijn medestudenten van cohort 2013/2014. Twee jaar lang inspirerende lessen met veel discussie en bijzonder projecten. Ik heb veel van jullie geleerd.
- Alle gastdocenten, lectoren, periodecoördinatoren en in het bijzonder Sofie Robers en de opleidingsmanager Rianne Zandee.

Vanuit Saxion

- Het management van voormalig ROB en het huidige ABR&R die het mogelijk hebben gemaakt dat ik deze studie kon gaan volgen.
- Bert Groot, collega bij Saxion en medestudent van de MUAD. De sparringsmomenten in de trein hebben mij geholpen om de onderzoeksopzet scherp te krijgen.
- Goos Lier, collega bij Saxion en de specialist als het om het landelijk gebied gaat. Een gesprek met Goos zorgde altijd voor een frisse kijk op de zaak.
- Martijn Huting voor de ultieme tip wat betreft lay-out.
- Frans Jorna, die me in het begin op een spoor heeft gezet.
- Alle collega's voor de interesse in mijn onderzoek

Deelnemers workshop 26 mei

- De workshop heeft heel veel belangrijke inzichten opgeleverd. Dit alles dankzij de welwillendheid van de deelnemers om te komen en vervolgens een actieve inbreng te leveren. Daarom wil ik Theo de Bruijn, Bart Buijs, André Doffer, Judith van Elderen, Bert Janssen, Gerben Kok, Annemiek Riefel, Boudewijn Rip, Marlies Spreen en Rob te Wierik bedanken.

Contact met professionals

- In verschillende fases van het onderzoek heb ik experts gesproken en hun gevraagd om samen met mij de mogelijkheden voor het koppelen van leefstijlen aan gebieden te verkennen. Daarvoor wil ik de volgende personen bedanken: Peter Bergmans, André Doffer, John van den Hof, Rik Keim, Gerben Kok, Lizette Koopmans, Martin Maassen, Sander Mey, Jan Jaap Thijs, Janneke Wessels, Jan Heutinck en Rob te Wierik. Verder wil ik Marlies Spreen bedanken voor onder andere de inspirerende fietstocht door de stadsrand van Deventer.

Bronnenlijst

Openbare bronnen

- Atelier Overijssel. (2010). *Overijssel is een contrast, tussen stad en land in Overijssel; Samen vormgeven aan de stadsrand*. Zwolle: Atelier Overijssel.
- Baarda, D., Goede, M. d., & Teunissen, J. (2009). *Basisboek Kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Blokland, M., Marcellis, J., & Popema, J. (2013). *Structuurvisie Toerisme en recreatie, gemeente Mook en Middelaar*. Arnhem: Grontmij Nederland B.V.
- BNSP. (sd). *Pilots omgevingsvisie 2014-2016*. Opgeroepen op maart 15, 2015, van BNSP.nl: <http://bnspl.nl/pilotsomgevingsvisie/>
- Bosch, E., Sleutjes, B., & Ouwehand, A. (2012). *Stijl van leven, stijl van bouwen. Branding en leefstijlen ingebiedsontwikkeling*. Delft: Onderzoeksbureau OTB, Technische Universiteit Delft.
- Bruijn, T. d., Haccou, H., & Vries, B. d. (2012, november 22). *Duurzame Ontwikkeling, Tussen Stad en Land*. Deventer: Saxion Kenniscentrum Leefomgeving.
- Buhrs, M., & Wingerden, M. v. (2008). *Gebiedsmarketing*. Scriptum.
- Buuren, P. v., Gier, A. d., Nijmeijer, A., & Robbe, J. (2014). *Hoofdlijnen Ruimtelijk Bestuursrecht*. Deventer: Kluwer.
- Coöperatie Brainport Park. (sd). Opgeroepen op juni 06, 2015, van brainportpark.nl: <http://brainportpark.nl/de-cooperatie/>
- Dijk-Bettenhausen, E. v. (2011). *Handboek City- en Regiomarketing*. Groningen / Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Doff, W., Ouwehand, A., & Adriaanse, C. (2012). *Soort bij soort*. Delft: Onderzoeksinstituut OTB, Technische Universiteit Delft.
- Doffer, A. (2010). *Het BSR-segmentatiemodel voor recreatie en toerisme*. Amersfoort: SmartAgent.
- Gemeente Deventer. (2013). *Waardevast Perspectief, Structuurvisie Stadsaszone Deventer*. Deventer: Gemeente Deventer.
- Gemeente Deventer. (2014). *Bouwsteen voor de Deventer Omgevingsvisie. De Deventer stadsrand. 'Over wat we hebben en hoe we er mee willen omgaan' (concept)*.
- Gemeente Enschede. (2014). *Gids Buitenkans 2014*. Enschede: Gemeente Enschede.
- Gemeenten geïnspireerd door recreantenatlas. (2011). *Recreatie en Toerisme, 18-20*.
- Hamers, D., Nabielek, K., Piek, M., & Sorel, N. (2009). *Verstedelijking in de stadsrandzone, een verkenning van de ruimtelijke opgave*. Den Haag/Bilthoven: Planbureau voor de leefomgeving.
- Het onderzoek van gastvrij Nederland*. (sd). Opgeroepen op april 1, 2015, van www.reconinnovatiecampagne.nl/ <http://www.reconinnovatiecampagne.nl/nl/informatie/onderzoek-dagrecreatie/brand-strategy-research-model>
- Hospers, G.-J. (2011). *Er gaat niets boven citymarketing*. Zaltbommel: Uitgeverij Haystack.
- Janssen-Jansen, L., Klijn, E. H., & Opdam, P. (2009). *Ruimtelijke kwaliteit in gebiedsontwikkeling*. Gouda: Habiforum.

- Kuypers, S. (2010). *De stadsrandzone op de kaart. Betekenis van de stadsrandzone in de Nederlandse beleidspraktijk*. Universiteit Utrecht.
- Lier, H., Heijblom, R., & Waijers, A. (2009). *Van Experience naar Challenge Economy*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- López, E., Boccoa, G., Mendoza, M., & Duhaub, E. (sd). *Predicting land-cover and land-use change in the urban fringe: A case in Morelia city, Mexico*. Opgeroepen op 06 03, 2015, van <http://www.sciencedirect.com/>: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204601001608>
- Lycklama, T., & Thijs, J. (2012). *Vrijetijdsambitie Landelijk Strijp*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven.
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu. (2014, Juni). Omgevingswet. 'Ruimte voor ontwikkeling, waarborgen van kwaliteit'. Den Haag.
- Ministerie van VROM. (2010). *De Stadsrandzone Centraal, de ruimtelijke opgaven voor de stadsrandzone verkend*.
- Mooiwaarts. (sd). *Van Monumentencommissie naar adviesteam omgevingskwaliteit*. Opgeroepen op juni 9, 2015, van www.mooiwaarts.nl: <http://www.mooiwaarts.nl/nieuws/omgevingskwaliteitsadvies>
- NederLandBovenWater. (2015). *Trendbrief 3 Gebiedsontwikkeling en Omgevingswet*. Utrecht: NederLandBovenWater.
- Nozeman, E. (2010). *Handboek Projectontwikkeling*. Doetinchem: Reed Business b.v.
- Oost, H., & Markenhof, A. (2013). *Een onderzoek voorbereiden*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Ouwehand, A., Doff, W., & Adriaanse, C. (2011). *Voorkeur voor een leefstijl? Een onderzoek naar leefstijlmethodieken in het woondomein*. Delft: Onderzoeksinstituut OTB, Technische Universiteit Delft.
- Pinkster, F., & Kempen, R. v. (2002). *Leefstijlen en woonmilieuvoorkeuren*. Utrecht: Urban and regional research centre Utrecht.
- Provincie Overijssel. (2013). *Omgevingsvisie Overijssel*. Zwolle: Provincie Overijssel.
- Provincie Overijssel, gemeenten Deventer en Enschede. (2010). *Werkboek Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving, Ruimtelijke kwaliteitsprincipes toepassen in de praktijk*. Zwolle: Provincie Overijssel.
- Recron. (sd). *RECREANTENATLAS DAGRECREATIE*. Opgeroepen op februari 18, 2015, van www.recron.nl: <http://www.recron.nl/ric/recreantenatlas-dagrecreatie>
- Recron, SmartAgent, NBTC-NIPO Research. (2014). *Het gastenboek verblijfsrecreatie*. Driebergen: RECRON.
- Recron, The SmartAgent Company, Gastvrij Nederland. (2008). *De Recreantenatlas*. Driebergen: RECRON.
- Recron/onderzoeksbureau SmartAgent-MRN. (sd). *Wat zijn de leisure leefstijlen?* Opgeroepen op maart 12, 2015, van www.recron.nl: <http://www.recron.nl/ric/wat-zijn-de-leisure-leefstijlen>
- Reitsma, D. (2012). *SmartMoment deel 3*. Amersfoort: The SmartAgent Company.
- Rooy, P. v. (2012). *Meerwaardecreatie, cahier gebiedsontwikkeling*. Innovatieprogramma NederLandBovenWater.
- S&RO. (2002). *Nummer 6: Leefstijlen*. Den Haag: NIROV.
- SmartAgent. (2011). *Recreantenatlas regio de Veluwe*. Gelders Overijssel Bureau voor Toerisme.

- SmartAgent. (2012). *Leefstijlatlas Dagrecreatie, de doelgroepen in kaart*. Amersfoort: SmartAgent.
- Snellen, W., Bergmans, P., & Ruijgrok, J. (2012). *Kempen- Broek IJzeren-Man*. Eindhoven: Gemeente Weert/Grontmij.
- Struiksma, J. (2007). *Het systeem van het ruimtelijke ordeningsrecht*. Zaandam.
- Tian, G. C., Jinhong, D., & Wei, Y. (sd). *THE STUDY OF THE URBAN FRINGES IN CHINESE MEGALOPOLISES*. Opgeroepen op 06 02, 2015, van [http://en.cnki.com.cn/](http://en.cnki.com.cn/http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTotat-DLXB199304003.htm)
- Vereniging Nederlandse Gemeenten. (2015). *Ruimte voor verandering, propositie invoering omgevingswet voor gemeenten*. VNG.
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2010). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Vries, B. d., Haccou, H., Bruijn, T. d., & Stortelder, D. (2012). *Toolkit Duurzame Stadsrandgebieden*. Saxion.
- Vries, B. d., Haccou, H., Bruijn, T. d., & Stortelder, D. (2012). *Toolkit Sustainable Urban Fringes*. Saxion University of Applied Sciences.
- Wal, H. v. (2014). *Rechten en wetten in de bouw*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Watt, E., Leslie, A., Oldejans, R., Thomas, K., Littlewood, S., Wishardt, M., et al. (2012). *Connecting Urban and Rural, Final report of the Sustainable Urban Fringes (SURF) Project*. Interreg IVB North Sea Region project Sustainable Urban Fringes.
- Wetsvoorstel 33962 . (sd). Opgeroepen op juni 6, 2015, van [www.tweedekamer.nl](http://www.tweedekamer.nl/http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?id=2014Z11191&dossier=33962)

Interviews/gesprekken

Bergmans, P., Grontmij, 11 en 26 maart 2015

Doffer, A., SmartAgent, 12 maart 2015

Hof, J.v.d., Saxion, 2 juni 2015

Keim, R., gemeente Deventer, 22 april 2015

Kok, G., voormalig projectleider groen en landschapsontwikkeling gemeente Eindhoven, 23 april 2015

Koopmans, L., gemeente Weert, 20 mei 2015

Maasen, M., Recron, 12 maart 2015

Meij, S., gemeente Mook en Middelaar, 20 mei 2015

Thijs, J., Bureau Ruimte & Vrije Tijd, 5 februari 2015

Wessels, J., provincie Overijssel, 5 juni 2015

Wierik, R. t., Stichting IJssellandschap, 11 februari 2015

Deelnemers workshop 26 mei 2015

Bruijn, T. d., Saxion

Buijs, B., Atelier Overijssel

Doffer, A., SmartAgent/ SAMR

Elderen, J.v., Het Oversticht

Janssen, B., Saxion

Kok, G., Brainport Park Eindhoven/PUUR Landschap

Riefel, A., Marketing Oost

Rip, B., gemeente Enschede

Spreen, M., gemeente Deventer

Wierik, R. t., Stichting IJssellandschap

Bijlage 1: Moodboards 7 recreatieve leefstijlen

In deze bijlage staan 7 moodboards van de verschillende recreatieve leefstijlen. Indien u wilt weten tot welke leefstijl u behoort kunt u een test maken op <http://www.recron.nl/ric/wat-zijn-de-leisure-leefstijlen>. Via de button *Doe de zelftest* kunt u deze test doen waarbij voor u een voorkeursleefstijl naar voren komt.

In onderstaande moodboards staan percentages aangegeven. De percentages geven aan hoeveel procent van de Nederlanders tot deze leefstijl behoort.

**Creatief en inspirerend
Rood: 6,1%**

Recreanten uit de rode belevingswereld zijn in het algemeen creatief, avontuurlijk, op zoek naar uitdagingen en bijzondere ervaringen.

Het gewone is nog niet goed genoeg voor de recreanten uit de rode belevingswereld. Deze recreanten willen graag nieuwe dingen meemaken en interessante plaatsen bezoeken om zich te laten verrassen of inspireren. Daarbij zijn zij vooral geïnteresseerd in cultuur. Zij bezoeken dan ook regelmatig musea en galerieën. Creativiteit is ook belangrijk: schilderen, muziek en dans zijn hobby's die deze recreanten vaak hebben.

Figuur 37: Leefstijl Creatief en inspirerend Rood. Overgenomen van:
<http://www.hoedenktu.nl/ennis/surveys/2336recreatietest/index.php?page=exit&wereld=1>

Figuur 38: Leefstijl Uitbundig Geel. Overgenomen van:
<http://www.hoedenktu.nl/ennis/surveys/2336recreatietest/index.php?page=exit&wereld=2>

Figuur 39: Leefstijl Gezellig Lime. Overgenomen van:
<http://www.hoedenktu.nl/ennis/surveys/2336recreatietest/index.php?page=exit&wereld=3>

Figuur 40: Leefstijl Rustig Groen. Overgenomen van:
<http://www.hoedenktu.nl/ennis/surveys/2336recreatietest/index.php?page=exit&wereld=4>

Figuur 41: Leefstijl Ingetogen Aqua. Overgenomen van:
<http://www.hoedenktu.nl/ennis/surveys/2336recreatietest/index.php?page=exit&wereld=5>

Figuur 42: Leefstijl Stijlvol en Luxe Blauw. Overgenomen van:
<http://www.hoedenktu.nl/ennis/surveys/2336recreatietest/index.php?page=exit&wereld=6>

Figuur 43: Leefstijl Ondernemend Paars. Overgenomen van:
<http://www.hoedenktu.nl/ennis/surveys/2336recreatietest/index.php?page=exit&wereld=7>

Bijlage 2: Welke informatie over leefstijlen is beschikbaar

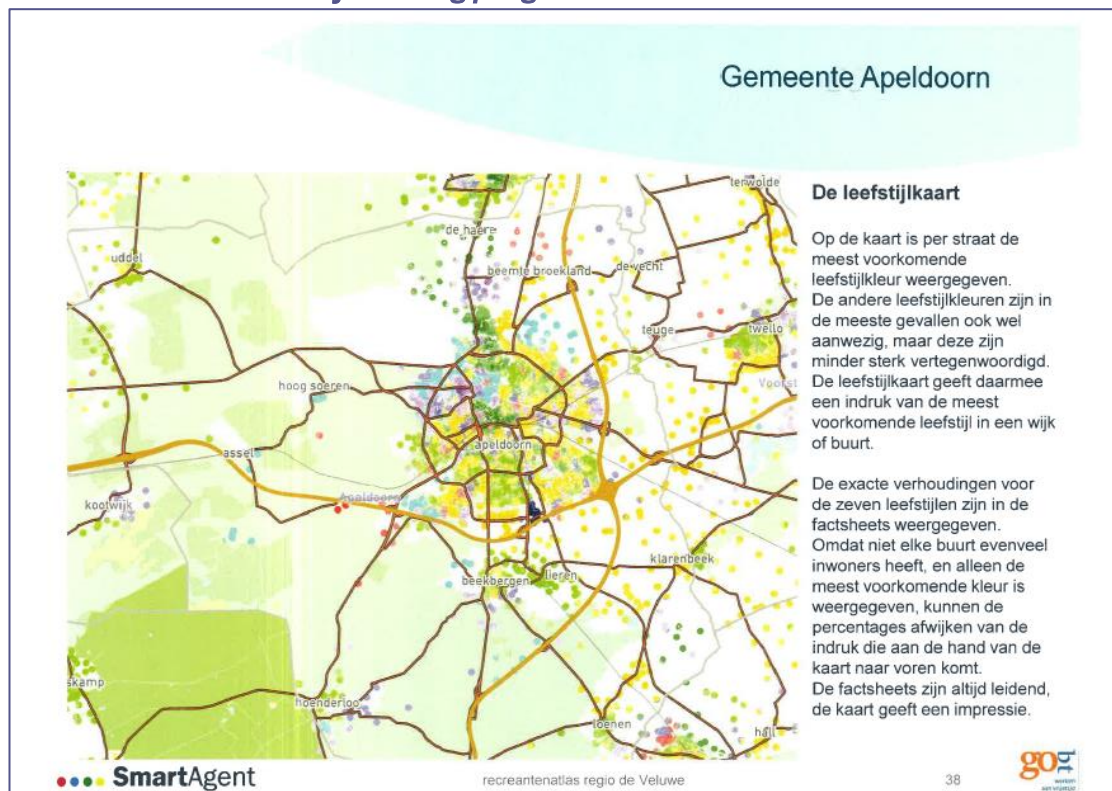
Over (recreatieve) leefstijlen is inmiddels heel veel bekend. Van elke leefstijl zijn er factsheets. Daarnaast is er per postcode geanalyseerd welke leefstijl dominant aanwezig is. Dit laat zich terug zien in kaartmateriaal waarop deze dominante leefstijlen zichtbaar worden.

Voorbeeld factsheets per leefstijl:

Figuur 44: Factsheets per leefstijl. Overgenomen uit (SmartAgent, 2011)

Er is bekend wat de leefstijlverdeling per gemeente is:

Figuur 45: De leefstijlenkaart voor de gemeente Apeldoorn. Overgenomen uit (SmartAgent, 2011)

Bijlage 3: Inventarisatie van indelingen van gebieden in de stadsrandzone

Onderstaand schema geeft een inventarisatie van gebiedsindelingen weer. Deze hebben als basis gediend voor de indeling in drie gebiedscategorieën zoals deze in paragraaf 4.6 is afgebeeld.

Indelingen van gebieden in de stadsrandzone					
Verstedelijking in de stadsrandzone, Planbureau voor de leefomgeving (2009)	Omgevingsvisie, provincie Overijssel (2013)	Reconstructieplan Salland-Twente, provincie Overijssel (2004)	Bestemmingsplan Buitengebied, gemeente Deventer (2012)	Structuurvisie Toerisme en Recreatie, gemeente Mook en Middelaar (2013)	Gebiedsvisie Kempen broek Uzeren Man, Gemeente Weert (2012)
Het rapport onderscheid vier gebiedstypen. Rapport is van 2009 en lijkt nog veel gericht op grote ontwikkelingen in de stadsrand. Interessant is de koppeling met beperkingen vanuit hinder en beleidsrestricties en de koppeling met infrastructurele verbindingen	Op de overzichtskaart voor ontwikkelperspectieven zijn zeven categorieën benoemd. Vier voor de groene omgeving, twee voor de stedelijke omgeving en een laatste categorie is hoofdinfrastructuur. De vier categorieën voor de groene omgeving zijn van toepassing op de stadsrand. Deze staan hieronder toegelicht.	Zonering op basis van reconstructieplan. Het Reconstructieplan is een ruimtelijk plan voor het buitengebied, waarin na een brede afweging met name uitspraken worden gedaan over de ontwikkelingsmogelijkheden van de intensieve veehouderij.	De onderstaande indeling is gemaakt op basis van de inventarisatie en analyse die heeft plaatsgevonden bij het opstellen van het landshaps-ontwikkelingsplan (LOP) in combinatie met de zonering van het vigerende bestemmingsplan Buitengebied.	In de structuurvisie is een dynamiekaart opgenomen. In de zone met hogere dynamiek zijn relatief grotere (toeristische) ontwikkelingsmogelijkheden van de zone met lagere dynamiek is gekoppeld aan natuurgebieden	In de gebiedsvisie is een kaart met ontwikkelingsruimte opgenomen. Er is gekeken naar de opnamecapaciteit van het landschap. Er is gekeken naar de ontwikkeling zelf (Grootschalig-kleinschalig, druk-rustig en naar het type landschap (open-besloten, kleinschalig-grootschalig en van omgevingsfactoren (bvoorbeeld aansluiting, milieu)
Compact en monofunctioneel: Het gebied wordt gekenmerkt door compacte, grootschalige stedelijke uitbreidingen met een monofunctioneel karakter (bedrijventerreinen en woonlocaties)	EHS en beleefbaar watersysteem: Het samenhangend netwerk van gebieden met natuurkwaliteit, water en landschappelijke kwaliteit. Deze zone bestaat uit de EHS, de gebieden waar water de bepalende functie is (het watersysteem van brongebieden tot hoofdsysteem)	Landbouwonwikkelingsgebieden (de zogenaamde LOG's): is gericht op ontwikkelingsruimte voor met name de intensieve veehouderij. Nieuwvestiging is hier onder voorwaarden mogelijk. Andere functies zijn globaal gesproken ongeschikt aan de functie landbouw	Natuur: Binnen de zone 'Natuur' vallen de bestaande bos- en natuurgebieden. Het beleid is hier zoveel mogelijk gericht op behoud en herstel van natuurlijke, landschappelijke en aardkundige waarden, desgewenst in combinatie met extensief agrarisch gebruik, houtproductie en -oogst en recreatief medegebruik.	Lage dynamiek met mogelijkheden voor recreatief medegebruik	Landbouw en natuur zijn hoofdfunctie. Zeer beperkte mogelijkheden voor recreatieve voorzieningen
Compact en functioneel gemengd: Gebied wordt gekenmerkt door een grote ruimtelijke en functionele diversiteit. Gebieden worden vaak doorsneden met infrastructurele verbindingen	Zone ondernemen met natuur & water, buiten de EHS: (landbouw)gebieden waar ruimte is voor ontwikkeling van economische dragers.	Verwevingsgebieden: In verwevingsgebieden is alleen ontwikkelingsruimte voor bestaande intensieve veehouderijen. Uitbreiden op bestaande bouwvlakken is in bepaalde mate mogelijk.	Agrarisch gebied met natuur en landschapswaarde: Hier zijn naast agrarische belangen ook duidelijke landschappelijke en natuurwetenschappelijke belangen aanwezig. Het betreft de gebieden met een grote afwisseling van landbouwgronden met beplantingselementen en bosgebiedjes. Kenmerkende landschapselementen in deze gebieden zijn veel voorkomende houtwallen en -singels, steilranden en zandwegen.	Gemiddelde dynamiek, kleinere toeristisch-recreatieve ontwikkelingen mogelijk	Beperkte kleinschalige initiatieven op bestaande erven
Verspreid en functioneel gemengd: Gebied wordt gekenmerkt door verspreide uitbreidingen op afstand van de stad;	Buitengebied - accent agrarische productie: Gebieden voor landbouw die bijdragen aan de kwaliteit van de grote open cultuurlandschappen en gebieden waar plek is voor intensieve veehouderij (landbouwonwikkelingsgebieden).	Extensiveringsgebieden: Het beleid in de extensiveringsgebieden is gericht op het opheffen, dan wel verplaatsen van intensieve veehouderijen. De extensiveringsgebieden liggen in de nabijheid van bebouwingsconcentraties en natuur- en bosgebieden. De milieuhinder van intensieve veehouderijen	Agrarisch gebied met landschapswaarde: Deze zone bevat de gronden met hoofdzakelijk agrarisch gebruik, die tevens landschappelijke waarden bezitten. Het betreft hier onder meer gebieden met veel reliëf, zoals de essen in het plangebied. Daarnaast vallen ook de gebieden met een karakteristieke openheid binnen deze zone.	Hoge dynamiek met relatief grotere (toeristische) ontwikkelingsmogelijkheden	Kleinschaligere gebieden waar initiatieven ontwikkeld kunnen worden, mits zorgvuldig ingepast in de omgeving.
Onbebouwd: In dit gebied ontbreken stedelijke uitbreidingen in de stadsrandzone. Ruimtelijke beperkingen, hinder en beleidsrestricties voorkomen dat de stad op dit soort locaties uitbreidt	Buitengebied - accent veelzijdige gebruiksruimte: Gebieden voor gespecialiseerde landbouw en mengvormen van landbouw met andere functies (recreatie, zorg, natuur en water) en bijzondere woon-, werk- en recreatiemilieus, die de karakteristieke gevarieerde opbouw van de cultuurlandschappen in deze gebieden versterken.		Agrarisch gebied: Binnen deze zone krijgt de landbouw in beginsel de ruimte om zich in de door haar gewenste richting te ontwikkelen, zonder dat daarbij een voorkeur geldt voor bepaalde vormen van landbouw. Binnen deze zone komen gebieden voor met lokale waarden, die om een zekere mate van bescherming vragen.		Plaats voor nieuwe, intensievere (recreatieve) voorzieningen in grotere eenheden. De schaal van landschap is groter.

Figuur 46: Indelingen van gebieden in de stadsrandzone

Augustus 2015

